

# TEKİR

Kovaya Du Mehi Çandeyi Hüneryi

Salı: 10 Hekmar: 62 • Gulan-Püşper (Mayıs-Haziran) 2013 • 5t

forum

Ne Yapmalı Nasıl Katılmalı?

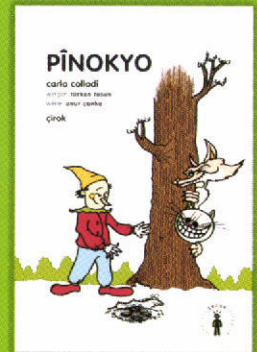
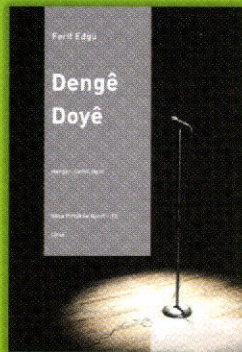
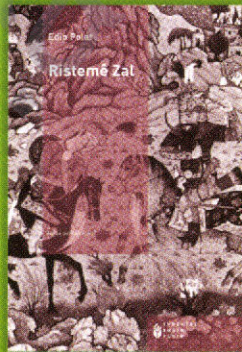
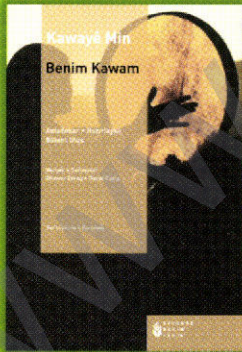
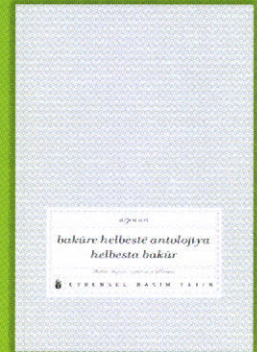
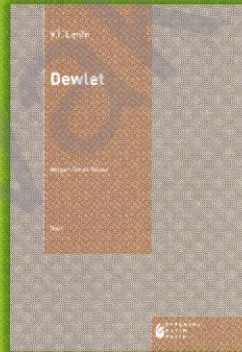
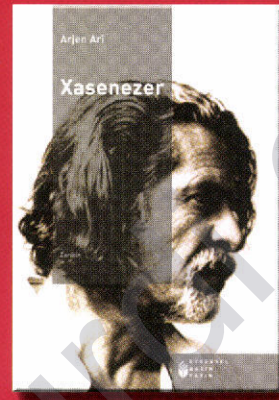
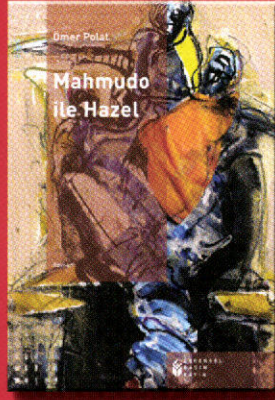
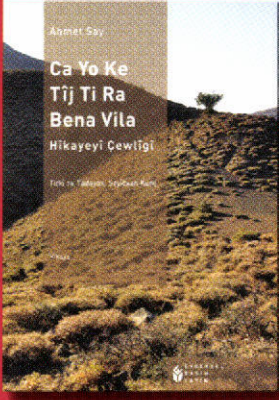
**BARIŞ SÜRECİ ve 'SOL-SİYASET'**

Nazan Üstündağ • Yasemin Özdek • Özgür Müftüoğlu

Saruhan Oluç • Fatih Polat



# “Li Fûara Amedê, Em ê li Bendî We Bin”



EVRENSEL BASIM YAYIN

www.evrenselbasim.com

- 2 1 Gulan – 1 Mayıs – Mehmet Sarı
- 3 Bir Doğu Masalının orta yerinde – Li Navenda Çırokeke Rohhilatî – Barış Avşar
- 5 Reddiyeya Bindestiyê – Ezilmişliğe Reddiye – Bawer Ronahî
- 8 Barış süreci ve üç düzlemi – Pêvajoya Aştiyê û Qada Sêyem – Ahmet Tulgar
- 10 1915 ve Kürtler... – 1915 û Kurd – Namık K. Dinç
- 14 Serpêhatiya 'Zimanê Çıyan' – 'Dağların Dili'nin hikâyesi – Rohat Alakom
- 16 'Çend dîmenên ji dil' – Gönülden birkaç manzara – Dr. Ömer Uluçay
- 19 Piştî şer... Aştî – Savaştan sonra... Barış – İsmail Dindar
- 20 Bir û nivîs – Hafıza ve yazı – Alaattin Ayhan
- 21 Kürt ve Zaza arasında Türklük barajı – Di navbera Kurd û Zazayan de benda Tirk – İrfan Aktan
- 24 'Êzidiyên Serhedê' – 'Serhad Êzîdîlerî' – Salihê Kevirbirî
- 26 Oynaltı – Binlistik – Cuma Boynukara
- 27 DOSYA-FORUM: – Barış süreci ve 'Sol-Siyaset'
- Nazan Üstündağ, Yasemin Özdek, Saruhan Oluç, Fatih Polat, Özgür Müftüoğlu
- 45 Qaqlîbaza bê bask, wêjeya Kurdî – Kürt edebiyatı; kanatsız bir martı – Welat Dilken
- 48 Rojava'da demokratik özerklik devrimi – Li rojava şoreşa xweseriya demokratîk – Veysi Altay
- 52 'Oğul'la süren yolculuk – Rêvitiya bi 'Ogul' didome – Şerif Karataş
- 53 Qêrîna Sînemê? – Sînem'in çîğlığı – Omer Dilsoz
- 54 Kürdistan mektupları – Nameyên Kurdistanê – Mesûd Serfiraz
- 56 Fawaz Husên: Ma çî ji erotîzmê xweştir heye, malneket! – Erotîzmden güzel ne olabilir ki!
- 60 Sürecin görünmeyen tarafı yoksul Kürtler – Aliyê nayê xuyan yê pêvajoyê Kurd – Mehmet Şerif Camcı
- 62 Ceng-Name – M. Zahir Kayan
- 65 Ot/Was – Dr. Suncem Koçer
- 67 Strîko – Kirpicik – Samî Tan
- 68 Resameke ku bi wêneyên xwe re dipeyive – Resimleriyle konuşan bir ressam – Fewiz Bîlge
- 70 Kumdan kaleler, kâğıttan kentler – Kelehên ji xîzê, bajarên ji kaxîzê – Funda Yağlı

Helbest – Şiir: Edgar Allan Poe, Berken Bereh, Bargiran Şanaz, Abuzer Gülpınar. Newzat Valêrî

Karikatür: Halil İncesu

Kapak Fotoğrafı/Wêneyê Berg: Mustafa Çağan

## TÎR j

Sal: 10 Hejmar: 62 / Gulan – Püşper 2013 Yıl: 10 Sayı: 62 / Mayıs – Haziran 2013  
 Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi  
 Li Ser Navê Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. adına  
 Xwedî: Songül Özkan Sahibi: Songül Özkan  
 Berpîrsê Nivîseran: Bülent Ulus Yazışleri Mütürü: Bülent Ulus

Navnişan (Adres) Tarlabası Bulvarı, Kamerhatun Mahallesi, Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul Telefon 0212 255 25 46 Faks 0212 255 25 87  
 Nûneriya Diyarbekir / Diyarbakır Temsilçiliği: İstasyon Caddesi Özlem Apt. No: 16 Kat: 2 D: 9 Yayın Türü: Yerel Süreli  
 web: www.tiroj.net • e-mail: tirojdersisi@gmail.com, info@tiroj.net

Çapxane / Baskı: Ezgi Matbaacılık Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme / Yenibosna-İSTANBUL

Abone Koşulları: 6 sayı: 25 ₺. 12 sayı: 50 ₺.

Banka Hesap No: Doğa Basın Yayın Dağ. Tic. Ltd. Şti. İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0185619

Posta Çeki Hesabı: Doğa Basın Yayın Dağ. Tic. Ltd. Şti. 09673016

# 1 GULAN

Îroj, roj roja me ye,  
Roja yên çêdikin, yên di afirînin  
Roja yên hildiberînin birçî dimînin  
Û roja yên li hember  
Tariyê serî radikin.  
Wek mizdana gulekê,  
Destê wan li ser dilê jiyânê.  
Dema ku gulan tê  
Berê xwe didin zerya rojê  
Ji çar aliyên cîhanê  
Zer û reş, sor û spî  
Bi rêzên reng bi reng  
Mezin dibin pêl bi pêl  
Kedkarên çar alî û heft demsalan...

Mehmet Sarı  
Wergera ji tirkî: Dawud Rêbiwar



## BİR DOĞU MASALININ ORTA YERİNDE...

BARIŞ AVŞAR

Git! Kurtar kendini dostum! Kurtar canını tüm bağların zulmünden! Ve bırak evleri, onları inşa edenlere mezar olsunlar! Git! Senin-  
kinden başka topraklar bul! Kendi ülkenden başka ülkeler! Ama asla,  
kendi canından başka can bulamazsın! Düşün! Allah'ın toprakları  
sonsuz genişlikteyken, seni alçaltan bir ülkede yaşamamanın ne kadar,  
ne kadar şaşırtıcı bir şey olduğunu! Yine de, bir kimsenin yazgısı belli  
bir yerde öleceği üzre yazılmışsa; bahtının çizdiği ülkede ölmekten  
başka elinden ne gelir? Ve özellikle, unutma ki; bir arslanın boynu, o  
arslanın ruhu tüm özgürlük içinde gelişip büyümedikçe, gelişip bü-  
yümedikçe, gelişip büyümmez! (Binbir Gece Masalları)

Masallara geldi sıra... Bir doğu masalı bu... Git, gidin, gitsinler,  
sevsinler ya da gitsinler, defolup gitsinler, git... Kurtarmasınlar ken-  
dilerini üstelik eski masallardaki gibi... Canlarını... Zulümden kaç-  
masınlar ve bıraktıkları evleri yılanların, çıyanların, ifritlerin yuva-  
sı olsun... Çürüyüp düşün her bir kerpici, tuğlası, tahtası, çivisi...  
Burada kaldıkları sürece alçaltacağız onları ve onlar ki zaten alçak-

tırlar... Onlar ki silah çatmışlar, dağa çıkmışlar, hadlerini aşmışlar, kendi dillerinde konuşmuşlar, ölmemişler yaşamışlar, azalmamışlar çoğalmışlar, her yere yayılmışlar, susmamışlar, durmamışlar, bitmemişler... Git o zaman... Sevemiyorsun madem git, gidin, gitsinler...

Bu karanlık masalın sonunda mıyız peki şimdi acaba? Ve gökten düşecek elmalar var mı herkesin kucacağına? Düştüğü her kucakta bir fidan verecek? Zalimliği yok edip, ortak olana bile tövbe ettirecek birer elma? Kıpırmızı, sulu, taze kokulu, lezzetli, gayet 'organik' birer masal elması düşüp de kucaklarımıza, ağzımızın tadını getirebilecek mi biraz acaba? Kaç zamandır içi samanlaşmış, çürüme kokan, yalan kırmızılı, ağzın içinde büyüyüp büyüyüp yutulamayan elma taklidi kofluklardan çiğneyerek yaşıyoruz? Şimdi artık bir masal perisi bırakıverecek mi kucağımıza her birimizin, o gerçek elmalardan birer tane? Herkese aynı kırmızı, aynı tat, aynı ferahlıkta?

Ter akıtarak yaşamak zorunda olanlar masalarda çok çalışmazlar. Bir deve, bir güzele, bir şaha, bir dervişe, bir ecinniye rastlayana kadar ekip biçer, keser yıkarlar ve sonra masala karışıp giderler. Öylesine bir karışıp giderken her birimiz kendi masallarımıza, hepimiz diğerinin başına gelenleri/gelecekleri de merak edecek ama yine de. Ötekilerin masallarında olup bitenlerin bizim için ne kadar önemli olduğunu bileceğiz çünkü ve hiçbirimizin sonsuz genişlikteki topraklarımız üzerinde başımıza büyük belalar açılmadan, canımız yanmadan, birbirimizin canını yakmadan, yeniden sımsıkı tuttuğumuz ellerimizi bırakmayacağımızı bilerek yaşayacağız, öyle ya da böyle.

Bok yedirilenlerimiz oldu! Taşlananlarımız! Dövülenlerimiz! Yuvası bozulanlarımız! Pislik içine batırılanlarımız! Ağaç diplerinde vurulanlarımız! Baltayla doğrananlarımız! Çelik paletler altında ezilenlerimiz! Kulakları kesilenlerimiz! 200 metreden 'indirilen'lerimiz! Mayın parçalarıyla beraber havaya uçurulanlarımız! Zindanlarda çürütülenlerimiz! Su içtiği kuyuları zehirlenenlerimiz! Bahtlarının çizdiği ülkede ölüp gidenlerimiz! Hepimizin 'bahtında çizili ülkede' yok edilenlerimiz! Ki hepsinin son nefesiyle bir derin bıçak yarası açıldı o ülkenin bir yerinde! Belki hiç kapanmayacak, kabuk bağlasa da unutulamayacak yaralar onlar!

Barış elmalarında görülsün kankırmızısı

Yine de bu ülkede ölmeye yazgılı olanlar biz... Bu ülkeden çok uzakta olsa da bu ülkeden başka hiçbir şeyi olmayanlar... Yokluklarımızı/kaybettiklerimizi/çalınanlarımızı ağzımıza sürülen birer parmak bala satmayacaklar... Satamayacak kadar görüp geçirmişleriz... Yapılan kötülüklerin hesaplarını sormak, karşılıklı gönül açmak, gönül almak, gönül vermek, gönül teli titretmek, gönülden ağlamak ve artık belki de buruk da olsa, eksik de olsa gönülden gülümsemek zorunda olanlar... Böyle yapmaya çalışarak, akan kana karşı akıtılacak kanı öne sürmeden yaşayabilecek, yaşamak zorunda olanlar... Yoksa gelişip büyümeyecek o 'arslanın ruhu'... Başkalarının elinde boynu tasmalı esir kalacak hep...

Barış elmaları kucaklarında, kan kırmızısını sadece o elmalarda gören ve az biraz hasbıhal edebilmiş Türkle Kürdün de kimseye bir zararı dokunmaz... Birbirini bırakıp gidemeyeceklerden, birbirini dinleyebilen, birbirine dayananlardan da başka kimselere zarar gelmez! Alçalmadan, alçaltmadan bir arada yaşayabilenler başkalarını alçaltmaya çalışarak kendi kendilerine yeni zulüm kapıları açmaz! Açmayacak! ❀



## REDDIYEYA BINDESTIYÊ

BAWER RONAHÎ

Têgeha mêtinkariyê (bi tirkî; sömürgecilik) roja îro, di çarçoveyê berfireh de li şûna kolonyalîzmê tê bi kar anîn. Herdu jî di nav xwe de welatekî serdest (metropol) û welatekî bindest (kolonî) vedişêrin. Bêguman *metropola* ku mêtinkar e heta hetayê li koloniyê namîne û dewlemendiyên wê namije. Kolonî bi awayekî hişyar dibe, ji bindestiya metropolê xwe xelas dike û dibe serbest/azad. Hemû kolonî nikarin *bi temamî* xwe ji bindestiya mêtinkaran xelas bikin û azadiya xwe bi dest bixin. Tevî ku kolonyalîzma pratîk bi dawî dibe jî welatê bindest 'serbest' dibe yan jî otonomiyekê bi dest dixê lê nikare bi temamî 'azad' bibe.

Têgeha 'post-kolonyal' jî piştî vê serbestî/azadiyê dest pê dike. Lêbelê hin şirovekar/rexnegirên vê teoriyê li dijî navlêkirina 'post-kolonyalîzm'ê derdikevin, bi îddiaya ku kolonyalîzm bi temamî jî holê ranebûye. Nexwe divê mirov wan welatên ku hêj bi her awayî xwe ji bindestiya *metropolê* xelas nekirine (yek ji wan jî Kurdistan e) *kolonî* bihesibîne û teoriyê di rexneya edebiyatê de ji bo kurdan bi terîfa 'kolonyalîzm'ê çarçove bike.

*Hin teorîsyen jî li dijî terîfa kolonyalîzma modern derdikevin û dibêjin ku konjonktur/pergala nû ya cîhanê, rê nade ku welatek rasterast li ser koloniyekê bibe serdest. Lêbelê ev pergala rê dide ku hin welat bi awayekî ekonomîk, çandî û (kêm-zêde) politik jî li ser welatên din hukm bikin. (Ania Loomba: 2000)*

Roja îro, Kurdistan jî bi awayekî pratîk mêtîngeha

sê dewletan e.<sup>1</sup> Başûrê Kurdistanê ne tê de, li her sê perçeyan jî artêşên dagirkeran binecih bûne û bi her cure sazî û dezgehên xwe, Kurdistanê wekî koloniyekê 'hêjayî mêtinê' dibînin û dimêjin jî.

\*\*\*

Dîskura rejîma Kemalîst, salên pêşî yên avabûna Komara Tirkiyê de ew bû ku hemû netewe û kêmneteweyên di nav sînorên dewletê de mane, tirk in. Têkşikana serhildana Şêx Seîdê Paloyî jî tesîreke erênî li vê dîskura tekperestiyê kir ku êdî bi dengê berztiyê û bi dilekî rehet tirkhesibandina kurdan û neteweyên din jî ji xwe re bikin 'ezbereke bingehîn' di her warî de. Her wiha, fenanî hemû hewldarên avakirina neteweyan, tirkan û teorîsyenên rejîma wan jî bi înkarkirina zimanan dest bi şolê dewletbûyîne kirin.

Di salên dawî de bi awayekî fiilî –kêm zêde– ev rewş guherî ku bi temamî li ser înkarkirina hebûna kurdan û zimanê wan ava bûbû:

*"Li meydana politîk û resmî, nenaskirin û înkara hebûna gelê kurd her gav serdest bûye; lê belê, di van du deheyên dawî de, çalakiyên siyasî yên kurdperwer kiriye ku kurd û zimanê wan di resmîyetê de nebe jî bi regekî de facto bêne naskirin."* (Ergin Öpengin: 2011)

1 Binxet, ango Rojavayê Kurdistanê, kêm zêde ji artêşa rejîma Sûrî rizgar bûye lê hêj serbestî an jî azadiyê teqez lê binecih nebûye. Pevçûn berdewam dikin.





Qedexebûna resmî tesîreke kujer li zimanê kurdî nekir bi saya axêverên kurmançî, yên li gundan bineci hîn. Lêbelê destpêka bajarîbûnê ji bo kurdan deriyên asîmilasyonê heta piştê vekirin. Bajar bû kodika xwehesîna nivîskarên kurd jî.

Di vê qada nû de (bajar) ku ji bo kurdan bû mekaneke nû ji bo her cure hilberîna edebî û entelektuelî, (nivîskarên kurd entelektuelên gelê xwe ne jî) hin cerebeyên derasayî ne tê de, temamê nivîskaran çakêtê welatperestiyê li xwe kirin. Ji bo nivîskarên bakur welatperestî bû fona hemû figûrên wan ên mişext, qaçaxçî, şervan, gundî, jin, mêr û hwd... Ev lêanîna ku her kesî di qadekê de rastî hev tîne û bi awayekî balkêş karakterên dijî wan jî dawîya dawî tîne ser 'rêya heq' ne li ser heteroglosiyayeke edebî ava dibû/dibe, ne jî di berhemana de xwe ji xetayên dramatîk û anakronîk rizgar dikir/dike; ji ber ku nivîskarê/a kurd barê xwe yê giran ku ji ber bindestiyê li ser piştê bar bûbû, dixwest li ser milên karakterên berhemê jî dabeş bike û xwe ji wezîfeya xwe (hişyarkerî) xelas bike. Belam ew wezîfeya xeyalî ku encama bindestiyê nivîskar e gelek caran dike ku 'bindest', bi zimanê serdestê xwe an jî bi zimanê xwe ji nişkê ve, bêyî amadekarî û lêkolîneke li ser berhemê (mekan, karakter, psîkolojî, rewşa siyasî-aborî-sosyal û hwd) dest bi nivîsandinê bike.

\*\*\*

Karakterên bê qusûr û kêmasî ku her yek xwendaya ye û welatparêz e, ji ber îdealîzekirineke neheq û bêhed derdikevin meydanê. Ev yek dawîya dawî xwe digehîne 'bikaranîna edebiyatê' di hişyarkirina kurdan de û wek amûreke emilandinê edebiyat derdikeve ser dika ajîstasyonê. Ji ber peydanebûna desthilatdariyekê li Kurdistanê, di hemû berhemên kurmançî yên bakurê Kurdistanê de xemgînî û diltengî serê xwe dide der ji ber bindestiyê ku kurd nikarin xwe jê xelas bikin. Wê demê mîstîsîzma şerê çekdarî wekî qadeke têra xwe berfirêh dibe mekan ji bo berhemê û pesndayîna mîlîtarîzmê jî di bin-metna berhemê de cihê xwe digre. (Carna nivîskar bê hemdê xwe jî pesnê mîlîtarîzmê dide.) Gêrîla dibe karaktereke/î efsûnî û qehremaneke/î wisa derasayî ku dijmin bi artêşa xwe ya qerebalix û teknolojiya xwe ya bêsînor jî nikare wî/wê têk bibe. Di dumahîka şerî de jî xwe nade dest. Îstîsnayên vê yekê hene helbet. Heta di hin berhemana de gêrîla dil berdide dijminê xwe jî. Ji ber vê nexweşiyê nivîskar ku nizane dê çi bi çi ve girê bide, xetayên dramatîk jî peyda dibin ku di pênc rûpelan de pesndana gêrîla heye û paşê jî evîndariyek rû dide di navbera wî û efsêrê dijmin de. Metn xwe derewkar derdixe.

Li vê derê pirsê pêkhatina dîskurekê derdikeve

holê: Gelo nivîskarên kurd bi têra xwe antî-kolonyalîst in yan na? Bersiv dijwar e: Nexêr. Ji ber ku nivîskar daxwazên xwe di dilqê taybetiyên karakterên xwe de baş venaşere ku di metna xwe de xef an jî eşkere îtî-razeke rêkûpêk li hemberî dagirkirina welatê xwe pêk bîne. Zêdetir li pêy vegotina melankoliya bindestiyê ye di helbestê de. Roman jî ji xwe re kiriye amûra şibî kursiya akademiyekê û dixwaze dersekê bide xwendevanê xwe. Çîrok jî zêdetir qada temsîla folklorê ye ji bo wî/wê. Lê eyan e ku nivîskarê kurd gelek caran bi alegoriya netewî di gelek berhemên xwe de welatê xwe vedişere û mekanên xeyalî ava dike. Lê ev avakirina xeyalî xwe nagihîne ruhê 'fiction'ê ku mekaneke edebî bi awayekî çêkirî be jî bibe paşxaneyek nas an jî nêzîk. Veşartina welêt jî zêdetir wekî otosansurê xwe dide dest. Nivîskar rasterast behsa welatê xwe bike, bi teswîran piştrast bike ku ew der welatê wî yê nas e jî, hema bêje tu carî navê welatê xwe (Kurdistan) di berhemê de bi cih nake.

Welatperweriya ku di berhemên edebî de eyan e ku ji aliyê nivîskar ve li karakterê hatiye barkirin di fêhma reddiyê bindestiyê de xwe nade dest. Nivîskara/ê ku zor û zêde behsa xerabiyên bindestiyê dike şûrê rexneya xwe jî dîsa li ser serê civaka xwe dihejîne. Pirs û hêrsa wî/wê ne ji bo dagirkeran e, ji bo xwe û civata xwe ye: "Em çima di vî halî de ne?"

Bi qedandina dersdayîna xwe wisa diyar dike ku ew di vî halî de ye lê ne ji ber ku welatê wî dagirkirî ye; ji ber ku yekîti di nav civatê de pêk nehatiye. Welatê wî/wê jî di nav de gelek welatên dinyayê dagirkirî ne û şerê rizgariyê dimeşînin li hemberî emperyalîzmê. Lê ji bo wî mezintirîn (belkî jî tekane) pirsgerê ew e ku yekîtiya gelê wî/wê tune ye, ne dagirkirina welatê wî/wê ye. Yekîtiya ku qalê dike jî dermanê hemû derdan e lê formulîze nake ku bi çi awayî pêk tê yan jî gava pêk hat bi çi awayî dibe çek/amûrek ji bo rizgariya welat. Zirecêbeke efsûnî ye yekîti; lê bi dest nakeve.

Melankoliya bindestiyê jî çar aliyan atmosfera berhemên kurdan dorpeç dike. Nivîskara/ê kurd jî, karakterên wî yên realist jî di nav vê atmosferê de ji neçarî dibin netewperwer û welatparêz lêbelê bi tu awayî nivîskar nikare bibe antî-kolonyalîst û dengê xwe yê edebî li hemberî dagirkirina welatê xwe bilind bike.

*"Îro di wêjeya kurdî ya mordern de tu nivîskarê ku ne neteweperwer e tune ye. ... Carinan hesta neteweperweriyê di hinek kesan de ewqasî bi pêş dikeve, kesê ku ji ruh û qabiliyeta nivîskariyê mehrûm e jî dibe nivîskar."* (Rênas Jiyan:2008) ☀

#### ÇAVKANÎ

- Rênas Jiyan, Ji Şevê re -Çend Têgehên Dera Hanê-, Weşanên Belkî, 2008, r. 141-142  
Anîa Loomba, Kolonyalîzm Postkolonyalîzm, Weşanên Ayrıntı, 2000, r. 21-22-23  
Ergin Öpengin, Rewşa Kurdî ya Sosyolinguistik li Tirkiyeyê, Weşanên Avesta 2011, r. 176



## BARIŞ SÜRECİ VE ÜÇ DÜZLEMİ

AHMET TULGAR

Barış, bir toplumu, bir coğrafyadaki halkları iyileştirir mi? Savaş hasta ettiğine göre, barış iyileştirmeli, iyi etmeli, iyi eder, değil mi? Evet, barışın gücü insanları iyi etmeye, iyileştirmeye yeter, barışın gücü budur, barış bu denli güçlüdür.

Ancak barışın bu potansiyelinin ortaya çıkması, barışın bu gücünün etkimesi için barışı istiyor olmak gerekir. Barışı, iyileşmeyi istiyor gibi istemek gerekir.

Eğer barışı, iyi olan, doğru olan, bize yakışan, bize iyi gelecek olan değil de, bize kazandıracak, bizi kazandıracak, savaşı kazandıracak bir durum olarak istersek, kabullenirsek, pragmatik olarak gerekçelendirirsek, sadece böyle yaparsak, zaten olacak olan da barış, Immanuel Kant'ın deyimiyle 'ebedi barış' değil, olsa olsa yine onun deyimiyle '*rezervi olan bir barış*', yani bir tür ateşkes olacaktır.

Barış, eğer savaşmış ya da savaşa maruz kalmış toplumlara, halklara, insanlara iyileştirecek, iyileştire-

rici, gerçek bir barış olacaksa önce şu üç düzlemde kararlı biçimde yol almayı gerektirir:

### **Teknik, tarihi ve ahlaki düzlemlerde...**

Teknik olan belki de en kolay yoldur ama tarafların en fazla tartışacağı, çatışacağı ve kurumsal direnç göstereceği yer de burasıdır işte. Ülkeler ve devletler arasındaki savaşların sonunda ya da belli bir aşamada bu noktaya gelindiğinde ve müzakere ve antlaşma amacıyla masaya oturulduğunda her iki taraf da savaştaki konumu ne olursa olsun en fazla kâr ya da en az zararla kalkmak ister masadan. İç savaşların ardından gelen müzakere süreçlerinde de durum pek farklı değildir. Ama eninde sonunda bir antlaşma imzalanacak, iç savaş durumunda ise sık sık yasal düzenlemelere gidilecektir. İmzalar atılmadan ve gerektiği yerde yasal düzenlemelere gitmeden barışın teknik tesisi mümkün olmaz. İşte bu noktada müzakereye ko-

laylaştırıcı, sorun çözücü ve direnç kırıcı olacak olan tarihi düzlemdeki çabalar olacaktır.

Tarihi düzlemde yapılacak olan, savaş geçmişi boyunca gözden uzak tutulmaya, propaganda, manipülasyon ve sansür ile kaybedilmeye çalışılan hakikatin arayışıdır. Hakikat, diplomasi ya da müzakere masasında, taraflarca adına direnç gösterilen toplum, topluluk ve halklarda adalet duygusunu çağırır. Senelerdir barış hareketi de, Kürt Siyasal Hareketi de, Türkiye'de Hakikat ve Adalet Komisyonları kurulmasının ve savaşın mağdurları ile yüzleşilmesinin gereğine işaret etmektedir. Umalım ki, nihayet kısa bir süre önce gündeme gelen Meclis Araştırma Komisyonu, Hakikat ve Adalet Komisyonları'nın zaruretinin anlaşılmasına yol açar ve yüzleşme süreci başlar. Bu sürecin halklara ne kadar iyi geleceği barizdir. Diğer taraftan bu yüzleşme süreci müzakere masasındaki uzlaşma imkânlarını artıracak, siyasi parti ve örgütlerin ve onların liderlerinin elini rahatlatacaktır. Bu da yasal düzenlemelerin ve bu yöndeki taleplerin her iki tarafta da daha çabuk kabul edilmesini, teknik çalışmaların ise kolayca yapılmasını sağlar.

Ancak teknik düzlemde yapılacak olan yasal düzenlemeler yine de sadece pozitif hukuk açısından olacaktır. Oysa tarih gösterir ki, pozitif hukuk, toplumları ve halkları iyileştirmez, sadece insanları kendi yararları doğrultusunda yasalara uymaya çağırır, zorlar. Toplumları ve halkları iyileştirmeye, iyi kılmaya yetmeyen bu yasalar, kolayca yeniden bir tarafın zararına değiştirilebilir, uygulanması engellenebilir, yeni çatışmaların sebebi olabilir ve sağladığı da Kant'ın işaret ettiği gibi sadece 'rezervi olan bir barış' olarak kalır.

### Barıştan iyilik de aramak...

Burada felsefi düzlemin gereği ortaya çıkmaktadır. Pozitif hukuk kadar ve belki de daha öncelikli ve önemli olan ahlaki hukukun devreye gireceği yer burasıdır. Yaptığı 'Ebedi Barış Üzerine' çalışmasıyla iki asır sonra hâlâ aktüel olan Immanuel Kant'ın 'kategorik imperatif'i burada anahtar olabilir. Kant şöyle diyordu 'kategorik imperatif'i formüle ederken: "Öyle davran ki, senin iradenin davranış kuralı her zaman bir yandan da genel yasamanın ilkesi olarak geçerli olabilsin."

Toplumlarda, halklarda ve tek tek insanlarda barışın iyileştirici etkisini sağlayacak olan işte bu ahlaki ilke olacaktır. Bu ilkenin insanlara içselleşmesi durumunda teknik yasal düzenlemeler artık istekle ve hevesle herkesçe kabul görecektir ve korunacak, yüzleşme süreçlerinde zuhur edecek hakikat ise öğretici ve iyileştirici olacaktır.

Şimdi artık barış sürecini meydanlara, meydanlardan evlere taşıma zamanı. Bu üç düzlemde yol alınacaksa eğer. Barıştan sadece teknik bir değişim ve güvenlik sorununun çözümü değil, iyilik de bekleniyorsa. ✨

## ANNABEL

Gelek û gelek salan berê bû,  
Li şahnişîneke deryatenişî,  
Karxezalek lê dijiya, çi veşêrim  
Navê wê Annabel Lee;  
Ew karxezal li tu tiştî nedibilî  
Ji bilî, da ez bi wê şa ew bi min şa bibûya.

Ez zarok bûm, ew jî zarok,  
Li wê şahnişîna behr û bejî;  
Me hev evand bi evîneke zêdetirî evînekê-  
Min û delala xwe Annabel Lee;  
Evîneke ku firîştên perr û perwaz li bihuştê  
Bi dilbijîn dibihecîn ji min û wê.

O ji ber vê yekê bû ku zûde berê,  
Li wê şahnişîna ber devê behrê,  
Ji ewrekî bayek rabû, seqemê lêda  
Li delala min Annabel Lee;  
Lew hatin ew pismamên bi esl û fesl  
Wê hilanîn birin û çûn,  
Niximandin bi ax û mezal  
Li wê şahnişîna ber devê behrê.

Firîşte, ne nîv hewçend şeng û şad bûn li bihiştê,  
Dihesidîn ji min û wê-  
Erê! -Sedem ev bû "wek ku herkes haydar e jê,  
Li wê şahnişîna behr û bejî"  
Ku ba rabû ji nav ewran nîvê şevê,  
Evsirand û kuşt û danî delala min Annabel Lee.

Lê me evîn gelek zexm û qewîtr bû  
Ji evîna ewan kesên temen û jî raserî me-  
Ewan gelek kesên ji me gelek jîrtir-  
Ne firîştên ji asîman li jorê,  
Ne jî ifrîtên li jêrê ji binê behran,  
Nikarin rihê min veqetûnin ji rihê wê  
DelalêAnnabel Lee.

Hîv geş û ronî xwe liba nake bêyî ku li min rake xeyalê  
Delalê Annabel Lee;  
Stêr naçirsin ger ku li dil nebirbisin çavên berq û şepa  
Delalê Annabel Lee;

Welê, şevnîvêşevan heta sibê, radikevim li kêlekê,  
Ew delalîka min -delalîka min- heyata min, bûkîna  
Di wê gorê de li wê derê li ber behrê,  
Di binê kêlika xwe de li ber dengê çelqelq-fîkîna behr

Edgar Allan Poe  
Wergêr: Talat İnanç

# 1915 VE KÜRTLER...

NAMIK K. DİNÇ



Ermeni soykırımının yüzüncü yılı yaklaşırken meselenin daha yoğun tartışılacağı ve ilgi göreceği muhakkak. Kürt meselesinde çözüm arayışlarının ciddiyet kazandığı ve bazı pratik girişimlerin gerçekleştiği bugünlerde, '1915 Büyük Felaketi'nde Kürtlerin rolü ve pozisyonunu tartışan yazı ve makalelere denk geliyoruz. Bu tartışmadan kaçmanın söz konusu olması mümkün değil. Tartışmayı yapmak gerekiyor ama öncelikli olarak yürütülecek tartışmanın bizi çıkmaz bir sokağa, kör dövuşüne götürmeyecek bir yöntem ve düzeyde seyretmesi önemli. Geçmişte tartışma *"soykırım mıydı değil miydi"* noktasında tikanırken, bugün *"Kürtler katliam yaptı yapmadı"* eksenine kaymaya başlaması, yine benzer tarzda bir kısır döngüye ve meselenin bütünlüklü ve doğru kavranmasını engelleyen bir sonuca götürebilir.

1915'te Kürtlerin rolüne dair, bu yöntem ve bakış açısındaki arızayı bir yana bırakırsak, tartışma açısından en ciddi sorunlardan biri, dönemi aydınlığa kavuşturacak araştırmaların hâlâ yeterince yapılmamış olmasıdır. Dönemin aktörlerinin, politikalarının ve pozisyon alışlarının bütünlüklü olarak ele alınması, tek yanlı yoğunlaşmalar, diğerlerini gözardı etmeyi, dolayısıyla ya isabetsiz ya da eksik değerlendirmeyi doğurabiliyor.

Bu yazıda, 1915 ve Kürtlerin rolü irdelenirken öncelikle altını çizmek istediğim husus, genelleme yaparak kullanılacak 'Kürtler' tabirinin ciddi bir tepki çekmesidir. Bunun birçok sebebi var kuşkusuz. Fakat etnik

olarak Kürt olmakla siyasal anlamda Kürdi, Kürdistanı bir duruş sahibi olmak arasındaki ayrıma da dikkat çekmek gerekir. Osmanlı'da milliyetçilik düşüncesinin en geç nüfuz ettiği halk Kürtlerdir. Genellikle diyasporada gelişen Kürt milliyetçiliğinin Kürdistan'da, Kürt kitleleri içerisinde, aşiretler arasında pek de yoğun bir etkisinden bahsedilemez. Ermenilere yönelik ulusal bir düşmanlık güttüklerini söylemek de zor.

O zaman, yüzyıllarca aynı coğrafyada birlikte yaşamış bu iki halk arasında ilişkilerin bozulması ve kanlı katliamların yaşanmasını doğuran değişiklik nedir?

## Tanzimat ve Kürt tepkisi

Meselenin kökeni XIX. yüzyılın başlarına kadar gider. Bu dönemde Osmanlı'nın klasik sistemine son verme ve merkezileşme kararı çerçevesinde Kürt emirliklerinin ortadan kaldırılması ve Kürdistan beylerinin ayrıcalıklarına son verilmesi, bölgede her şeyin alt üst olmasına ve kaotik bir ortamın doğmasına yol açar. En son Bedirhan Beyin tasfiyesi ile birlikte emirlikler tarihe karışır. Bir devlet prototipi olarak hayat bulmuş emirlikler ortadan kalkınca, daha önce bu birlik şemsiyesi altında var olan aşiret ve kabileler; bağımsız, kendi başına işleyen birimler olarak hareket etmişlerdir. Böylece Kürdistan'da aşiretçilik ve kabilecilik güçlenmiş, kendi yaşadıkları bölgelerde yerel bir otorite haline gelmişlerdir. Genellikle başka aşiret ve kabilelerle rekabet ve çekişme içinde olmaları asayişsizliği körükleyen bir hal almıştır.

Osmanlı'nın merkezileşme ve Tanzimat politikaları Kürtlerin aleyhinde, onları güçten düşüren, etkinliğini kıran bir sonuç doğururken, Hristiyan unsurlar ve doğal olarak Ermeniler lehine gelişme ve kazanımlara vesile olmuştur. Tanzimatın Osmanlı vatandaşlığı kapsamında herkese eşitlik vaadi, Müslümanların "millet sistemi" ile sahip oldukları ayrıcalıklarının sonuna gelindiğinin işaretidir. Tanzimat politikalarıyla her geçen gün güçten düştüğünü hissedilen Kürt aşiretleri, Hristiyan misyon faaliyetlerinin gelişmesi, okulların açılması, Ermeniler arasında boy gösteren aydınlanma ve değişim karşısında biraz şaşkın biraz tepkisel bir tutum içine girerler.

II. Abdülhamit'le birlikte Tanzimatın Müslümanlar "aleyhinde" gelişen eşitlikçilik politikalarından vazgeçilecektir. Hızla gelişen milliyetçilik akımları karşısında tutunamayan ve doğru politikalar geliştiremeyen Osmanlı devleti, II. Abdülhamit'le birlikte Hristiyan unsurlara bir anlamda sırt çeviren bir politika izlemek suretiyle, Tanzimatın küskünleştirdiği Müslüman unsuru tekrar kazanarak devleti ihya etmek isteyecektir. İsmine *panislamizm* denilen bu siyaset gereği Kürtlerle birlikte Arnavutlar ve Araplar devletin içine çekilerek, çeşitli görevlendirme ve payelerle etkinlikleri ve devlete bağlılıkları artırılacaktır.

Bu kapsamda gündeme gelen Aşiret Mektebi ve Hamidiye Alayları gibi mekanizmalar, Hristiyan unsurlara şüpheyle bakılan o günlerde aradaki gerilimi daha da artıracaktır. Kürtler arasında, aşiretçiliğin ve kabileciliğin perçinlendiği günlerde, çok amaçlı bir gerekçeyle kurulan Hamidiye Alaylarının bir gerekçesinin de Ermeni ulusal gelişimine darbe vurmaya olduğu şüphe yok. Zaten arada gerilimin olduğu, özellikle arazi paylaşımının sorun haline geldiği bir zamanda hukuki statüsü belirsiz ama silahlı varlığı tanınan Hamidiye Alaylarının birden neşet etmesi iki halk arasında hatta Kürtlerin kendi içerisinde çok vahim sorunların yaşanmasına sebep olacaktır. Direk padişahın şahsına bağlanan, dolayısıyla padişahın koruması altında kanunsuzluk yapan Hamidiye mensupları, devletin örgütsel olarak çok da nüfuz edemediği birçok alanda yerel otorite olarak daha da güçlenmiştir.

### **Veni dinamik, şehirli eşraf**

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Kürdistan'da yeni bir dinamik daha ortaya çıkar. Şehirli eşraf olarak tanımlayabileceğimiz bu kesim, Hamidiye Alayları gibi aşiretçilik, kabilecilik üzerinden yükselmeyecek. Genellikle devlet bürokrasisi, ticaret erbabı ve esnaf gibi mesleklerden oluşan bu kesim, en belirgin olarak Diyarbakir şehrinde kendini gösterecektir. Zamanın ve gidişatın okumasını çok daha iyi yapabilen bu şehirli eşraf, Kürdistan'ın yeni hâkimleri olarak adım adım kendilerini örgütleyeceklerdir. Hamidiye Alaylarıyla çoğunlukla iyi ilişkiler içinde olacaklar, ama bazen Millî İbrahim Paşa örneğinde olduğu gibi ça-

tıacaklardır. Devlet içinden ve devlet gücünü arkasına alarak politika yapan bu kesimler, II. Meşrutiyet döneminde İttihatçılarla ardından Kemalist Cumhuriyetle ittifak yapmaktan ve onların politikaları doğrultusunda hareket etmekten geri durmayacaklardır.

Bu şehirli eşraf kesimin en belirgin temsilcisi Diyarbakirli Pirinççizade ailesidir. II. Abdülhamit döneminde 1894-96 Ermeni katliamlarına katıldığı gerekçesiyle sürgüne gönderilen Pirinççizade Arif, II. Meşrutiyetin ilanından ardından Osmanlı Mebusan Meclisine temsilci olarak girer. Öldüğünde Diyarbakir milletvekili olarak göreve getirilen oğlu Fevzi Pirinççizade babasının yolundan gider ve bu kez İttihat ve Terakki'nin Ermeni soykırımını gerçekleştirmesinde çok stratejik bir rol oynar. I. TBMM ve II. TBMM'de milletvekilliği ve bakanlık yapan Pirinççizade Fevzi, 1924 sonrası gelişecek Kürt inkârında yeni Cumhuriyet rejiminin en vazgeçilmez siması olacaktır.

### **Kürt örgütlerinin etkisizliği**

II. Meşrutiyetle birlikte legal alanda boy gösteren Kürt örgütleri bu tabloda nerede duruyor diye bir soru akla gelebilir. 1908'de Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti başta olmak üzere 1915 yılına kadar İstanbul merkezli birkaç Kürt örgütü kurulacaktır. Başlangıçta yukarıda ismi zikredilen şehirli eşraf dahil olmak üzere bütün Kürtler, Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti içerisinde yer almışlardır. Ancak zamanla Meşrutiyetin özgürlük rüzgârının doldurduğu yelkenler sönmeye, Kürtler arasında ayrışma gündeme gelecek, hatta bu örgüt (KTTC) hem Kürt milliyetçilerinin hem de Türk milliyetçilerinin içinden çıktığı enteresan bir örgüt olarak tarihe geçecektir. Bu cemiyetin aynı isimli gazetesine bakılırsa (Kürt Teavün ve Terakki gazetesi) hem bu farklı sımaların isimlerine rastgelinir hem de yazılardaki siyasal çizgi farkları göze çarpar. Bu cemiyetten sonra bir gençlik örgütü olarak kurulan Hevi Cemiyeti ve Roji Kurd, Hetawi Kurd dergilerine bakacak olursak, siyasal farklılıkların pek de olmadığı, daha saf bir örgütsel yapı ve söylem göze çarpar. Bu dergilerde Ermenilere dair düşmanlık ifade eden yazılara rastlamak söz konusu değildir. Zaman zaman Ermeni meselesini ele alan yazılarda, arazi meselesi gibi ihtilafli konuların ele alındığını ama bunların da kanunlar çerçevesinde çözülmesi gerektiği telkinleri yapıldığı görülür.

İstanbul'da faaliyet yürüten bu örgütler açısından en önemli sorun, kendi ana topraklarında ciddi bir teşkilat yapısı ve kitle desteğinin bulunmamasıdır. Genellikle Ermeni örgütleriyle de dostluk ve dayanışma ilişkisi içerisinde olan bu örgütlerin Kürdistan'da pek bir nüfuzları yoktur. Buna karşın yeni gelişen "şehirli eşraf" İttihat ve Terakki ile kol kola, omuz omuza gücüne güç katmakta ve Hristiyan, Ermeni düşmanlığına doğru söylemlerini tırmandırmaktadır. Soykırımın mimarlarından Diyarbakirli Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki Cemiyetinin Merkez-i Umumi üyesi ve ideo-



loğu konumundadır. Pirinççizade Arif Bey'in yeğeni olan Ziya Gökalp'in bu ilişkinin kurulmasında ve geliştirilmesinde çok önemli bir yeri olduğu şüphesizdir. Pirinççizade ailesi, Ziya Gökalp, Süleyman Nazif gibi isimler etrafından örgütlenen Diyarbakir şehir eşrafı, Ermeni soykırımında Diyarbakir valisi Dr. Reşit'le birlikte baş aktör konumundadırlar.

### 'Kürtler' genellemesi doğru mu?

Sonuç olarak, 1915 yılında kadim Ermeni halkının bu topraklardan kazınıp atılmasında Kürtlerin rolü nedir diye tartışırken, "Kürtler" genellemesini yapmanın sakıncalarına bir kez daha dikkat çekmek isterim. Bilinmeli ki, etnik olarak Kürt mensubiyeti olan kimseler yekvücut bir yaklaşım sahibi olmamış, parçalı bir kompozisyon ve duruş sergilemişlerdir.

Buna göre bir kısım Kürt, bizzat bu politikanın oluşturulmasında icrasına kadar içinde, merkezinde yer almıştır. Bir anlamda organizatörlük rolü oynamıştır. Bu kesim için bir kullanılma ilişkisinden bahsetmek yanlıştır. Yani bazen tartışmalarda dile getirilen "*Kürtler kullanıldı, piyondu*" söylemi, bu Diyarbakirli şehir eşrafı için gerçeği yansıtmamaktadır. Devletin altyapısal gücünün zayıf olduğu bir coğrafyada onunla işbirliği, kader birliği yapan Diyarbakir eşrafı her aşamasında, bilinçli olarak katliama dahil olmuştur. Nüfuzlarından yararlanarak çeteler oluşturmak, bizzat katliamlara katılmaya kadar. Etnik olarak Kürt olsalar da, bunların büyük bir kısmı, cumhuriyet döneminde tümüyle Kürtlüklerinden arınarak, Türk egemen sisteminde ayrıcalıklı bir konumun sahibi olmuştur. Bu şehirli eşrafın ahfadlarının bugünden izlerini sürerek de bunu görmek mümkün.

Katliamlara iştirak eden bir kısım Kürt ise, bir çeşit kullanılma ya da türlü vaatlerle, yönlendirmelerle ortak edilme ilişkisi içerisinde değerlendirilebilir. Bu kategoride hayli geniş bir kesimi saymak mümkün: Hıristiyan karşıtlığı temelinde dini duygularla öldürmeyi ve mala el koymayı hak olarak kabul edenden, firari konumunda olup daha önce suç işlediğinden aranan kişilerin affedilip karşılığında katliama ortak edilmesine kadar birçok örnek vermek mümkün. Bu kesim içerisinde belki özel olarak incelenmeyi gerektiren bir kategori de, eskinin Hamidiye Alaylarından gelen Aşiret Süvari Alaylarının konumudur. Nihayetinde askerî, silahlı bir yapı olan bu Alayların Ermenilere zulüm yaptığına dair çokça şey söylenmekte, yazılmaktadır. Bugün için önemli ihtiyaçlardan birisi spesifik, tek tek bu alaylar ve aşiretler özgülünde 1915'te neler yaptıklarının incelenmesidir.

Bu saydıklarımı "kullanılma" ilişkisi içerisinde değerlendirmemin nedeni ise, bir devlet politikasına hizmet etmek amacıyla giriştikleri bu eylemlerde, kendileri için birtakım kazanım beklentileri olsa da gerçek anlamda kaybetmiş olmalarıdır. Belki kimileri Ermenilerin evine, arazisine, hayvanına el koyarak kısmen zenginleşti ama birçoğunu belirsiz bir akıbet bekliyordu ve Cumhuriyet rejiminde çok da itibarlı bir konumun sahibi de olmadılar. Burada iki örnek üzerinde durmak istiyorum. İlki Batman'ın Raman Aşiretinden Mustafa ve Ömer'in hikâyesi. Hikâyenin ayrıntılarını Avesta yayınlarından çıkan ve yine aşiret mensubu Hüseyin Demirel'in kaleme aldığı "*Ha Wer Delal*" isimli kitapta bulmak mümkün. Aşiretle ilgili sorunlardan dolayı suç işlemiş, adam öldürmüş bu iki kişi, devlete teslim olmamış, kaçak, firari olarak yaşamaktadırlar. Diyarbakir valisi Dr. Reşit bu iki

genç insanı çağırır ve vereceği işi yaparlarsa hem affedileceklerini hem de servete boğulacaklarını söyler. Karşılığında da Diyarbakir'e gelen Ermeni kafilelerini Dicle nehrinden keleklerle Musul'a götürmek üzere alacaklarını, ama yolda تنها bir yerde hepsini imha edeceklerini söyler. Birkaç kafileyi öngörülmediği üzere yolculuk esnasında تنها bir yerde adamlarıyla birlikte imha eden Ramanlı Mustafa ve Ömer, belki de yaptıklarının duyulması nedeniyle Dr. Reşit'in adamları tarafından bir kumpas sonucu öldürülürler. Artık işe yaramaz bir noktaya geldiklerinde ortadan kaldırılmaları iktidar odakları tarafından farz olmuş olmalı.

Bir diğer örnek Muşlu Hacı Musa Bey'dir. Hacı Musa Bey'in Ermeni karşıtlığı daha 19. yüzyılda uluslararası bir ün kazanır. Gülizar isminde çok genç bir Ermeni kızını zorla kaçırıp, tecavüz eden Hacı Musa, Ermenilerin hukuk mücadelesi ve bu suçlu uluslararası bir gündem haline getirmeleri sonucu İstanbul'da yargılanır. Uluslararası baskıları hafifletmek adına bir süre Medine'de ikamet etmek zorunda kalan Musa Bey, burada hacı da olur. Hamidiye reisliği yapar ve bini aşan silahlı adamından bahsedilir. 1915'te aktif bir rol oynar ve devlet nezdinde itibar sahibi bir kişi olarak kabul görür. Öyle ki, Mustafa Kemal Samsun'a çıktuktan sonra mektup yazıp, destek istediği Kürt aristokratlarından biri de Hacı Musa'dır. Erzurum Kongresinde kurulması kararlaştırılan, TBMM açılana kadar da görev ve yetkileri devam eden Heyet-i Temsilîyenin üyesidir. Gerçekte Temsil Heyetinin faaliyetlerine iştirak etmemiş olsa da Mustafa Kemal tarafından kendisine gösterilen teveccühün nedeninin önceki icraatları olduğuna kuşku yoktur. Bütün hizmet ve katkılarına rağmen Hacı Musa Bey'in payına Cumhuriyet döneminde Şeyh Sait hareketinden sonra sürgün düşecektir. Aydın iline sürgün edilen Hacı Musa, buradan Suriye'ye kaçacak ve akabinde Suriye'den Irak'a yolculuğu esnasında ölecektir.

### Ve suça ortak olmayanlar...

Bunların dışında, katliamlara iştirak etmeyip haksız ve yanlış bulan; bazen açıktan karşı durup Ermenileri koruyarak savunan Kürtler olduğu gibi, bazen de gizli bir şekilde korumaya çalışan, saklayanlar da olmuştur. Dersim'in Alevi aşiretlerinin bir kısmının Ermenileri bağrına bastığı, tehcire tabi tutulmalarına izin vermediği ve hatta sonrasında bir kısmının sağ salım sınır dışına çıkmalarına yardım ettiği yaygın olarak kabul görür. Yine tehcire tabi tutulan Ermeni ailelerini ya da aile fertlerini gizleyen, kendi ailesinden bireyler olarak gösteren, böylece tehcirden korumaya çalışan çokça örnek vardır. Elbette bunun da kendi içinde başka bir dramı barındırdığı söylenebilir. Ama tehdit altındaki insanların bazı riskler pahasına bunu göze aldıkları da unutulmamalıdır.

Bitirirken, bütün bu tartışmaların daha kapsamlı, ayrıntılı araştırmalara muhtaç olduğunu belirtmek istiyorum. ✨

## NAVÊ TE YE BI SERÊ WÊ SOND DIXWIM

Li derenceya ewil ya baranê veristî  
Pêrgî wê çîroka ji bîr bûyî hatim  
Ya peykerê di çavên wê de çemên  
keserê diherikîn

Min da dû wan nehênîyên bi mij

Wexta heznê xwe bera hundurê min kir  
Hê şazdeh salî li ser teng û benga xwe bûm'  
Min ew rûyê spehî yê keskêtarî, ew keziyên  
dişibiyan rêyên dûr

Li deftera dilê xwe nexş kir, ji dûrbîna  
xwe re kir e nişan

Û hespê xwe ajot bi lezgînî

Li nasnameya xwe geriyam,

li kevnebazarên kezebşewat

Di nav tovê azweriyeke gelek şape dîtî  
Û her ku karwanê min li awirên ji rengê  
şewatê rawestiya

Ku tirsê beriya bextewariyê rapêça bedenê  
Min rabirdûya te ya bi kezv nivîsî ji nû ve  
Li ser kefa destên çolbir û çiyayên wêran

Ez li navê xwe, li dilê xwe geriyam

Li şûnpiyên te li dewsa te ya bi xumam  
Li geliyê tarî yê welatekî sêwî, ya emrê te  
Reng hilhilîn, peyv teriqîn  
Şûr derket ji kalanê  
Û ceng e niha bi zimanê te.

Her rê min digihîne te,

her sibeh mizginiya te dilîlîne

Navê te yê bi serê wê sond dixwim  
Felek bê minete ji bavê xwe.

Berken Bereh

# SERPÊHATIYA 'ZIMANÊ ÇIYAN'

ROHAT ALAKOM

Nivîskarê îngîlîz ê navdar Harold Pinter çawa tê zanîn di sala 2005'an de Xalata Nobelê ya edebiyatê werdigre. Di sala 2008'an de jî wefat dike. Jina wî Antonia Fraser piştî mirina Harold rojnivîsên xwe yê salane di sala 2010'an de weke pirtûk weşand. Piştî salekê wergera van rojnivîsan bi swêdî jî derket:

"*Mecbûr î tu herî? - Jiyana min bi Harold Pinter re*"<sup>1</sup> Ew peyvên "Mecbûr î tu herî?" ku di sernivîsa pirtûkê de cih girtine cara pêşîn, dema ku Antonia Fraser, rastî Harold Pinter tê û dibe evîndara wî, ji devê Harold Pinter derketine. Di vê hevdudîtinê de Harold jî tavilê dibe maşoqê wê. Dema Antonia difikire here mala xwe, Harold Pinter dixwaze Antonia hinekî dîsa li bal wî bimîne û wê gavê Harold Pinter jê dipirse: "Mecbûr î tu herî?". Bersîva wê bûye: "Naxêr". Piştî mirina Harold Pinter, piştî koçkirina wî ya ebedî (2008), vê carê Antonia Fraser li pey wî eynî gotinan dubare dike: "Mecbûr î tu herî!?" û navê pirtûka xwe jî wisa datine.

Antonia Fraser bi xwe jî nivîskar e. Çend romanên dîrokî û biyografîk nivîsîne. Hinek ji wan bi swêdî û zimanên din hatine weşandin. Wek dîroknas jî hatiye nasîn. Ji ber vê jî bûye heyranê dîrokê. Qeydkirina rojnivîsên wê jî dikarin nîşana vê heyranîyê bîn hesabîn. Di navbera salên 1988-1999'an de wek sereka Kluba-PEN'ê ya îngîlîz kar kiriye.

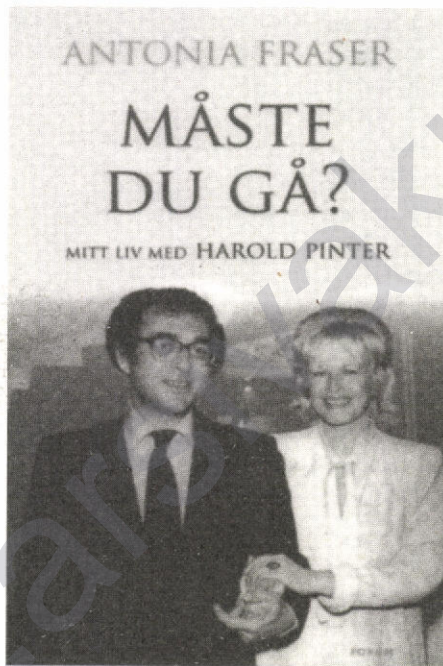
Antonia Fraser piştî zewaca xwe dest bi rojnivîsan kiriye, di saxiya Herold Pinter de her domandîye. Antonia Fraser rojnivîsên xwe vê carê wek pirtûk weşand. Di van rojnivîsan de hin agahiyên gelek balkêş hene ku li ser wê pirtûka Harold Pinter e ku bi navê *Zimanê Çiyan* hatiye nivîsîn. Harold Pinter dema ev pirtûka xwe ya şanoyê nivîsiye çawa tê zanîn qedexekirina zimanê kurdî û êşa salane ya vî zimanî li Tirkîyê daye ber çavan. Antonia Fraser dema qala çalakîyên (angajman) Harold Pinter dike, van xebatan li ser sê beşan parve dike: Amerîkaya Navîn û Başûr (bi taybetî jî Nikargua), Ewropaya Rojhilat (bi taybetî jî Çekoslovakya) û Tirkîyê. Antonia

Fraser di pareke (para dehan) rojnivîsên xwe de qala zimanê kurdî, wî "Zimanê Çiyan" dike. Mêrê wê bi vî navî ev pirtûk çawa nivîsiye, wek şano çawa hatiye listin, şanoyê çawa deng vedaye û behsa gelek pirsên din dike. Di destpêka vê beşê de Fraser wiha dibêje:

"*Bihara sala 1985'an de bona protestokirina girtin û eziyetdîtinê rewşenbîran Harold Pinter li gel nivîskar Arthur Miller bi navê Kluba Penê ya Navneteweyî, seredana Tirkîyê kiriye. Wek rêber ji xwe re nivîskarê xort bi navê Orhan Pamuk peyda kirine*".<sup>2</sup>

Ev "nivîskarê xort" angî Orhan Pamuk ku Antonia

Fraser li vir qala wî dike, çawa tê zanîn piştî bîst salan vê carê ew jî wek Harold Pinter navdar dibe. Lê belê tiştê herî balkêş piştî van bîst salan diqewime. Qedera van her du nivîskarên ku wek dostên kurdan hatine nasîn li Stockholmê dibe yek û her du jî li pey hev Xelata Nobelê werdigrin. Pinter di sala 2005'an de, Pamuk di sala 2006'an de dibe xwediyê vê xelata mezin û navûdeng. Ez bawer nakim ku ji vê tabloya ku ji zimanan, çiyân, kurdan, nivîskaran, xelatan û nobelan pêkhatî, xweşiktir tu tabloyeke din hebe û dilê mirovan ewqas xweş bike.<sup>3</sup> Ji ber vê yekê em çend perçeyên rojnivîsên Antonia Fraser li jêr pêşkêşî xwendevanan dikin û bi taybetî jî raberî nîşên nû dikin ku haya wan zêde ji van serpêhatîyên kurdedost tune ye.



Bergê pirtûkê (çapa swêdî)

22/3 1985

*Odiseus şûnda li bal Penelopa xwe ye (Antonia Fraser li vir hatina mêrê xwe Harold diyar dike R.A.)<sup>4</sup> Ji min re qala hûraliyên gera xwe dike. Jinên nivîskar û rojnamevanên girtî mehê carekê bi rêyên dûr tîn û hemû rojê dikevîne dorê ji bona ku di nav çar û pênc deqan de bi mîrên xwe re bipeyivin. Dema ew dora xwe dipên bi kuçikên dopermannpinschrrar<sup>5</sup> tîn aciz kirin (gelek tîn gez kirin) ji bo ku hinekî kêfa leşkeran*

2 Antonia Fraser, *Måste du gå*, rûp.148.

3 Nio gânger Harold Pinter, *Ersatz*, 2005, rûp.236-237.

4 Odiseus di mîtolojiya yunan de qralê Îthaka, kesekî zekî bûye, bi Penelopa re dizewice.

5 dopermannpinschrrar cinsekî seyên almanan e.

1 Antonia Fraser, *Måste du gå - Mitt liv med Harold Pinter*, Forum, 2011.



bê...Wek hergaw ev, hûraliyên piçûk in-eger niha gezeke kuçikan hûraliyek piçûk be- ku wiha xofdar in...

24/3 1985

...Piyesa din ku Harold nivîsî, Zimanê Çiyan bû ku yekcar ji hestên wî yên bona kurdên bîndest peyda bûye. Ew fêr bû ku zimanê kurdî qedexe ye, di nav kurdan bi xwe de jî. Wî di vê yekê de semboleke vekirî der barê zordestiyê de dit ku cihana wî ya ramanan (hizir)de her tim nêz ve bi ziman re girêdayî bû. Wî piştî vegeza ber bi Îngiltereyê yekcar dest bi nivîsa wê kir û da alîkî heta sala 1986-an.

3/4 1986

Harold careke din can da Zimanê Çiyan, lê vege-riya, ew ji çavîyê derxist û ji nû ve nivîsî. Ew kort e, hêzdar û dehşetdar e. Dema wî cara pêşîn ew nivîsî, bi "karikatûrek"(wek xebateke mîzahî) bi nav kir. Niha bi eşkere ev peyv şunda hilda.

15/4 1986

Kêf-beşera Harold gelek xweş e: "Min piyeseke nivîsî!". Ser de jî li Şanoya Neteweyî, wiha listikvanên baş garantî bûne û belkî jî Miranda Richardsona şahane ku Harold ev demeke dirêj e bona yek ji piyese- xwe bi hesreta wê bû...<sup>1</sup>

18/10 1986

"Silavan li mêrê xwe bike û ji aliyê min ve spa- siya wî bike". Ev gotinên jineke navsere bûn, biyanî, ez bawer dikim cihûya alman bû. Wisa xuya dibû ku wê, ew yeka ku Harold bi nivîsîna Zimanê Çiyan pê- kanîbû, xulese dikir. Bêgûman reaksiyonên din hatin, reaksiyonên bi temamî cihê û ji Richard Eyre dibihî- zim (Şefê Şanoya Neteweyî) ku nêrinên wiha hatine...

22/7 1996

Çend kurdên qeza û zordestî ditîne ku li bakûra Londonê wek penaber dijîn, şanoya Zimanê Çiyan pêşkêş kirin û ji Şanoya Neteweyî (National Theatre) tebançeyên şanoyê deyn kirin. Hemû kurd ji aliyê sî û çil polêsên çekdar de têne girtin. Polês xwendina wê belgeya Şanoya Neteweyî ku nîşan dide ev çek bêzirar in, red dike. Û ya xirabtir-vê rastiyê mirov fam nake- polês nehîştîye ku ew di nav xwe de bi kurdî jî bipeyîvin.

5/7 1996

Em çûn ji bona vê şanoyê Zimanê Çiyan li Hoxtonê bibînin. Saloneke nexweş û çend ode li ser kuçeyeke piçûk, ji aliyê leşkerekî gelek xort bi kincên kamuflajê û bi tîvinga otomatîk lê parastin. Gelek jin û zarokên kurd, bi întibayeke çehreyên spîçolkî, çavên reş û mezin bi forma dilan, birûyên bi nîşana sert, ne wisa bilînd lê belê bi bedewiya adeleyan. Carekê Rana Kabbani ji min re got ku ew endamên herî xweşik ku li hemû hareman hene ku ji çerkezên navdar tên hesabî di eslê xwe de



Antonia Fraser

kurd in. Şano bi bûyera ku berî çend şevan hatibû serê wan careke din hate pêşkêş kirin û vê yekê fonksiyona prologeke (destpêk) gelek xweşik ji bona piyesa Harold Pinter bi cih anî. Lê belê di nav şanoyê de sahneya ezi- yetê hate nîşandan ku angorî tekstê divê li derveyî sa- hneyê bihata nîşandan, weke hergaw li bal Harold wisa bû. Dûre bi rêya wergêr min ji listikvan re hêviya xwe ya serketinê pêşkêş kir û got ku ew "gelek îqnadar" bûye. Bersiv: "Ji bo min gelek hêsa bû wekî îqnadar bibim ji bona ku ez bi xwe wiha hatime îşkence kirin!"<sup>2</sup>

### Harold Pinter ligel Antonia Fraser

Çawa li jor jî xuya dibe Antonia Fraser serpehatiya Zimanê Çiyan ji nivîsîna wê heta listina wê roj bi roj şopandiye û zordestiya li ser zimanê kurdî bi stîleke hunerî û edebî pêşkêşî raya cihanê kiriye. Wek mînak dema ew û mêrê xwe çûne Çekoslovakayê, li wir jî di civînekê de Harold perçeyek ji vê berhema xwe, ji Zimanê Çiyan xwendiyê:

"Harold hevpeyvîna xwe bi xwendina Zimanê Çi- yan xelas dike û paşê Havel bi xwendina perçeyekî ji piyesa xwe civînekê tomar dike ku wek Zimanê Çiyan tê de sahneyeke ji serdaneke girtîgehê heye".<sup>3</sup>

Bi kurtahî ew sefera ku li dijî neheqiyê û li dijî barbariyê Harold Pinter di sala 1985'an de dest pê kiriye, ji aliyê xanima wî ve heta sala 2010'an hati- ye domandin. Mirov dikare bêje ku wan can daye vî "zimanê çiyayî, qedexekirî, tune yî û mirî".<sup>4</sup> Di nav van bîst û pênc salan de bi saya keda Harold Pinter û Antonia Fraser ev "Zimanê Çiyan" gelek caran hatiye rojewa platformên edebiyata cihanî û di van dorberan de bi germî her tim hatiye "peyivîn". ✨

(ralakom@yahoo.com)

2 Antonia Fraser, Mâste du gâ, rûp.148-151.

3 Antonia Fraser, Mâste du gâ, rûp.163.

4 Nio gânger Harold Pinter, Ersatz, 2005, rûp.236-237.

1 Zimanê Çiyan [Mountain Language] cara pêşîn di roja 22/10 1988an de li Londrayê di National Theatre hatiye nîşandan.

# 'ÇEND DÎMENÊN JI DIL'

DR. ÖMER ULUÇAY



## Gul e gul

Min sûdek, bîhnek ji gulê girt û bêhemd ketim behra evînê, nav pêlên peyvan. Ketim avjeniyê, baskan lêdidim, di asoyê de diqîrim. Rê li xwe vedikim, lal im, lalote me, peyvên devê min têra dilê min nakin. Lê ez diaxivim, hele çi diaxifim?

Di seyrana dilê xwe de ez hatim bajarekî. Min dît ku hawirdor gul in gul. Ax, ezman, av, kanî, çiya tev gul in gul. Ba, deng, xwarin gul in gul. Qesra bajêr, derî û meydana bajêr, avahî gul in gul. Text û tacê siltên gul e gul. Bax û baxçe, dar û ber, ça û kanî gul in gul. Mazûban, mîhman, rêber, qeraş gul e gul.

Li çarşî û sûkan gul raxistine, gulan dikirrin û gulan difroşin. Gula bi gulan dipîvin, diwezînin. Gulan diyarî dikin bi gulan. Terazî, mêzîn, şehîn, pivan gul e gul. Werin gula ha werin gulan. Bazar, serûbin gul in ha gul in, werin gulan...

Ax, kevir, çiçek, kulîlk gul in gul. Hişk û ter gul e, selwî gul e gul. Şîn, zer, sor û gewr gul in ha gul. Di xasbaxçe de gul hene, bîhn didin gul in gul. Çiçek, kulîlk, guppik, kummik, per, strî gul e gul. Bîhna gulê taybet e, hêja ye, eşq e, evîn e, hesret e, rehmet e ew gul e gul.

Ha sor, ha gewr, gul gul e. Gula gewr xuye ked û xebat e, gula sor xunne jiyane ewna gul in gul.

Aş û arvan, cihok û bend, perî û ber, av û ard gul e gul. Nalîna çeq çeq, wek bilbil e bilbil. Ava êş şifa ye, ewlad e, tenduristî ye, kêramet e, ji dîn û bawîyan re derman e, gul e, avgul e, derman e, melhem e.

Ûmmî Sînan were wesfên gulê ji me re bêje, wesfên gulê. Eşqa bilbil û gulê çi tîne serê merivan.

Ax û efgana bilbil em anîn ser ziman, dil li me qewirand, çêker û kujer gul e gul. Ilmê Ledun deriyekî li me vedike. Were em bi rê bikevin, bibînin ehwalê rêwîyan. Li ser gulê em têkevin behra hizran, kanê meqam û berzax çend in, şert û mercên wan kîjan in, sufî wê çito bigihê gulê? Amanc û amanc gul e gul.

Ma ku halê te ne halê gulê be, gulê çito bi ya te be?

\*\*\*

Kî ku ji çavkaniya yekitiyê ava gulan vexwe, ku bimore jî ew kes nemir e. Nav û kerametên wî wê di dev û dilê kesan de, di bîr û baweriyên de cih bigire, kevn nabe, wenda nabe, her û her wê bijî. Ew zana, ew arifa kasa meyê naxwaze, wî ava rastiye vexwarîye, ew serxweşê heq e. Di dil û halê xwe de ku bi rastiya yekitiyê girtibin, ew bes e, ne hewce ye mehbûb û mihrab hebe. Rêwîyên vê rê re qêda can nîn e, qêd yek e ew jî canan e, rehetî û serfiraziya wê ye. Di quw û Kabêyê dilê xwe de rê û rêgez hene, ewna rewa ne. Her tişt bo gulê ye.

Kesên arif, secdeyê Adem dixwazin, zarê bilbil, eşqa gulê dixwazin. Eşq, evîn îbadet e, eşqa me berdewam e. Her dem, her zemîn îbadet e. Kitab û mishef pelên gulê ne. Berhemên pîroz cemalê gulê ne. Arif cemalê gul e ezber dixwîne, fermanek dîn ne hewce ye. Arif e, Seyyid e Nesîmî, dest gulê zar û zar e, ew li ser soza ewil berqerar e. Xeberan li yaran digere, were bêje, gulê amac, amanc û annac, wekî dîn tiştêk ne lazime. Hesreta min gul e gul.

Perwaneya ku dikeve nav mumê/findê, were ku em tev bişewitin. Karê me şewitîne, perwaneno werin em tev bi kêfekî bişewitin bi eşqa gulê, bo gulê. Zarîna bilbil li cî ye, ew diqirre, hîn nefes lê nekşî ye. Hezkaro, dewrêşo, evîndaro, aşiqo, ku dilê te heye, were em tev di xaliya ucaxa dilê xwe de bişewitin, wek teyrê Zumrûdê Anka. Agirê dilê min gul e, dermanê kula dilê min gul.

### Ji kê re çî?

Gul gula min, yar yara min e, ji kê re çî? Min wenda kir, ez lê digirim ji kê re çî? Geh derrim baxçê xwe gulan diçinim, geh derrim medresê dersan digirim, ji kê re çî? Geh derrim meyhanê dem dikşînim. Sufî heram dibînin meyxurî, saqî tu tijike kasê ez vedixwim, gunêh yê min e ji kê re çî? Mi xuftanê Melametiye li xwe kir, şuşa «ar û namûsê li erdê xist, ji kê re çî? Eşîga pîr ji min re secdegeh e, rûyê min li ser, ji kê re çî? Geh hildikişim asîman, hukum rewa me; geh dadikevim ser erdê, hezdikim ji yarê, ji kê re çî? Segê reqîp dibê „guneh e hezkirina yarê». Ez ji yara xwe

hez dikim, ji kê re çî? Dipirsin «Ey Nesîmî! Tu bi yarê xoşî yan na?» Xoş bim an nexoş bim ew yara min e, ji kê re çî?

Werin em ji rindan re bi heval bin, werin em ji gulan re nobedar bin, em karê xwe bikin, yê ku neke ji me re çî!

### Li meydanê

Canê min gorî mêra/êra, serê min li meydanê. Bo soza min canê min fida. Serê min li meydanê. Dişewitim, bêduman im, were bigre malê min, lê berde îmana min. Warê min li meydanê, meydanê. Serê min di bin çengê min de, xunnîme, hatime dîwana te, dexalet im, puşman im, sirra min li meydanê. Ez bilbilim, bo gulê zarê min li meydanê. Rastî zengîne û bi bingehîne, bi hêz û rumet e, dilê kesên weha bi rehmet e. Ez Nesîmî me, min bigirûn, postê min li meydanê, meydanê.

### Mohra çavan

Çavên te bûne mohra dilê min. Çavên ne reş-belek in, ne şîn in bo min. Ez rengê çavên te nabêjim, ez di bandora çavên te de dibêjim. Lewma, ez bangî te dikim, dibêjim «mohrçav»ê min. Ez te diparêzim, ji teyran, ji ba û bahozan diparêzim, çavnebar im. Ji heval û hogiran, ji dost û nasan, ji dayik û bavan ez te diparêzim, çavnebar im. Ji qulingan, ji qurne û lûlan, ji kinc û lîbasan ez te diparêzim, çavnebar im. Ji bexê pêçekê, ji kur û keçikê, ji çavên xwe diparêzim, çavnebar im. Ali Izzet, yara xwe ji ûnce, ji guppikên gula, ji gêra diparezê, çavnebar e.

Rind rind e, dereca wê tim bilind e. Ji rindan re hevalî baş e, xaş e, lê ne hêsan e. Cemalê rinda wek berhem e, bixwîne ha bixwîne. Rêwitiya digel rindan bi rûmet e. Roj hiltê li rûyê rinda. Parîk nan bi/li destê wan rehmet e, bereket e. Tegera rindan, kasek mey û tasek av li dest rindan dermanê dilan e. Hurmet û hezkirina rindan nîmet e. Nerîna rindan bi nezer e, destê wan bi şefqet û bereket e.

### Rêwî, dewrêş, însanê kamil

Rêwî, dewrêş e ketiye riya Heq, li ya rast digere. Dizane ku tîbûn û birçîbûn heye, lê kî ku li tekyê gudar bike wê şurbê vexwe. Kî ku li qeraxa behrê bisekine nikare derya derbas bike, kî li hespê sîwar be wê Uskudarê derbas bike. Meş ha meş, xebat ha xebat, dilpaqijî, ji dû gulê, dîsa bo gulê. Ku fêla însan rast be, heq isbat dike ku gotina wî rast be. Kesên ku çavên wî xwe bibîne, ê kevirên gewr di nav rizê de

hilçîne. Harabî, rastiya gotina resûl diye û pê bawer bûye, ew gihiştiye gulê.

Kesê cahil çî zane, halê insanê kamil. Lewra gotinên wî/ê bi sîrr in. Bi kijan pêyvay xwe bide nasîn ku cahil bifamîne? Derbas-ke van piran, gotin ne şert e, bi hal binimîne wê zanibe. Ilm û irfana kamil rûbar e, aqil û mihekema wî li cih e û navdar e, wijdana wî bi rehmet e, dil û gotin yêk e. Mifteya pirsan e insanê kamil, gul e ew gul. Merivê hesûd harê gulê ye Harabî. Qest û mexseda me gul e gul. Çavê me li tirî xwarinê ye, ne li ledana baxban e. Lewra bangîn ya gulê ye, ya gulê.

### Wahdetname

Hîn ku gul û cihan tunebû, me ew heyî û îlan kir. Hîn ku tu mekanên layiqî cenabê wî tunebûn, me ew di dile xwe de bi cih, war û mevan kir. Hîn navê wî tune bû, nav biterkîne, beden tune bû. Qiyafet û şeklê wî jî nîn bû. Me ew bi şeklê insan war kir. Em li vir bûn yek, ketin nuxta kor, yekitî peyda bû di navbera me de. Me di vir de qala "sirra kânê" kir, me navê şerîf Rahman lê kir. Dema ku zat û sîfat eşkere bû, "kun/bibe" got û me aso pêda kir. Hemû siruşt me tev çêkir, bi nav û deng cihan pêyda kir.

Erd û ezman me ava kir li ser heft qatan, ew temam bû di şeş rojan de. Me xuluqand ew qas mahlûqat, erzaqê wan jî hazir û temam kir. Bê esl û fêl me cennetek çêkir. Hurî û gilman bûne ziyeta wir. Bi wadan me her millet şad û şadiman kir. Me dojehek/cehnemek zaf kûr veda, bi arê gotinan ew xemiland. Pirek zirav û direj de ser, wek mû-şûr nazik û tûj. Me li ser danî terazî û mêzîn. Bi emrê "kûn" pêyda bû cihan. Di navbera Erş û Kursî de em geriyay demekê. Bo ku cihan vala nemîne, me ferman da, Adem pêyda kir.

Kesên arif dizanin ew sirra veşartî ye. Li axa cihanê me herriya/hevirê Adem istira û ew çêkir. Mê li rûhê xwe pifê kir û ew rewa kir. Adem û Hewa li cennetê tev bûn, genim xwarin, me ewna li wir nefî kirin. Li berê Adem û Hewayê, nifşên nebî û veliyan gellek hatin û çûn. Nuh Naciullah ket tufanê. Me devek da Salih, Eshab-ı Kehf bi sedsalan di şikeftê de, di xew de man, bi xwe hesiyan. Mûsa li Çiyayê Sîna ji me re axifî, Şît ji me ra çulagî kir, Idrîs ji me re libas çêkirin. Silêman bû siltanê dehrê, Eyyub di kul û birînan de bêzar ma, Yaqub giriya, Mûsa bû şivanê Şuayib. Ûsiv avêtin binê bîrê, li Misre bû kole û hate firotin. Bela Zelîxê ket rû, me Ûsiv zîndanî kir. Dawud li amurê muzikê da, Lut û Hud me li biroşê filitand. Hele binêr carê, me Nemrud kir çî halî, İbrahîm ket nav gul û gulîstanê. Dewsa İsmail, me beran şand ji İbrahîm re bo qurbanî. Zikê masî ji Yunus re bû mekan. Me Meryem bir mescîdê li vir bêbav İsa welidî.

Di zik darekê de Zekeriya tev hatin bîrrîn. Li Qudsê di Beyt-i Miqeddes de, li şetê Şerîa, çemê Erden bo ku Yahya İsa temîz û pîroz bike, ew uryan û avzûm kir. Bi van rubariyan me gellek zeman derbas kir. Bi van ewliya û enbiyan me zaf tişt temam kir. Me nebîkî nû wezîfedar kir, nutqa wî bi Quran nav kir. Kafirê Qureyş me kir sebep, Mihemed Mistefa hat cihanê. Bo ku xelkê dawet bike ber îmanê, Mirteza me lera kir bira.

Heq Mihemed Elî bunî yek, tev çûne "Kabe Qawseyin" û em nêzî hev bûn, mihebbetek zor û kûr me pek anî, sirren veşartî me temaşe kir.

Heval were nebê ku her kesek van gotinan difamîne. Ew zimanê têyran e, ancax Silêman û kesên arif dizanin. Lewra me ew sirran veşartin ji cahilan. Bi Heq re em Heq bûn ta serî de, di dema "qal û belê" de, di mekanê Xweda, cema bilind de. Me cemal dît û me îman kir, "îqrar" berda. Luma "îqrara me ezêlî ye". İnsanê ku alema wehdetê nizanibe, şekil insan e lê bi eslê xwe ew heywan e. Hezretî Subhan ji me ne dûre, me ew yeka bi Quranê eyan kir. Ê ku tê, derre, ê ku çêdike bes Heq e, ji ku, ji çî binêrî ew Heq e. Ew ehvale Wehdetê ye, me bo zana beyan kir.

Kesên ku ketine Qesra Wehdetê, yen ku Heqqel yaqîn dîtî, yên ku vê sîrrê dizanin, di meydana yekitiyê de em tev ketin seyranê. Me bask lîxistin wek Sîmurg, em sekinîn li ber eynê. Me dît ku em temaşe dikin li xwe. Werin hevalno werin em bibînin, bizanibin, nîşab bidin xwa. Rêwî em bûn, mazûban em, qasid em bûn em.

### Ku tu xezalek bî

Ku tu xezalek bî ez jî nêçîrvanek, ez te bigirim bi tîlên tembûrê li çolê. Ez peyda bikim birînek bê derman li dil û bedena te, bi şor û gotinan. Were zêde qurre nebe yara min, nebê ez bedew im. Were reş girê nede, li xwe ke soran. Ku ez şivan bim, tu jî mîhek, ez ê di mista xwa de xwê bidim te. Minê tu li hêşnayıyan biçêranda, li delavan bigeranda, ku tu masiyek bûya di behrê de, minê tu bigirta bi tora xwe. Aşiq Veysel navê te dilorîne, naxe li ser ziman e. Maşûq, evîndar veqetiya ji welatê xwe. Ku tu kevotkek bûya û min bi çaven serê xwe tu bidiya, min ê li ser serî xwe berda ser dilê te û tu bigirta. Bi vê eşqê, bi her du çavên kor, Aşiq Veysel di dilê ziwa de dibîne, bi çavên dil dibîne, tişt û halên nedîtî tîne ser ziman.

Hikmet e, rehmet e, qudret e ew ku çavên dil ve-bin dîr nêzik, veşartî eşkere dibe. Bi vî şeklî tîne ser ziman. Bi hikmetan, bi dîr û hîr dîtinê, di dilê kamil û arifan de ya xeyb ayan dibe, batin zahir dibe, ker bi guh, lal bi ziman, kor bi çav dibe. ☀



## PIŞTÎ ŞER... AŞTÎ

ÎSMÂÎL DÎNDAR

Berf û boran e, dema şer. Tirs dibare ji erd û ezmanan. Êş dipijiqe ji bin her latê. Bêhêvîtî kon vedike li her warî. Ne kenê li dora lêvan, ne rondikên ji çavan têne xwarê û ne jî evîna di bibîkan de xuya dike. Mij û dûman e, qiyamet û karesat e her roj û her şev. Demsal jî, kişwer jî dojeh e. Loma heta bi xwezayê jî tu tişt ne xwazayî ye. Mift û belaş in, ked û can, tim xemgîn in canan.

Rewşa civaka bindest, ji hêla civakî ve heta bi rewşa derûnî; ji hêla aborî heta bi teşeya jiyane, bi yek carê di bin kompleksa bindestiyê de ye. Ku ev kompleks di her cureyê hunerê, wêje û her wiha di her kêliya jiyane de xwe dide der. Dikeve nav hest û şaneyên mêjiyan. Êş û ezaya civakî, neteweyî mîna rewîştên hunermend/nivîskar hest û mêjiyan dîl digirin. Ne qerf, ne şadî û ne jî romantîzma ku dilê mirovan avdide, şîn nayên zû bi zû.

Di rewşeke wisan kambax de, ne asayî ye ku mirovên ji rêzê, rewşenbîr û hunermend jî bi awayekî dirûstî, tekûz û bi feraseteke zanistî berhemên xwe biafirînin. Ji ber ku di her gava jiyane de, tirs, êş, bêhêvîtî, xemgînî, bi tîran êrîş dikin. Û her wiha berhemên wêjeyî û hunerî di bin bandora van êrîşan de, di nav zeviya wêje û hunerê de şîn tînin, dirûv digirin.

Ligel ku her kes dixwaze, pir zehmet e, pêkhatina aştiyê û her wiha astengên heyî jî zehf zêde ne. Lê dîsa jî, ligel her tiştî; heke di serê bihareke bi coş de, di serê şibeheke ve biharê ya bi xêr û bêr de, hemû dil bi tîrêjên rojê germ bibin, bi heman tîrêjan heke rûbikenin û ji kêf û bextewerîya mirovan rondik yek bi yek ji çavên belek bixindirin; ha hingê ne tenê aşti, lê belê roşan e jî ew roj.

Roşana dilan e êdî, bêtir roşana mirovê/a xizan e, ji ber ku şer, bêtir roşana mirovê/a zengîn e, ê ku ji pêvajoya şerî tê xwedîkirin. Roşana ên ku di şer de, di şerên mîna şerê ku ev sî sal in li ser xaka kurdan

didome de, bêrawest avê şêlo dikin. Ji ber vê ye ku piştî şer, (heke ji dil hat) bi aştiyê re angû; dê hemû rûbar, hemû avzêmk jî zelal bibin. Dê ziman jî, wêje jî, huner jî têkeve pêvajoya xwe ya siruştî. Li ser axa xwe dê bi rehetî geş bibin. Dê kevokên spî li asîmanên şînî atlasî de azad bifirin.

Lê ma "bîra" me? "Bîra me", ya ku ev sî sal in her roj lehiyek kul û derd diherikinê, bîra me ya bi hemû cureyên êşê ve mişt û tijî ye? Em ê çawa ji bîr bikin? Ew xort û xamayên ciwan, qenc û xweşik ku her yek bûn tovek ji bo kulîlkên bihara vî welatî û vê civakê û ketin bin axa sar; dê çawa ji "bîr"ê derkevin?

Ozanê gewre û birûmet, Nazim Hikmet Ran, li hember dibêtiya ku dê bê bidarvekirin û diltirsiyên hevsera xwe ku di ameyekê de anîbû ziman, di helbesteke xwe de wisan bersiv dide, dibêje: "Unutursun, kalbimin kızıl saçlı bacısı, en fazla bir yıl sürer yirminci asırda, ölüm acısı."<sup>1</sup>

Di romana xwe ya bi navê "Gulên Şoran"<sup>2</sup> de, nivîskarê kurd Eta Nehayî jî, der barê miriyan de, ji devê lehengî, wisa dibêje: "Para miriyan, jibîrkin e."

Rastî û pêdiviya jiyane dibe ku her du fikran jî rast derxîne. Dibe ku ev yek siruştiya jiyane bi xwe be, lê dibe ku êş sivik bibe yan bi yek carê rehet bibe jî. Lê gelo, jibîrkin pêkan e? Û gelo ku para miriyan jibîrkin be, lê li hember çi? Xewn û xeyalên wan, angû daxwazên wan kesên ku bûn cangorî, çi qasî û heta kîjan radeyê bi cih tînin? Li gorî min, pêkhatina aştiya piştî şerî bi van pîvanan ve girêdayî ye.

Jiyan weke her gav û saetê didome. Tîrêja demê, ji rabirdû ber bi dahatûyê ve diçe. Rûpelên dîrokê têne dagirtin, ber bi bêdawiye ve. Em ê binêrin û bibînin, gelo çi tê û çi diçe. ☀

1 Tu dê jibîr bikî, delala dilê min, porsorê, Pir pir salek didome, di sedsala bîstem de êşa mirinê.

2 Avesta, çapa yekem 2012, Stenbol

# BÎR Û NIVÎS

ALAATTÎN AYHAN

*Yê ku kevnên wan tunebin, nûyên wan çênabin.*

Bi hêza nivîsê li te digirim. Di zivistanê de, di havînê de qet nasekinim û li te digirim. Ne dizanim betilîn çiyê û ne jî dizanim birçibûn! Bi sonda şev û rojê ez li wan hevokên hê ku nehatine nivîsandin digirim. Di nav pirtûkên hunerî û yên wejeyî de, hê jî nêzikî wan hevokên te yên veşartî nebûme.

Divê ez qet nasekinim ji bo dîtina te. Binivîsînîm û dîsa binivîsînîm... Renge ku ez nezîkî te bibim. Carinan ji hinek dengbêjan li te guhdarî dikim, wekî tava ziviztana xapînok ku ji nişkê ve winda dibe. Wê

Ji ew kalê heftê-heştê salî çî dengê zîz derdiket û çî kaq jidil digot. Min ewqas dengbêj guhdarî kiribûn lê min dengê wekî vî dengî nebihîstibû û guhdarî nekiribû. Bi wî dengî re ji mirovan bigire heta teyr û turan, dar û devîyan her kes pê serxweş bibû. Bi wî dengê dengbêjê bênav hemû çivîk bi asîmanan ketin û gundiyan sermestibûyî serê xwe ji şibakan dirêj kirin û li wî dengê nemir guhdarî kirin. Ji nişka ve hişyar bûm. Kî bû ew dengbêj? Ji bo çî dilê wî xemgîn bû? Di kilama xwe de qala çî dikir?

Mixabin gava ku ez hişyar dibim tu tiştêk nayê bîra min. Ku min bikariya di xewnan de binivîsînîm wê çaxê tu tişt veşartî nedîma. Hêmu bîrên paşerojê û yên pêşerojê wê bibûna "ez" û ez ê jî bibûma çîrokbêjê dawîn û ewil. Yan jî rastbêjê dema borî û dema wê bê. Min ê tûrikê nemiran vekira û lê mêze bikira ka di hundirê wan de çî heye, çî eşkere ye û çî veşartî ye. Me yê nas bikira qêhremen çî qas neqêhremen in û sîxur çî qas nesîxur in!

Berhemên veşartî yên ku ji tirs û xofan jî holê hatine rakirin, yên ku hatine şewitandin wê bihatina eşkerekirin. Me yê nas bikirina gelên windayî, çand û zimanên windayî... Feylesof, helbestvan, dîrokvana, zanist, pêxember û berhemên wan...

Di nav rûpelên windayî de wê tariya me rodayî bikira rewşenbîr û nivîskarê wekî çavkaniyek pir girîng Ehmedê Xanî ku dibe:

*Ger dê hebûya me jî itifaqek  
Vêkra bikira me jî inqiyadek  
Tekmîl dikir me dîn û dewlet  
Tehsil dikir me ilm û hikmet*

Dîrokê wê xwe ji kermêl û qirêjîyan bişûsta û wê bangêk bikira li hemû gelan ku edî li ber bindestiyê serê xwe rakin û ji bo rizgariya xwe tekoşînê bidin. Wê edî tu kesî nikaribûya bi vir û dalevêran em bixapandana. Wisa bi rehetî nedibû ku kesî bi kesî bidana kuştin. Edî tu kesî wê nekariya me li ber çavên me reş û xerîb bikira. Tu kesî edî wê nekaribûya mohra qedexeyê li ser ziman, çand, dîrok û berhemên me bixista. Her çî qas ku îro ev tişt qedexebin jî her gava ku roj ji rojhilatê hildibe, pê re hêviyên me jî zil didin ku ew roja pêşvekirî were!

Bi hêza nivîsêkim, her çî qas ku morîka xewê avêtibin ser guhên wan û ew ker û lal kiribin jî ez ê li te bigirim û ez ê te binivîsînîm. Ez zanim ku tu şev û tarî nikare te veşêre! ✨

*alaattin.ayhan@gmail.com*



gavê serê min tevlihev dibe û nikarim te binivîsînîm. Carnan jî tu dikeví xewnên min û tu xwe ji min re dibêjî. Di xewna wê şeve de, vê carê te qala kalekî kir. Berfê mîna heyvbanûykê çirûsk dida ji çar aliyên gund. Her der bi baskên xwe yên bê dawî rapeçandibû. Di bin wê axa spî de tu mal xuya nedikir. Ji dûr ve wekî goristanekê xuya dikir ku ji her derê wê dû hildikişiya ber bi asîmanan ve. Ne ji kulekên malan bin mirov nizane ku ev der gund e. Li ber malekî ku sivêrnekên wê bi qasî metreyekê şembelîk girtibûn, kalekî sakoyê xwe avetibû ser milên xwe û li ber berroşkê, li ser kursiyekî rûniştibû û cixara xwe hêdî hêdî ber bi kûrahiya cigera xwe ve dikişand. Çavên wî li rê wekî ku li hêviya yekî ye. Ji wan çavên ciwan û bi hêvî dilopêk herikî hat ser wî simbelê jî dîyê cixarê zer bûye sekinî. Qotika cixara xwe avêt erdê, her du desten xwe bir ber guhên xwe û dest bi kilamekê kir.

# KÜRT ve ZAZA ARASINDA TÜRKLÜK BARAJI

İRFAN AKTAN

"Tek millet" söylemini, Ortadoğu'daki çalkan-tıdan başarıyla çıkmak için şimdilik rafa kaldırmış gibi görünen AKP, Kürtlerle yeni bir ittifak kurmaya niyetli görünüyor. Eğer bu ittifak fikri taktiksel bir hamle değilse, önümüzdeki günlerde enteresan gelişmeler gündeme gelir. Peki, acaba gayrimüslimleri Türkiye dışına sürme, Müslümanları da aynı etnik kimlikte toplama projesinin Cumhuriyet'in yüzüncü yıldönümüne yaklaşırken iflas ettiğini devlet kabulenecek mi? Yoksa Ortadoğu'daki kısa vadeli badire atlatıldıktan sonra aynı zihniyet, yeni kılıflar altında sürdürülecek mi? İmralı sürecinin yarattığı olumlu

mokrası bariyerini araya koyduğumuz anda oradaki her şey değişmeye başlar."

Erdoğan'ın bu sözleri, siyasi rekabetten ziyade, bir ittifak çağrısı niteliği taşıyordu. Ona göre AKP, CHP ve MHP'nin bölgeye ittifak halinde girmesi, baraj yüzünden bağımsız adaylarla seçime giren BDP'ye karşı yeni bir "baraj" inşasını mümkün kılabilirdi. Peki, bu "baraj" fikri yeni mi?

## Türklük barajı projesi

"Şurasını cesaretle arz ederim ki, Kürt, Türk'ün bugün için hâlâ düşmanı değildir. Kürt unsuru ayrılrsa da, Türk toplumuna düşman olmaz. Bu çok ilerlemiş, gövdeleşmiş, dal-budak salmış tehlikeyi önlemenin çeşitli yolları vardır. Fakat çok gecikmiş olduğumuz için şimdi tek bir yol üzerinde yürümeye mecburuz. Bu yol şudur: Kırmançlıkla Zazalığın arasında bir Türklük barajı kurmak..."

Mehmet Bayrak, yukarıdaki değerlendirmeyi, "Dersim-Koçgiri" isimli kitabında, Güneş-Dil kuramcısı Hasan Reşit Tankut'un 1960 darbesi sonrasında dönemin askerî yönetimine sunduğu Etno-Politik İnceleme Raporu'ndan aktarıyor. Tankut bu

önerisinden önce şu tespitte bulunuyor: "Bugünkü [1960'lar] Kürt topluluğunda -Türkiye topraklarında- birbirinden ayrı iki unsur vardır: 1- Kırmanç, 2-Zaza... Zazaların bir kısmı da her ikisine de zıt olan Dersimli Alevilerdir. 30 yıl önce [Tankut muhtemelen 1930'ları kastediyor] bu üç unsur birbirini yadırgardı. Bunun başlıca sebebi devamlı tenkillerdi. Ve tenkil [kıyım] sırasında Kırmanç, Zaza ve Dersimli Alevi ayırmasını bilmemektir. Bugün bir plebisit yapılırsa, Kırmanç olmayanların içinde Kürtlük lehine oy verenlerin sayısı çoğalabilir..."

BDP'nin Bölge'deki gücü göz önüne alındığında, Tankut'un yarım asır önce yaptığı tespitin geçerliliğini koruduğu görülüyor. Fakat benzer bir biçimde Tankut'un önerdiği "Türklük barajı" projesinin de Osmanlı'dan bu yana, aynı beyhude çabayla sürdürüldüğü söylenebilir. Zira CHP milletvekili Hüseyin Aygün'ün "Dersim 1938 ve Zorunlu İskân" kitabın-



hissiyat önemli. Fakat tarihsel bağlam içinde bakıldığında, güncel gelişmelerin üstünde yürütülen bazı devlet projelerinin de hatırlanmasında fayda var.

Erdoğan'ın 27 Eylül'de NTV'ye verdiği mülâkat pek çok açıdan önemli veriler içeriyordu. 12 Haziran seçimlerinden önce PKK'yle mücadele, BDP'yle müzakere edeceklerini söyleyen Erdoğan, bu sefer direksiyonu tamamen ters yöne çevirerek PKK ve Öcalan'la müzakere, BDP'yle ise mücadele edeceklerini açıklamıştı. Erdoğan'ın NTV'de CHP ve MHP'ye seslenerek "tarihsel" bir "Türk ittifakı" çağrısında bulunduğunu hatırlıyoruz: "Bölgede şu anda parti olarak iki parti var. Biri AK Parti'dir, birisi BDP'dir. Niçin CHP bölgede yok? Niçin MHP bölgede yok? Sadece tabela partisi olarak bulunmak yetmiyor. Bir mücadeleyi bölgede vereceksek bu partiler de orada bulunmalı. Bunu yapmalı ki, halkı bölücü terör örgütünden ve onun uzantılarından ayıralım. Bu de-

daki aktarımına bakılırsa, Tankut'un fikri de yeni değildir. Buna göre, Osmanlı hükümetinin "Dersim Özel Temsilcisi" Müşir Semih Paşa, Kürt ve Alevi meselesine çare olarak daha 19. yüzyılda "blok havuzlar" planlarken, 1930'larda ise Jandarma Umum Komutanlığı, Dersim'i barajlar sayesinde suyla doldurmayı planlar.

Osmanlı'da başlayıp erken Cumhuriyet'te devam eden "baraj" projelerinin giderek fantastik bir hâl aldığı görülüyor. Mehmet Bayrak'tan aktaralım: "Öneri şudur: Fırat nehri esas alınmak üzere T harfi şeklinde üçe bölünmeli ve bu T'nin üstünde Türklük Barajı kurulmalıdır. T'nin batısında daha çok Kızılbaş-Alevi Kurmançlar, doğusunda daha çok Şafî Kurmançlar, kuzeyinde ise daha çok Kızılbaş Zazalar yaşamaktadır. Öyleyse, önce Kızılbaş Zazalarla Şafî Zazalar arasında, daha sonra da Kızılbaş Kurmançlarla Şafî arasında bir Türklük Barajı kurulması gerekmektedir. Özellikle, Alevi kimliklerinden dolayı Kızılbaş Zazalarla Kızılbaş Kurmançları Türkleştirmek daha kolaydır..."

AKP'nin gerek Munzur'da gerekse Bölge'nin diğer alanlarında, PKK'ye karşı "güvenlik amaçlı" sayısız baraj projesini bu tarihsel veriler ışığında ele alınca, devletin Kürt politikasının devamlılığı daha da netleşiyor.

### 'Kürtlerin Zazalara uyguladığı zulüm'

AKP iktidarıyla birlikte bölgede yürütülen politik hamlelerin bir uzantısı da Zazalarla Kürtler arasında yeni bir "baraj" tesis etmek. Buna göre devletten haklarını isteyen Kürtler de Zazalara her türlü baskı ve asimilasyon yöntemine girişiyor, Zaza dil ve kültürünü yok etmek için elinden geleni ardına koymuyor! Ekşi Sözlük'te "Zaza çocuğuna her gün Kürdüm dedirtmek" başlığı altındaki paragraf bu iddiayı özetliyor: "Kürtlerin uyguladığı asimilasyon politikasıdır. Kürtler Zazacayı yok sayarlar. Kürtçenin lehçesi olduğunu iddia ederler. Türklerin yaptıklarından şikâyet eden Kürtler daha ağır bir asimilasyonu Zazalar üzerinde yapmak istemekteler."

Bu cümlelere yansıyan zihniyetin gerçek hayatta karşılığı olmadığı söylenemez. Nitekim iki yıl kadar önce Tunceli Üniversitesi'nin, Kürtçenin yanı sıra Zazaca kürsüsü açması üzerine başlayan tartışma, bunu doğruluyor. Tartışmayı tetikleyen hadise, iddiaya göre bazı Kürt gençlerinin Zazaca bölüm açılmasına tepki göstermesi. Baskın Oran'ın aktardığına göre, ([http://www.tunceli.edu.tr/haber/tuhaber\\_14.htm](http://www.tunceli.edu.tr/haber/tuhaber_14.htm)) tepki gösteren öğrenciler 12 Mayıs 2010'da şöyle bir açıklama yapmıştı: "Kürtçe bir dildir ve onun Kurmanca, Soranca, Goranca ve Zazaca olmak üzere ana 4 lehçesi bulunmaktadır... Birer bilim yuvası olması gereken üniversitelerde bilimin bu şekilde reddedilmesi kabul edilemez..."

Çoğunluğu Avrupa'da bulunan bazı Zaza kuruluşları 20 Mayıs 2010'da "Zazaca Kürtçe değil, Zazalar Kürt değil" başlıklı bildiriyle yanıt vermekte gecikmedi. Bildirideki bazı ifadeleri not etmekte fayda var:

"Zaza halkı bir yandan şiddetli ve zoraki Türk asimilasyonuna maruz kalırken, diğer yandan da Kürt baskı ve asimilasyonu karşı karşıyadır."

"Kürt siyasi örgütleri Zaza halkını temsil edemez ve buna hakkı yoktur. Kürtlerin mücadelesi Zaza halkının mücadelesi değildir. Her halk özgürlük ve demokrasi mücadelesini kendisi verir."

"Geçmişte Kürt örgütleri tarafından kovulan, fakat Zaza Demokratik Hareketi gelişince tekrar geri çağrılıp beslenen, Zaza aydın ve yurtseverlerine saldırtmak için öteden beri kullanılan bir propagandacı Almanya'dan getirilip ileri sürülmüştür. Bunu yapan da bir Kürt partisinin ele geçirdiği Tunceli Belediyesi'dir ve görevini kötüye kullanarak, Gençlik ve Kültür Merkezi'nde, anlaşılan gençliği, militan ve sempatanlarını toplayarak bu şahısa ajitasyon ve propaganda yaptırmıştır."

### PKK'nin Zazacaya bakışı

Bildiride Tunceli Belediyesi'ni "ele geçiren" parti olarak lanse edilen BDP başta olmak üzere Kürt hareketinin Zazaca karşıtı bir söylemiyle karşılaşmak ise mümkün görünmüyor. Fakat Kürt hareketinin Zazacayı, Kürtçenin bir lehçesi olarak gördüğü de biliniyor. Zazacanın Kürt hareketi tarafından asimile edilmeye çalışıldığına dair ise somut bir veriyle karşılaşmak güç.

21 Aralık 2011'deki mülakatında Murat Karayılan şöyle diyor: "Kürtçenin Türkiye sınırları içerisinde iki lehçesi var: Biri Kurmancî diğeri de Zazakî (Dimilki). Her ikisi de güzeldir, her ikisi de konuşulmalıdır."

Cemil Bayık'ın sözlerine bakalım (6 Şubat 2012): "Türkiye'nin sınırları değişmeden birlik içinde sorun çözülmeli; ama o asimilasyon politikasının yarattığı olumsuzlukların da giderilmesi gerekiyor. Şimdi Dersim'de kaç kişi Zazaca biliyor? Neredeyse asimile edilmiş. Tabii bütün Dersimlilerin yeniden dillerinin öğrenmeleri gerekiyor."

Hüseyin Ali imzasıyla Hüseyin Aygün'ün kaçırılmasına değindiği yazısında PKK yöneticilerinden Mustafa Karasu ise şu ifadeleri kullanıyor (17 Ağustos 2012): "Dimilki anadili de bir eğitim dili olmalıdır. Özgünlüğü ve farklılığını kendini geliştirerek korumalıdır. Bu, Kürt Özgürlük Hareketi'nin görüşüdür. Ulus-devletçi zihniyet gibi farklı lehçeleri ve dilleri yok eden bir yaklaşıma şiddetle karşıdır. Demokratik ulus içinde her lehçe ve dilin zenginliği, özgünlüğü ve özerkliği savunulmaktadır."

17 Kasım 2011'de işe alınan elemanların Kürtçenin yanı sıra Kurmancî ve Zazaca dâhil en az bir dil daha bilmesini şart koşan BDP'li Diyarbakır Sur Belediyesi



ise, 27 Mart'ta cenazelerde okunan duayı Kurmanci ve Zazaca dillerinde yayınladı. 30 Mayıs'ta belediye "Doğal Beslenme" kitapçığını iki dilde yayınladı. 6 Nisan'da 11. Bölge Diyarbakır Eczacı Odası, Kurmanci ve Zazaca dil kursları başlattı. 16 Ekim 2011'de de Kurdî-Der Zazaca ve Soranîce kurslar açacağını açıklamıştı.

### Zazaların dili, Zazaların kararı

Bu yakın tarihli gelişmeler bile, Kürt hareketinin Zazacayı "asimile" etmek gibi bir niyetinin olmadığını göstermeye yeter. Üstelik zaten Kürt hareketi Zazacayı Kürtçenin bir lehçesi olarak benimsediği için (doğru veya yanlış) bu "lehçeyi" geliştirmeyi de mücadelenin bir parçası olarak görüyor.

Zazaların Kürt olup olmadığına dair tartışma daha ziyade tarafların milliyetçi kanatlarında sürdürülüyor. Ayrıca, Kürt olmadıklarını söyleyen Zazalar da kendi içinde uyumlu görünmüyor; zira bir kısım Zaza'nın kendini Türk kimliği içinde konumlandığı söyleniyor.

Ancak buradaki esas mevzu Zazaların Kürt veya Türk olup olmadıkları değil, bunun üzerinden yürütülen ve esasen Kürt hareketini hedef alan söylem. Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı açan Tunceli Üniversitesi'nin rektörü Durmuş Boztuğ, anabilim dalına dair yaptığı açıklamada bu fikri alenileştiriyor. Zazaca dersi vesile eden Boztuğ, Zazaları "birlik ve beraberliği ileri götürme" konusunda şöyle vazifelendiriyor: "*Tunceli Üniversitesi rektörü olarak bundan sonra ülkemize, milletimize, devletimize sahip çıkmayı, varsa yapıcı eleştirilerle düşüncelerimizi demokrasi ve siyaset kurumu içinde ifade etmeyi öneriyorum. Zaza dilini konuşan bütün vatandaşlarımız bu önemli gelişmeye sahip çıkarak yapıcı eleştirilerle birliğimizi ve beraberliğimizi daha ileri götürmelidirler.*"

Aralık 2012'de Bingöl Üniversitesi'nde konuşan Millî Eğitim Bakanı Ömer Dinçer'in bir açıklaması ise dikkat çekici: "*Seneye Zazaca yeni bir dil olacak!*" Dinçer, kitaplarda Zazacanın Kürtçenin bir lehçesi değil, ayrı bir dil olarak kabul edileceğini açıkladı.

Kendilerini Kürtlük içinde tanımlayıp tanımlamamaya elbette Zazalar karar verir. Ayrıca, Zazaca Kürtçeye göre çok daha daraltılmış, hayat alanı bırakılmamış bir dil. Zazacanın önündeki engellerin kaldırılması, hangi maksatla olursa olsun, olumlu karşılanmalı. Ancak Zazacanın asimilasyonunun müsebbibi olarak Kürtleri veya Kürt hareketini işaret etmek, "Türklük barajı" projesinin bir uzantısı gibi görünüyor.

Tayyip Erdoğan'ın AKP 4. Olağan Kongresi'nde, Alparslan'ın Anadolu'ya girişini milat olarak belleyip 2071'i bu miladın bininci yıldönümü olarak hedeflediğini hatırlarsak, Türklük barajı ideologlarının çeşitli vesilelerle Kürtler ve Zazaları birbirinden ayırma önerilerinin de Ankara'da halen üzerinde çalışılan bir mevzu olduğunu akılda tutmak gerekiyor. ❀

## HEVYMIJ

Tu şîlan babîsoka perê esmanî

Bayekî nas î dikevî çiya û banî

Ber bajarên mezin

Ser gira Piyer Lotî

Dihejin gotinên te ser ala dile min

Mest im helbet bêqusûr

Dizanim tu beybûneke nazik î belgzeryayî

Dilê te zû dimîne ji kefa ser avê

Min bi perperokan dikî gazinc

Dibêjî ez ne biharhez bûme ez kovançinê

B i z a n e h e y v m i j a ş e r m o k e

Biharam reşka çavên te ye kehnîavê

Xûrşîd tê şermê tîrojwechê

Ji ber bijîrîna lêvên te rengbihuştê

Bargiran Şanaz

# PÎR DÎMA 'ÊZÎDIYÊN SERHEDÊ' PÊŞKÊŞÎ DÊHN Û BALA ME DIKE

SALIHÊ KEVIRBIRÎ

Dîroka 'ber û qebile' ango 'êl û eşîrên' kurdên Êzîdî yên li Başûrê Qefqasyayê ronahî dît û bi navê "Êzîdiyên Serhedê" bû kitêb. Nivîskarê kitêbê Pîr Dîma, di kitêba xwe de ji bilî gelek agahiyên civakî û olî yên kurdên Êzîdî, bi awayekî berfireh behsa êl û eşîrên kurdên Êzîdî dike ku vê gavê li Ermenistanê û Gurcistanê jiyana xwe berdewam dikin. Êzîdiyên ku Pîr Dîma behsa wan dike, di destpêka sedsala XIX-an de ji Serhedê derbasî Qefqasyayê bûne. Di berga dawî ya kitêbê de li ser peyva 'Serhedê' hevoqeke wiha heye: "Peyva 'Serhedê' bi kurmancî tê wateya 'li ser sînor' û perçeyeke axa berfireh e li bakurê welêt. Ev herêm, qezaya Qersê, herêma Wanê, senceqa Bazîdê û Eleşgirê digire nava xwe. Di vê serdemê de, ev herêm di navbera Rûsyayê û Împaratoriya Osmanîyan de bibû qada pevçûnên leşkerî."

Kitêba navborî ji sê beşan pêk tê. Di beşê yekem û duyem ê kitêbê de bi giranî behsa sazîbûna civaka kurdên Êzîdî, rêveberiya wê ya navxweyî, peywîrên dînî û saziya rûhanî ya Êzîdîyan tê kirin. Her wiha di heman beşê de cudahiya di navbera êl û eşîran de jî bûye sernavekî girîng ji kitêbê. Herçî beşê sêyem e serdanpê li ser êl û eşîran e. Di vê beşê de; dîroka Êzîdiyên Serhedê, êl û eşîrên Êzîdiyên Serhedê û warên wan, Êzîdiyên li Ermenistanê û Gurcistanê bi awayekî berfireh hatiye ravekirin.

Li gorî ku kitêbê eşkere dike, armanca bingehîn ji kitêbê ew e ku pêwendiyên eşîr û berekên kurdên Êzîdîyan bi kurdên Misilman û cînarên wan ên Xirîstîyan re derkevin holê û bi vî awayî dergeheke nû li asoyên heyî zêde bike.

Xwînerê kitêbê dikare bi xwendina kitêba "Êzîdiyên Serhedê" riya dûvedirêj a koçberî û fermalûbûna ber û eşîrên Êzîdîyan ji Çiyayê Şengalê heta Qefqasyayê bişopîne. Di pêşgotina kitêbê de hatiye destnîşankirin ku Êzîdî ji bo ku xwe ji êrîş û zordariyan rizgar bikin cî û warên xwe terikandine û reviyane, lê her carê jî piştî terikandina cih û meskenê bav û kalan, hêviya wan ew bûye ku rojekê vegerin.

Li gorî saloxdana kitêbê û nivîskarê wê, heta de-

mên dawiyê jî her Êzîdiyekî li Ermenistan û Gurcistanê ji dîroka binemal û bereka xwe haydar bûye û her dem xwestiye ku jiyana û serboriya pêşiyên xwe bizanibe. Lê belê rewşa niha kambax e. Hilweşîna Sovyetistanê, hilweşîna wan bi xwe re aniye, lewre jî Sovyetistan ji bo Êzîdiyên Qefqasyayê dewleteke xêrê bûye. Ev kambaxî bi van hevokan hatiye şîrovekirin: "Demên dawiyê pêvajoyeke berevajî dimeşe. Îro peyhatiyên wan Êzîdîyan, piştî hilweşandina Yekitiya Sovyetê warên xwe dihêlin û li bajarên Rûsyayê û Rojavayê Ewropayê belav dibin. Ev yek asîmilasyonê wan di nav gelên binecih de lezgîntir dike."

Di amadekirina kitêbê de ji gelek materyal û berhemên tarîxî, civakî û lêkolînê sûd hatiye wergirtin. Pîr Dîma heta ev kitêb aniye pê, serî li gelek berhemên rûsî, gurcî, kurdî, tirkî û erebî daye û fikrên zanyar û alimên bi navê Şerefhanê Bedlîsî, Petr Lerkh, Major Saone, Yuri Kartsev, Solomon Yegiazarov, Vladimir Maevsky, Mele Mehmûdê Bayezîdî, Mehmed Xurşîd, Mehmed Emîn Zekî, V. Nikitin, Şekroyê Xudo, Ordîxanê Celîl, Celîlê Celîl, E. Vasileva, Lamara Paşayeva, A. Menteşşavilî, Emînê Evdal, Hacıyê Cindî û Xalid Çetoyêv daye.

Ji kitêba navborî em agahdar dibin ku Kurdên Êzîdî bi giştî beşî ser heft civakên bingehîn bûne: Êzîdiyên Kilîsê û Bakurê Helebê (Suriyeya îro), Êzîdiyên dorhêla Diyarbekirê, Êzîdiyên Hekariyê, Êzîdiyên Tewrêzê, Êzîdiyên Şengalê, Êzîdiyên Şexanê û Êzîdiyên Serhedê.

Kitêbê rave dike ku di sedsalên navîn de li ser xaka Kurdistanê mîrîtiyên serbixwe yên kurdan hebûne û beşê sereke ji wan niştecîhan bi baweriya xwe kurdên Êzîdî bûne. Çavkaniya vê agahiyê Şerefhanê Bedlîsî ye û li gorî wî mîrîtiyên behsa wan tê kirin ev in: Hekarî, Botan, Behdînan, Dasînî û Şexan.

Di berhema "Êzîdiyên Serhedê" de bi tabloyan; navê êl û eşîran, tevî hejmara endamên wan û deverên ku lê dijîn hatine dayîn. Yek ji belgeyên girîng jî ew belge ye ku behsa binecihbûna Êzîdiyên Ermenistanê dike. Di belgeyê de li gorî salên 1930'yî, li navçe



û gundan navê gelek berek, êl û eşîran hatine dayîn. Li gorî vê belgeyê navên çend êl û eşîrên li gundên navçe û herêmên Ermenistanê wiha ne: Mendesorî, Bûtîkî, Recevî, Dasinî, Kurtikî, Anqosî, Çûxreşî, Reşî, Stûrkî, Sîpkî, Rojkî, Qazanî û Beyndûrî. Hejmareke mezin ji van êl û eşîrên kurdên Êzîdî, di kitêbê de cih ji xwe re terxan kirine û nivîskarê kitêbê yek bi yek behsa van eşîran û taybetmendiyên wan dike.

Beşeke girîng ji vê kitêbê "cudahiye di nav êl û eşîran de" ye. Nivîskar di vê beşê de behsa gelek cudahiyan dike û ji çend rewşên bîrên kurd nimûneyan tîne. Emînê Evdal yek ji wan kesan e: "Li Kurdistanê jin li ser rû û destên xwe deq an hêker dikutan. Her çî qas ola Êzîdî qedexe jî dike. Mirov dikaribû bi hejmarê deqan têderxista ka ew jin ji kîjan êl û eşîrê ye." Nivîskar eşkere dike ku di axaftina kurdî/kurmancî de jî êl û eşîr devokên cuda bi kar tînin û dema ew diaxivin, mirov dikare pê derxe bê ka ew ji kîjan êl û eşîrê ne. Cudahiyeke din jî ew bûye ku ji hemû Êzîdiyên Sovyeta Berê, tenê Bera Şevav Begê Mamtaçî çilê havînê û çilê zivistanê pîroz dikin.

Nivîskarê kitêbê Pîr Dîma rojhilatnas û zanayekî ol û dîroka Êzîdîyan e. Sala 1978ê li Tîblîsa Gurcistanê di nav malbateke Êzîdî de hatiye dinyayê. Malbata kalikê wî ji gundê Heceliya Wanê ji ber zilm û zorê derbasî Gurcistanê bûye.

Orijînalê kitêbê Rûsî ye. Ezîzê Cewo ji Rûsî kiriye Kurdî. Prof. Albert Menteşavilî û Dr. Lamara Paşayeva redaktoriya kitêbê kirine.

Ji bo ku Êzîdî tarîx û zehmetiyên bav û kalên xwe û eslê xwe wînda nekin, Pîr Dîma berhemeke wiha amade kiriye. Li gorî wî tarîxa Êzîdîyan kêma hatiye berhevkerin û wî hewl daye tiştên nivîskî û gotinên mezinan bîne cem hev, analîz bike û bi berhemeke nivîskî pêşkêşî gel bike.

Şayanê gotinê ye ku kitêbê ji pêvekekê pêk tê û di wê beşê pêvekê de çend name û raporên girîng hatine bicihkirin. Yek ji wan nameyan, nameya Mîrze Axa ango Mîrzîkê Zaza ye ku Ridwana Deştî Xerzan dijî. Mîrze Axa 22yê Gulana 1830yê sebare hatina wî ya Patnosê ji Graf Paskeviç re nameyekê dinivîse û dibêje ku ew bi hatina wî kêfxweş e û behsa 1500 siwarî û 5000 leşkerên xwe dike. Li gorî ji nameyê diyar dibe, Mîrze Axe dilsoziya xwe ya bo generalê Ūris eşkere dike û dibêje ku tirk wî wekî neyarê xwe dibînin. Mîrze Axa di heman nameyê de behsa çend şandeyên xwe dike ku çûne lê nema ji wan haydar e. Her wiha Mîrze Axa di dawiya nameyê de ji generalê Ūris Paskeviç xwestiye ku ew bi qasidên wî re, dermanê çavan ji bo kurê wî bişîne. Em wekî jêrenot ji heman nameyê agahdar dibin ku xelateke ji qedîfa sor bo Mîrze Axa, tevî dermanê çavan 28ê Kanûna sala 1831ê li Petros Xazarov hatine spartin.

Êzîdiyên Serhedê (Sedsala XIX-Destpêka Sedsa-la XX), Pîr Dîma, Weşanên Do, Stenbol, Kurdî, 176 Rûpel ❀

## ENKAZ

Annemin sütüyle yıkadığım Kürtçem  
Dilimde açan çiçek

Kat kat deprem göçüğündesin  
Sesini duyan var  
Akıyor gürültüne  
Kavruk, lâl çocuklar

Abuzer Gülpınar

(*Cemile'nin dükkânı. Seyfi oturmakta, yanında Cemal'in okuldan arkadaşı bir kız bir erkek öğrenci vardır. Cemile ile Ahmet efendi yorgun argın dükkâna gelirler.*)

SEYFİ: Ne oldu abla bir haber?

CEMİLE: Bildiğin gibi. (*Dükkânda oturan gençleri gözleriyle Seyfi'den sorar.*)

SEYFİ: Cemal abinin okuldan arkadaşları.

KIZ: Hatırlamadı. Biz Cemal'in okuldan arkadaşlarıyız.

ERKEK: Nasıl oldu?

CEMİLE: Hâlâ bir haber yok.

KIZ: Ne söylüyorlar?

CEMİLE: Hep aynı, nereye gittiysek bizde yok diyorlar.

ERKEK: Okuldan da birçok arkadaşı aldılar.

CEMİLE: Onların yeri belli mi?

KIZ: Kimseye bir şey söyledikleri yok.

AHMET: Bir avukat tutacağız...

CEMİLE: Yerini bilmiyoruz ki!

KIZ: Bunu belli yerlere bildirmek lazım. Yardımcı olurlar.

ERKEK: Yardımcı olmak onların görevi. Haber almamızda da kolaylık olur.

CEMİLE: Ne yapacağımızı şaşırdım. Seyfi, çocuklara çay söyle içsinler.

KIZ: Okula gideceğiz teyze sağ olun.

ERKEK: Öyle yapmanız en iyisi. (*İçeri Postacı girer.*)

POSTACI: Geçmiş olsun Cemile hanım, nasıl oldu?

CEMİLE: Bildiğin gibi.

POSTACI: Sinan'a gönderdiğin para iade edilmiş. (*Makbuzu verir.*)

CEMİLE: Nasıl yani?

POSTACI: Demek ihtiyacı yokmuş, çekmemiş. Şurayı imzala...

CEMİLE: Sağ ol.

POSTACI: İnşallah sonu hayırlı olur. (*Çıkar.*)

ERKEK: Cemal'in gözüne alındığını birçok kuruluş bildirmemiz gerekiyor. Gerçi biraz geç kaldık sayılır ama ziyarı yok.

CEMİLE: Dikkat edin Cemal'in başına bir şey gelmesin.

KIZ: Cemal bizim arkadaşımız. Öyle ki, gün geçtikçe arkadaşlarımız önünden eksiliyor. Üstümüze düşeni yapıyoruz.

ERKEK: Öyle tabii. (*1.-2. Müşteri girer.*)

2. MÜŞTERİ: Cemile Hanım nasıl oldu, hâlâ bir haber yok mu?

CEMİLE: Yok!

2. MÜŞTERİ: (*Çenesi düşük bir halde*) Akşam bizimkine anlattım, diyor ki, çocuğa sahip çıksınlar. Allah korusun bizim kirvelerin çocuğu gibi olur. Ya... Öyle olur diyorlar.

AHMET: Elimizden geleni yapıyoruz işte.

1. MÜŞTERİ: Cemal'in ne suçu var ki? Ortalığı velvеле vermeyin!

CEMİLE: Yok örgütmüş, yok gazeteymiş, yok avukatmış, yok öldürmüşler. Benim oğlumun bir suçu yok. Böyle sözler etmeyin. Benim oğlum kime ne

yapmış? Gazeteler, örgütler için içine girdi mi, bu işin sonu iyi olmaz. Benim kafamı karıştırmayın.

1. MÜŞTERİ: Öyle tabii. Ne demişler, kanunun kestiği parmaklar acımaz.

2. MÜŞTERİ: Dikkat et Cemile hanım yarın geç kalmayın. Sonra söylediler deme!

CEMİLE: Bırakın Allah aşkına, bana oğlum şüpheli dediler. Bir şey yok dediler. Hele ben bilmem, Ahmet Efendi de mi bilmez, adam yılların adamı. Bir hâkim kadar bilgili.

AHMET: (*Umutlu*) Öyle tabii, öyle söylediler.

1. MÜŞTERİ: Ama kimse Ahmet Efendiyi dinlemiyor. Her neyse canım, olacağı çare yok.

CEMİLE: (*Kendi kendine*) Bunlar insanın asabını bozmak için yaratılmışlar sanki. Tövbe tövbe...

KIZ: Ama bir şeyler yapmak gerek.

CEMİLE: Herkes bir şeyler yapmak gerekiyor diyor, ama ne yapılacağını söylemiyor!

AHMET: Her şeyi usulüne göre yapmak gerek. Bakın bu neye benzer anlatayım. Şimdi adamı asacaklar, adamın suçu sabit ama asamıyorlar. Neden? Evrakları usulüne göre tanzim etmemişler de ondan.

ERKEK: Usulü ne peki, beklemek mi?

AHMET: Uğraşyoruz, soruyoruz. Sonra kimi kime şikâyet edeceğiz. Hı kime? Hiç kimseye, kulaksız kulaklı yapmayın. İşin içine örgütler dernekler girerse bu işin sonu iyi olmaz. Zaten Cemal'in suçu yok, bir iki güne bırakırlar.

CEMİLE: Ahmet Efendi haklı... Haklı ama bir işe yaramadı.

KIZ: Biz yine üstümüze düşeni yapıyoruz.

CEMİLE: Cemal'in dersleri ne olacak?

ERKEK: Kaydı silinemez, ilgileniyoruz. (*İçer postacı girer.*)

CEMİLE: Hayrola bugün ikinci gelişin.

POSTACI: (*Elindeki telgrafı Cemile'ye vererek.*) Vazife.

CEMİLE: (*Telgrafı alıp gösterilen yeri uzatır.*) Sinan'dan mı?

POSTACI: Bizim bakmamız yasaktır. Hadi kolay gelsin.

CEMİLE: (*Seyfi'ye uzatır.*) Hadi oku bakalım.

SEYFİ: (*Telgrafı okuyunca şaşırıp kalır okumak istemez.*) Yok, bir şey.

CEMİLE: (*Merakla telgrafı çekerek*) Ne oldu? Kötü bir şey mi var?

SEYFİ: (*Vermek istemez*) Yok bir şey.

CEMİLE: Sana oku diyorum!

SEYFİ: (*İstemeye istemeye*) Her annenin özlem edip de eline geçmediği bir mertebeye ulaşmış bulunuyorsunuz. Yüce Tanrı her anneye böyle bir onuru layık görmez. Oğlunuz vatani korumak için girdiği muharebede hakkın rahmetine kavuşarak, Kelime-i Şehadet getirmiştir. Allah'tan rahmet dilerken siz ailesine sabırlar diliyorsunuz... Taziyelerimizi bildiriniz.

CEMİLE: (*Telgrafı eline alıp, olduğu yerde dona kalır, herkes birbirine bakar söylenecek söz bulamazlar.*) ❀

# DOSYA-FORUM

Barış süreci ve 'Sol-Siyaset'

## NE YAPMALI-NASIL KATILMALI?

- **Nazan Üstündağ** (Boğaziçi Ünv. öğretim üyesi)
- **Yasemin Özdek** (Kocaeli Ünv. öğretim üyesi)
- **Saruhan Oluç** (HDK Yürütme Kurulu üyesi)
- **Fatih Polat** (Evrensel gazetesi yayın yönetmeni)
- **Özgür Müftüoğlu** (Marmara Ünv. öğretim üyesi)

Kürt sorunu ve 30 yıldır süren savaş, sadece çatışan tarafları değil, bütün bir toplumu etkiledi. Meseleyle en ilgisiz görünen kesimler bile, bir şekilde, bu çok boyutlu toplumsal sorunun yol açtığı çatışmaların acılı sonuçlarına dokunmak zorunda kaldı. Ya 'daha çok savaşalım' diye kışkırtılıp ajite edildi, ya korkunun girdabında kenara çekildi, ya da pek duyulmasa da barışa dair sözünü söylemekte ısrar etti...

Şimdi silahlar susmuş durumda... Barış, Çözüm ve Müzakere konuşuluyor... Evet, barış ve çözümün aynı şeyler olmadığını biliyoruz. Kalıcı bir çözüm için atılması gereken politik adımların, sanılanın aksine, karmaşık bir sürecin ürünü olacağını da... Çözümün hangi yönde ilerleyeceğini, karşılıklı politik güç ilişkileri belirleyecek...

Ama açık olan şu ki, savaş nasıl herkesi ilgilendirdiyse, 'barış süreci' de öyle şimdi... Barışa dair sözler daha bir duyulur oldu, daha bir geçerli... Peki toplumun çoğunluğunu oluşturan yoksul ve emekçi sınıfların bu süreçteki pozisyonları nasıl olmalı? Nerede konumlanmalı? Neyi gözetmeli? Kürt-Türk ayrımıyla bir hayli örselenmiş 'sınıfın birliği' ve 'sınıf mücadelesi' için doğacak olanaklar nasıl değerlendirilmeli?... Kendisini sınıfa dönük 'sınıf siyaseti'yle tanımlayan 'Sol'un, Kürt sorunu ve bugünkü barış sürecine ilişkin yaptığı tartışma, bu soruların yanıtını da içermekte hiç kuşkusuz ki...

Dosya sayfalarımızı, sürecin genel karakteri de dahil, bu soru ve yanıtların izini sürmek için gerçekleştirdiğimiz 'forum'a ayırdık. Özgür Müftüoğlu moderatörlüğünü yaptı; değerli aydınlarımız Nazan Üstündağ, Yasemin Özdek, Saruhan Oluç ve Fatih Polat ise katılımcı oldular...



Özgür Müftüoğlu: İçinde bulunduğumuz sürece yönelik birçok tanımlama ve buna bağlı olarak beklentiler var. Kimi sadece 'silah bırak(tır)ma ve barış süreci' olarak tanımlarken, kimi de 'Kürt sorununun çözümü ve Türkiye'nin demokratikleşme süreci' olarak değerlendiriyor. Başka bir çerçeveden bakıldığında ise, bu süreci, "Ortadoğu'yu yeniden yapılandırmaya yönelik projelerin bir parçası" olarak görenler olduğu gibi, "kapitalist üretim sisteminden önemli ölçüde kopuk olan bu bölgenin doğal kaynaklarıyla, emek gücüyle kapitalizmin sömürüsüne açılması" şeklinde değerlendirenler de oluyor. Tüm bu yaklaşımların birleştiği nokta, Bölge'de ve Türkiye'de bir yeniden yapılanmanın söz konusu olduğudur. Toplumun hemen tüm kesimleri tarafından etkisi hissedile-

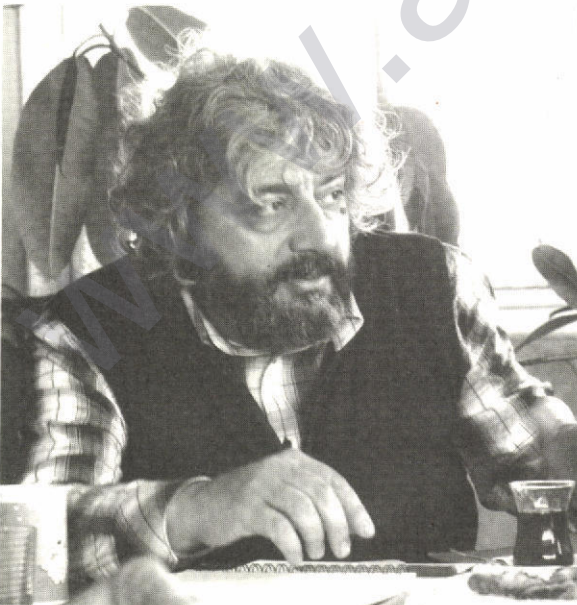
cek olan bu yeniden yapılanma –eğer gerçekleşirse– yeni bir anayasa ile somutlaşacaktır.

Şimdi, gerek devletin, gerekse bu topraklarda yaşayan halkların geleceği açısından bir dönüm noktası olarak da ifade edilebilecek bu sürecin, emekçi sınıflar yönünden değerlendirilmesinin önemli olacağını düşünüyorum. Bu değerlendirme yapılırken, 30 yıldır yaşanan çatışmalı sürecin emekçilere ve toplumsal mücadelelere yansımaları da dikkate alınmalıdır elbette. Türkiye'de ücretli çalışan emekçiler toplumun çok önemli bir bölümünü oluşturmasına karşılık bu kesimi temsil eden sendika ve siyasi oluşumlar, ülkenin en temel sorunu olan Kürt sorununa ilişkin farklı yaklaşımlar içindeler. Bu farklılıkların çözüm sürecine yaklaşımlara da yansımaları görüyoruz. Kimi doğrudan sürecin içinde yer alırken, kimi uzaktan izlemeyi tercih ediyor, kimi ise bu sürece tamamen karşı bir tavır izleme yolunda...

Biz bu sohbette, içinden geçtiğimiz kritik süreci, özellikle bu eksende, olabildiğince ele alabilmeyi amaçlıyoruz. Saruhan beyle başlayalım. Bu süreci emekçiler açısından, işçi sınıfı açısından nasıl görmek gerekir; Türkiye'deki sınıf mücadelesi açısından nereye oturur, nasıl değerlendiriyorsunuz?

Saruhan Oluç: Şimdi çözüm sürecinin nasıl yansıyacağından önce, bugüne kadar yaşananların nasıl yansıdığına bakmak lazım. Çünkü yaklaşık 30 yıldır süren savaş ve çatışma dönemine baktığımızda, çok kabaca birkaç cümleyle tanımlamak gerekirse şunları görüyoruz:

Birincisi, yaklaşık elli bin yoksul genç öldü bu savaşta. Müthiş bir insan kaybıyla karşı karşıyayız. İkincisi, işin ekonomik yanına baktığımızda rivayet muhtelif ama en son başbakanın da söylediği rakam



Özgür Müftüoğlu

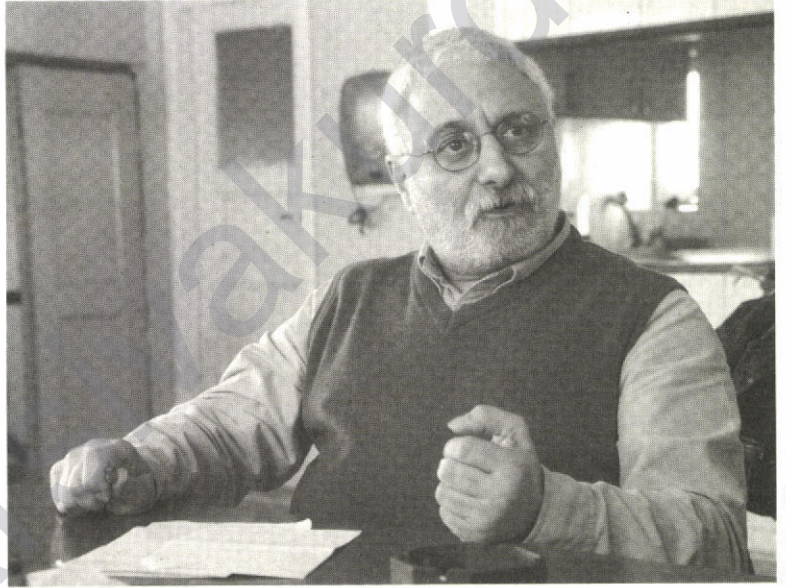
dikkate alınırsa neresinden baksak üç yüz ile dört yüz milyar dolar (tabii insanların canını hiçbir parayla ölçmemek gerek) gibi olağanüstü bir kaynağın savaşa, askerî harcamalara, bölgenin ekolojik tahribatına filan harcadığını görüyoruz. Bu para nereden bulunuyor? Emekçilerin ürettiklerinden, vergilerinden, her yurttaşın cebinden çıkan bir para aslında... Sosyal hizmetlere, eğitime, sağlığa harcanması gereken paralar silaha, savaşa harcanıyor. Dolayısıyla bu savaş sürecinde Türkiye'deki emekçi sınıfların, ücretli çalışanların çok ciddi bir kaybı olduğunu görmek lazım. Üçüncüsü, bir ülkede bir savaş yaşandığı zaman, sadece bir bölgesinde bile olsa kaçınılmaz olarak ülkedeki demokrasiyi, özgürlükleri, eşitliği yok ediyor. İnsanlar demokratik haklarını, protesto, örgütlenme, gösteri yapma haklarını kullanamaz hale geliyor, büyük kısıtlamalarla, blokajlarla karşı karşıya kalıyorlar. Bunu da yaşadık son 30 yıla baktığımızda. Son derece karanlık dönemler oldu. Gözaltılar, yaralamalar, tutuklamalar, ölümler yaşandı.

### Sınıfın birlikte mücadelesi açısından önemli

Bütün bu açılardan bakarsak, savaşın sürdüğü dönemde emekçiler, işçiler ve toplumun bütün fertleri açısından hiç hayırlı bir durum yok ortada. Dolayısıyla eğer bugün bir barış ve çözüm sürecini konuşacaksak, bunun sonuçları ne olacak diye tartışacaksak, hepimizin bildiği şeyler bunlar ama bir hatırlamak lazım geçmiş dönemi diye düşünüyorum. Yeni dönemde bir çözüm gerçekleşecekse, silahlar susacaksa, yeni bir anayasa ile bu taçlanacaksa, o zaman bu meseleyi bütün bir ülkenin demokratikleşmesi, hak ve özgürlüklerin genişlemesi açısından değerlendirmek gerekir. Bunlarda adım atılabildiği ölçüde, ben bütün bu adımların işçilerin ve emekçilerin hem sosyal haklar ve ücret mücadelelerine, hem de daha uzun vadeli baktığımızda yeni bir toplum, emek egemen bir demokrasi mücadelesine önemli bir katkısı olacağını düşünüyorum. Yani demokratik hak ve özgürlükler açısından bir genişleme yaratacaktır. Tabii burada yaratılan genişlemeyi iyi değerlendirmek, örgütlenmeyi buna uygun olarak sıçratmak, hak mücadelesini genişletmek vb. elbette ki emek ve demokrasi güçlerinin becerisine bağlı. Hiçbir şey yukarıdan aşağı hediye edilecek değil. Ne kadar örgütlüysek, ne kadar yeni döneme uygun doğru politikalar üretebiliyorsak bunun sonuçlarını o kadar iyi elde etmek mümkündür.

Bir de çok önemli bir nokta daha var, ona da de-

ğineyim. Türkiye'deki bu savaş dönemine de baktığımızda sınıf hareketi açısından sorun yaşanıyor. Neden? Çünkü farklı etnik ve inanç kimliklerinden oluşuyor sınıf dediğimiz bireyler topluluğu. Burada eğer bir savaş hali varsa, ülkedeki bir halk ya da bir inanç grubu –herhangi bir ülkede de olabilir bu– eziliyorsa, haklarını alamıyor, eşit olmadığını hissediyor, taleplerini yükseltiyorsa, bu, kaçınılmaz olarak sınıf içinde de bazı iç çelişiklere, ayrışma demesek de saflaşmalara neden oluyor. Dolayısıyla sınıfın birlikte mücadelesini etkileyen bir sonuç ortaya çıkıyor. Burada yapılacak şey –ki uzun yıllardır yapmaya çalışıyor Türkiye'deki sol, sosyalist, devrimci örgütler– sınıf mücadelesinin anti-kapitalist talepleri ile kimlik mücadelesinin taleplerini buluşturarak mücadeleyi sürdürmektir. Ama bunun çok kolay olmadığını da itiraf etmek gerekiyor. Eğer bir çözüm sürecine gidi-



Saruhan Oluç

lecekse, bu alanda da daha eşit bir mücadelenin koşulları ortaya çıkacak diye düşünüyorum. Orada da bir rahatlama yaratabilir. Kabaca ilk bölümde söyleyeceklerim bunlar.

### Sürecin 'çözüm'den farklı boyutları var

Özgür Müftüoğlu: *Yasemin hocam siz bu süreci genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Yasemin Özdek: Her şeyden önce söylemek gerekir ki, barış talebinin karşısında durulamaz, durulmamalıdır. Barışın dilinin egemen olmaya başlaması çok olumlu bir şeydir. AKP'ye karşı olmak, AKP'nin barış sürecini başlatmasına karşı çıkmayı gerektirmiyor. Kaldı ki, çözüm sürecinin başlatılması, öncelikle Kürt muhalefetinin uzun yıllar süren mücadelesinin bir ürünüdür. Ama nasıl bir barıştır AKP'nin hedeflediği? AKP'nin bu noktada bir



Yasemin Özdek

açıklığı, şeffaflığı yok. Toplum nasıl bir barış olacağını bilmiyor. Gizli kapılar ardında, belki çok küçük bir iktidar çevresinin bildiği bir 'terörle mücadele' sorunu olarak yaklaşıyor Hükümet barış sürecine. Ayrıca bu süreç sadece bir çözüm süreci değil. Kürt sorununun çözümü yanında, bu süreç aynı zamanda Ortadoğu'daki yeniden yapılanma girişimleriyle ve Türkiye'de siyasal rejimin daha otoriter bir doğrultuda dönüştürülmesiyle de ilişkili bir süreç. Yeni anayasada başkanlık sistemi önerisiyle Hükümet bu sistem değişikliğini hedefliyor.

Bu noktada, başkanlık sisteminin bugünkü sistemden önemli bir fark yaratmayacağı görüşüne katılmıyorum. Başkanlık sistemine geçildiğinde başkan kararnameleriyle yönetileceğiz. Başkanlık sisteminin bizim gibi ülkelerde daha otoriter, daha keyfi, daha otokrasiye yaklaşan, diktatoryel özellikler barındıran bir sistem şeklinde uygulandığını unutmamak gerekir. Eğer Hükümet gerçekten Kürt sorununa çözüm istiyorsa çözümü neden başkanlık sistemi ile yan yana getiriyor? Ben bunu anlamış değilim.

Yeni anayasanın ekonomide çok daha liberal, siyasal açıdan ise daha baskıcı olacağı açıktır. Sermaye kesimlerinin anayasa önerileri, nasıl bir yeni anayasa istendiğini açıkça ortaya koyuyor. Çeşitli işveren örgütlerinin anayasa taslaklarına bakıldığı zaman, ekonomide çok daha liberal bir anayasa yapılmak istendiğini anlıyoruz. Yani bir demokratikleşme değildir hükümetin yeni anayasadan hedeflediği şey; sermaye

kesimlerinin uzun zamandır ihtiyaç duydukları, 12 Eylül Anayasasının engel oluşturduğu yeni liberal düzenlemelerin önünün açılmasıdır. Ama tabii ki, demokratikleşme adına bir-iki göstermelik makyaj niteliğinde düzenlemeye yer verebilirler, daha önceki anayasa değişikliğinde olduğu gibi.

Ortadoğu'daki yeniden yapılanma girişimleri açısından bu "çözüm süreci" ne anlama geliyor? Ortadoğu'daki "Şii Hilali"ne karşı Sünni ittifakının kurulmak istendiğini biliyoruz. Bu çerçevede Türk-Kürt- Sünni ittifakı dillendiriliyor. Benim izlediğim ve anladığım kadarıyla, ABD ve AKP, Sünni ittifakına PKK'yi de dahil etmeye çalışıyor. Buna yönelik bir takım girişimler, hesaplar olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu konuda PKK'nin tavrı henüz açıklığa kavuşmuş değildir.

Hükümetin gündemindeki "çözüm sürecini" bu farklı boyutlarıyla yan yana değerlendirmek gerektiğini söylemiş oldum. Çünkü bu farklı boyutlar iç içe geçiyor. En başta da söylediğim gibi, evet, barış talebinin karşısında durulamaz. Ama barışı ancak demokratik toplumsal muhalefetin sürece daha aktif müdahalesi sağlayabilir.

#### Avantajlar ve dezavantajlar...

**Özgür Müftüoğlu:** *Sol ne yapmalı, emek güçleri nasıl bir tavır izlemeli, bir dahaki turda konuşalım. Şimdi Nazan Üstündağ'a soralım; siz bu sürece nasıl bakıyorsunuz?*

**Nazan Üstündağ:** Çok çeşitli taraflardan bakmak lazım. Kendi durduğum taraftan baktığımda, heyecan verici bulduğumu söyleyebilirim ve çok önemli alanların açıldığını düşünüyorum. Daha önce söylenenlere karşı olduğum için söylemiyorum bunu. Öncelikli olarak otuz yıldır süren bir savaştan bahsediyoruz. Ondan önce de Türkiye'de zaten çatışmalı bir durum söz konusuydu. İlk defa resmî adı konulan bir barışma alanının açılmasını ben sivil siyaset için heyecan verici buluyorum. Ve hakikaten farklı kesimlerin özne olabileceği bir sivil siyaset alanının açıldığını, en azından böyle bir alanın açılması için uğraşmak gerektiğini düşünüyorum. Böyle bir giriş yapmış olayım.

Öte yandan, dünyaya baktığımız zaman hemen hemen bütün ulus devletlerde, (kolonileri, sömürgeleri de düşünürsek) Avrupa dahil olmak üzere, bütün ulus devletler zaten bu tür çatışmalı süreçler yaşadılar, yaşamaya da devam ediyorlar. Bir anlamıyla ulus devlete sığmayan birtakım aktörlerin dünyada var olduğunu da biliyoruz. Şimdi ulus devletler bu aktörlerle barış yapmaya kalkıştıkları zaman, her zaman bu aktörleri liberal-kapitalist bir yapılanma içine çekmeye çalışıyorlar. Burada da bunun olması hiç şaşırtıcı değil. Maksat gerçekten de sizin de baştan koyduğunuz gibi, bir süre sonra artık bu çatış-



ma sürdürülebilir olmaktan çıktığında bu örgütleri ya da kapitalist ulus devlet düzeninin dışında kalmış olan kesimleri, çeşitli manevralarla, projelerle içeriye sokarak, daha önceden girmediği alanları kapitalistleştirilmeye, liberal bir siyaset içine sokmaya, bütün talepleri liberal bir siyaset içinde söyletmeye mahkûm ediyor. Ama mesele, barış sürecinde aktörlerin buna ne şekilde müdahale edecekleri, nasıl mücadele alanları açacaklarıdır...

Şimdi Türkiye’de hem bir avantaj hem de bir dezavantaj var. PKK, özellikle de 95’ten sonraki süreçte çok önemli bir manevra yaparak, hem kadın hareketini, hem de demokratikleşmeyi ve ulus devlete alternatif alanlar üretmeyi hedefleyen, kadın ve çevre merkezli yaşamı ideolojik olarak savunan bir örgüt haline geldi. Daha sonraki dönemde, 99’da, hatta daha evvelinde Özal döneminden itibaren çeşitli şekillerde barış yapmaya çalıştı, olmadı. Bu sebeple de barışa ‘ayık’ yaklaşıyor. Bu barış sürecinde, Türkiye’nin ezilen kesimleri açısından iki tane avantaj görüyorum. Birincisi, PKK’nin ideolojik boyutu, ki son dönemde yeniden emekçi yaklaşımını da güçlendirdi. İkincisi, barışa ayık yaklaşımını, fetişleştirmemesini...

Dezavantaj ise AKP tabii ki... AKP’nin gerçekten arkasında bir halk gücü var. Ortadoğu’da da ciddi hırsları var. Zaten iktidara geldiğinden beri de gerçekleştirmeye çalıştığı ciddi bir proje var ve bu anlamda hazırlıklı, donanımlı... Bu, mücadeleyi gerçekten güçleştiriyor. Ben şöyle görüyorum: Bugüne kadar savaş, mücadele sırasında, Türkiye’de Ortadoğu’yu dönüştürmeye talip iki kimlik çıktı. Birisi AKP, öteki ise PKK kimliği... AKP kimliği de PKK kimliği de egemenliği arkasındaki büyük toplumsal inşalardan alıyor. Şimdi bu toplumsal inşa alanı barış meselesi ile birlikte daha da ciddi bir müdahale alanı haline gelecek. Orada aktör olmak, orada mücadeleyi örmek ve anti-kapitalist alanları çoğaltmak; kadın, emek, çevre merkezli alanları çoğaltmak... Benim barıştan anladığım, bunu sivil eylemlerle, sivil eyleyişlerle yapmak... Büyük bir kesinti olduğunu düşünmüyorum ben. Farklı bir siyaset yapabilmek ve sivil öznellikleri çoğaltabilmek için bir imkân olduğunu düşünüyorum.

### Eleştiriler önemli

Belfast’tan geliyorum ve dünyadaki farklı barış süreçlerini de incelemeye çalışıyorum. Bu kolay bir süreç olmayacak. Hani bazen sanki eleştirdiğimiz zaman, Yasemin hanımın da söylediği gibi, barışa karşı duruluyormuş gibi oluyor. Her ne kadar ben çok da eleştirenlerden değilsem de eleştirinin çok sağlıklı ve iyi olduğunu düşünüyorum. Belfast’ta gördüğüm şey beni oldukça ürküttü. Mesela İrlanda ve İngiltere barışı Türkiye’de bir model olarak gösteriliyor. Ama bunlara yakından baktığınız zaman o kadar da ‘şaha-



Nazan Üstündağ

ne’ değiller. İrlanda /Belfast tamamen bir egemenlik paylaşımı ile noktalanmış. Büyük bir “barış sektörü” ile tamamen sivil alanlar işgal edilmiş. Karşılıklı kinin ve öfkenin belendiği bir çatışma alanı Belfast. Hiç öyle şahane falan değil. Yani o anlamıyla da, dayatılan modeller konusunda bizi ayık tuttuğu için bu eleştirilerin devam etmesi gerektiğini düşünüyorum. Ben barışı destekliyorum o ayrı ama...

### Mecbur kalınan bir süreçtir

Özgür Müftüoğlu: *Fatih Polat’a bırakalım sözü... Sizin değerlendirmelerinizi alalım şimdi de...*

Fatih Polat: Şimdi bu toplantıyı 21 Nisan’da yapıyoruz. Üç gün sonrası bize 1915 24 Nisanını anımsatıyor. Bu toplantıyı yaptığımız Tarlabası semtinin yakınından bir sürü Ermeni aydın sürüldü ve götürüldükleri yerden bir daha dönmediler. Bu Türkiye topraklarının büyük bir trajedisiydi. Kürt sorununu tartışırken dolaylı olarak bunu da tartışmış oluyoruz aslında. Çünkü Kürt sorununu var eden gelenek aslında 1915’ten devralınan bir gelenek. Çeşit çeşit sorun tanımlamaları yapıyoruz, demokrasiyle bağlantılı olarak. Kürt sorunu ya da başka bir dizi sorunu tanımladığımızda bir “millî güvenlik rejimi” ya da “millî güvenlik devlet” düsturuyula da açıklayabileceğimiz bir şey aslında, birçok başka şeyle birlikte... Cumhuriyetin tüm tarihi boyunca, örneğin Şeyh Sait isyanını hatırladığımızda, gerek Kemalist

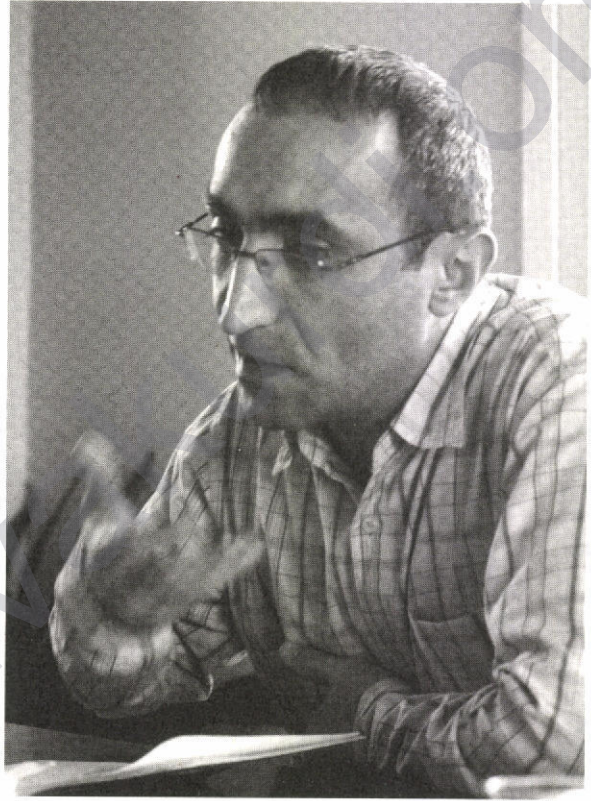
tarih yazımının gerekse onun etkisinde kalan Türkiye sol hareketinin arşivleri, bu sorunda hep bir "dış mihrak", bir "İngiliz parmağı" aramak yönünde oldu. Ya da irticayla bağlantılandırma yönünde... Bu, halkların kendi mücadeleleri ile bir şeyler kazanacağına dair güvensizlik yayan bir virüs de aslında ve devam edegeldi. Bu anlayış, Türkiye siyasal hayatına, millî güvenlik rejiminin var olacağı iç ve dış tehdit algısını bıraktı. Bu temel düsturlar hep var oldu. Komünizmle mücadele biçiminde var oldu, bugün Kürt sorunuyla birlikte "terörle mücadele" şeklinde devam ediliyor. 'Terör tehdidi' algısı aynı zamanda sorunun tartışılmasını da men eden bir düstur...

11 Eylül'den sonra dünyadaki başka gelişmelerle birlikte daha da güç kazandı 'terörle mücadele' söylemi. Şimdi bizim açımızdan bizim coğrafyamızda 29. isyandan söz ediyor olmak aslında geleceğe bir birikim bıraksa da, 28 tane de başarısızlıktan söz ediyor olmak anlamına geliyor. Kürt sorununu sadece Kürt siyasal hareketine, PKK öncesinden de Kürt örgütlerine havale etmenin, Türkiye'nin, sosyalistler de dahil bütün siyasi yapıları açısından bir ortak zayıflık ve başarısızlık olarak okunması gerektiğini düşünüyorum...

Saruhan Oluç epey ayrıntılı bir şekilde dile getirdi, onun bıraktığı yerden devam edecek olursam... 2009 Nisanından itibaren düğmesine basılan KCK operasyonlarında 10 bin dolayında tutukludan bahsediyoruz. Yarın gazetecilerin meslektaşlarımızın yargılandığı duruşma var. 12. duruşma olacak. Tüm bu süreçlerle birlikte, AKP'nin bu biçimde bu sorunu "çözemediği" açık... Ortadoğu'daki bir dizi başka gelişmeyle birlikte, yani Ortadoğu'daki değişim süreci, küresel güçlerin planları... Ve Suriye'de Kürtlerin bir yeni inisiyatif kazanmış olması, ki bence Kürtlerin Paris Komünü olarak tanımlamakta da bir sakınca olmayacak. Her benzetmenin bazı aksaklıkları, eksiklikleri olabilir ama genel hatlarıyla aşağıdan bir halk hareketi bakımından böyle nitelenebilecek bir hareketin yakın coğrafyasında yaşanması gibi bir dizi etken, Türkiye'yi yönetenleri, AKP hükümetini dolayısıyla, biraz daha hızlı davranmaya itti. Burada elbette ki Türkiye hükümetine bölgesel roller biçen başka güçlerin, örneğin, son altı ayda ABD dışişleri bakanının arka arkaya gelmesi Türkiye'ye, yaptığı açıklamaları, bu sürecin başka şeylerle yan yana gittiğini bize anlatıyor tabii. Ama bu siyasetin doğası içinde... ABD'nin rolü Kürt sorunundan bağımsız olarak, öncesinde de vardı, sonrasında da var. Nihayetinde ABD siyaset yapacağı zaman Türkiye'deki ya da Ortadoğu'daki demokratik güçlere sorarak yapmıyor. Kendi egemenlik ilişkileriyle bağlantılı yapıyor...

Bütün bu bağlam, risk ve yönelimlerine karşın, gelinen sürecin esas olarak bir mücadele süreci olarak önümüze geldiğini de görmek gerekiyor. Ben

bunu hem 30 yılda başta Kürt hareketi olmak üzere Kürt sorununun çözümüne şu ya da bu ölçüde katkı sunan diğer hareketlerin, aydınların, pek çok kesimin mücadelesinin birikimi üzerine şekillendiğini düşünüyorum. Aksi takdirde bizim siyaseti, halkları tamamen dışında tuttuğumuz, yukarıdan yapılan bir şey olarak tanımlamamız gerekir. Bu zaten bilimsel de değil. Dolayısıyla aynı zamanda mecbur kalınan bir süreçtir AKP açısından. Bizim açımızdan da ilerletilmesi gereken bir süreçtir.



Fatih Polat

### Şimdi kritik bir eşikteyiz

Özgür Müftüoğlu: Şimdi biraz da bu süreç içerisinde Türkiye'de sol ya da demokratik güçler ne yapmalı, nasıl tavrı almalı ona bakalım... Kürtler Cumhuriyet kurulduğundan beri baskı altında yaşıyor ama özellikle 12 Eylül darbesinden sonra bu daha bir açığa çıkıyor. Kürtler de, sosyalistler de 12 Eylül darbesinin hedefi oldu. Ama geçen 30 yıl içinde Kürtler acılı bir mücadele yürüttüler, bedel ödediler, sonuçta bunu bir halk hareketine dönüştürmeyi de başardılar ve bugün hükümeti, devleti de bir şekilde masaya oturtular... Buna karşın sol hareket maalesef çıkış yapamadı. Bu tabii ki sadece Türkiye'deki sol hareketin kendi sorunlarından kaynaklanıyor diyemeyiz. Vardır bunun etkisi, ama üretim sürecinin, smüfsal yapılanmaların değişmesi, Sovyetler Birliği'nin Doğu Bloku'nun dağılması gibi birçok etken de söz konusuydu. Ama

*sonuçta bugün geldiğimiz noktada maalesef, ben de kendimi orada sayarak, Türkiye'de sol, sosyalist, emek yanlısı hareket daha zayıf, cılız, kendi mücadelesini gereğince yönetemiyor durumda. Öte tarafta da mücadele yürüten Kürt halkı var. Bu eşitsiz tablo içinde, Türkiye'de solcular, sosyalistler, sınıf güçleri sürece nasıl yaklaşmalı? Hem Türkiye'deki sınıf mücadelesine, hem de Kürt hareketine katkı bakımından, nasıl değerlendirilmeli?*

**Saruhan Oluç:** Bir iki noktaya değindikten sonra soruya yanıt vermek istiyorum. Dese ki birisi, bu Kürt sorunu nedir, neden bu hale geldi? Hepimizin söyleyeceği herhalde şu olur: Tek bir millet potasında eritilerek Türkiye'deki halklar, bir ulus devlet inşa edilmeye çalışıldı. 90 yıldır bu yapılıyor, fakat bu proje akamete uğradı. Gerçeklik bu projeyi püskürttü. Yani Türkiye farklı kimliklerin, dillerin, inançların, halkların bulunduğu bir ülke ve bunların tek bir potada 90 yıl boyunca eritilemediği anlaşıldı. Ben, Kürt özgürlük hareketinin en büyük katkısı budur diye düşünüyorum. Bu nedenle de bugün hani şöyle nitelendireceksek abartmamış oluruz, Kürt özgürlük hareketi, Türkiye'deki demokrasi mücadelesinin, demokratikleşmenin lokomotifi oldu.

Sizin demin değindiğiniz gibi, 12 Eylül'de iki kulvara da saldırı yapıldı. Hakikaten öyle. Sosyalist-devrimci hareket çok büyük bir tahribat yaşadı. Kürt hareketi de büyük bedeller ödedi fakat bu baskıyı kırarak ileri aşamaya geçti. Dolayısıyla biraz lokomotif görevi üstlendiler ve bu kötü bir şey değildir. Neden demokrasinin lokomotifi diyorum? Şimdi çeşitli tanımlamalar yapılabilir bu Cumhuriyet hakkında. Ama işte otoriter, tek kimlikli, despotik gibi kelimelerle tanımlayacaksak bu cumhuriyeti... Şimdi şöyle bir eşikteyiz, farklılıkların cumhuriyeti olabilecek miyiz? Bunun olup olmayacağını garantisi yok, orada Fatih'e katılıyorum, bir mücadele bu sonuçta. Bu önemli. Bununla birlikte, bizim söylememiz gereken kimsesizlerin cumhuriyeti de olabilecek miyiz? Bu da önemli. Şimdi böyle bir eşikte duruyor diye düşünüyorum.

Bu açıdan bakıldığında sol, sosyalist ve ülkedeki emek demokrasi güçleri açısından çok kritik bir eşik burası. Bunun için bir kapı aralandı. 21 Mart manifesto-sunda da PKK lideri Öcalan'ın söylediği bir laftı bu: "Bir kapı aralanıyor" diye... Hakikaten öyle. O kapının ardına kadar açılabilmesi için o ülkedeki, bütün ezilenlerin, işçilerin, emekçilerin çeşitli halkların,

inançların, mağdur olmuş herkesin birlikte özgürlük ve demokrasi mücadelesi vermesi gerekiyor. Bu olabilirse kapıyı ardına kadar açmak mümkün. Önemli bir aşama olur diye düşünüyorum ama buradaki mesele örgütlülük ve mücadele tabii ki...

### **Barış ve çözüm konusunda net olmalı**

Ben aslında şöyle bir açıdan da meseleye bakmak gerektiğini düşünüyorum. Bugün olmakta olanı sadece barış süreci diye değerlendirmekten yana değilim. Bunun mutlaka bir çözüm meselesi ile birlikte ele alınması lazım. Bugün barış deyince, sadece silahların susması anlaşılıyor. Elbette bu da çok önemli ama var olan sorunun aşılabilmesi için çözüm adımlarının atılması lazım. Çözüm adımları belki öyle birkaç ayda atılıp bitirilecek bir şey değil. Türkiye'ye öyle ne İngiltere, ne İspanya, ne Güney Afrika örnekleri tam olarak taşınabilir. Bunların hepsinden izler taşıyan bir mücadele var burada. Belki ilk adımlar atılabilecektir. Uzun bir zamana yayılacak bir meseledir ama en azından sol da bu barış ve çözüm meselesinde net olarak pozisyonunu göstermelidir. Burada sıkıntılar var.

Bir iki noktaya değineyim, sonra belki açarız. Ben şuna katılıyorum, bugün iktidarda AKP olduğu için gayet tabii ki insanlar kaygılı. Türkiye'de böyle bir dönem yaşanırken kaygılı olmayan, kafasında soru işareti olmayan herhangi birinin olması zaten anormal olur. Tabii ki kaygı duyacağız çünkü öyle bir ülkede yaşıyoruz ki her an her şey olabiliyor. Devlet kendi imza attığı sözleşmelere aykırı her türlü davranışı yapabiliyor; kendi çıkardığı yasaları kendisi çiğneyebiliyor. Dolayısıyla kaygılı olmak, soru işaretleri taşımak çok doğal. Önemli olan bunları göz önünde bulundurarak bu süreci nasıl ilerletebileceğimize dair birtakım adımlar atabilmektir esas olarak. Ben kaygı duyanları eleştirmiyorum, tam tersine her şe-



yin tereyağından kıl çeker gibi olup biteceğini düşünenlerin bazı şeyleri eksik düşündüğünü görüyorum. Burada mesele şu: Durup beklememiz mi gerekiyor? Kaygılıyız ama bu için gerçek bir çözüme ilerlemesi için hangi adımların atılması, hangi taleplerin daha fazla yükseltilmesi lazım? Örgütlenmeyi nasıl genişletebiliriz? Bu sorulara cevap vermek gerekiyor.

Şimdi bir de şöyle bir şey var: Evet, AKP iktidarda doğru; peki CHP iktidarda olsa daha mı rahat olacaktık? Hayır. Olmayacağını bugünkü CHP tablosu ortaya koyuyor. CHP'ye baktığımızda ulusalcı damarın etkisini ve baskısını görüyoruz. Anayasa'nın ilk dört maddesi değişmemeli diyen ses CHP'den yükseliyor. Anadil böler sözü CHP'den yükseliyor. Türk milleti vurguları CHP'den yükseliyor. Bütün bunlara baktığımızda Türkiye'de müesses nizamı sürdüren hangi parti olursa olsun, bugün AKP veya CHP fark etmez, bunlar iktidarda olduğu sürece biz hep kaygılı ve dikkatli olmalıyız ve ona göre adımlar atmamız. Sol'un bugün belki eksik bıraktığı şey, ki ben bunu bütün solu da kapsayarak söylemiyorum, burada bir ayrım yapmak gerekiyor. Çünkü bir kısmı Kürt özgürlük hareketiyle bu barış ve çözüm sürecinde, Halkların Demokratik Kongresi'nde (HDK) birlikte hareket ediyor. Biraz kaderlerini ortaklaştırmış vaziyetler. Bu solun sosyalist hareketin önemli bir kesimi...

### **Solu bir bütün olarak değerlendirmemeli**

**Özgür Müftüoğlu:** *Söz buraya gelmişken, Zübeyir Aydar'ın tartışma yaratan "sosyalistler bizi anlamıyor" sözlerine ne diyorsunuz?*

**Saruhan Oluç:** Ben biraz oraya gelmek istiyordum zaten. Solu bir bütün olarak değerlendirmemek gerekiyor. Kürt özgürlük hareketiyle birlikte mücadele eden ortak örgütlenmeler yaratmak için uğraşan sol başka bir pozisyonda, sürece nasıl bir katkı verebiliriz arayışı içinde. Özellikle BDP ile HDK içinde birlikte mücadele ederek yolunu bulmaya çalışıyor. Burada olmayan bir kesim var. Onların hepsini de aynı potaya koymamak lazım. Bazıları kaygılarından dolayı izleme durumundalar ama barışa ve çözüme karşı olduklarından değil. Baktığımızda onların bir kısmının talepleriyle bizlerin taleplerinin örtüştüğünü de görüyoruz. Kürt özgürlük hareketine biraz mesafeli duruyorlar ve aynı örgütlenme çatısı altında bulunmak istemiyorlar. Bir de gerçekte ulusalcı olup da kendine sol diyenler var ki onları ırkçı-milliyetçi anlayıştan ayırtmak hiçbir şekilde mümkün değil. Dolayısıyla bu farklılıkları göz önünde bulundurarak konuşmak önemli. Aynı şey Alevi toplumu için de geçerli. Alevi toplumunun da bir bütün olarak barış ve çözüm süreci içinde olduğunu ya da tümüyle karşısında olduğunu söyleyemeyiz.

**Özgür Müftüoğlu:** *Onlar da benzer kaygılar taşıyorlar galiba...*

**Saruhan Oluç:** Evet, benim gördüğüm, Alevi toplumu güncel talepleri üzerinden kurguyu yapmıyor da siyasi aidiyetleri üzerinden tartışmayı sürdürüyor. Ulusalcı anlayışa yakın olanlar, CHP'li olanlar biraz o gözlükten bakarak durumu değerlendiriyor. Yoksa sadece Alevi toplumunun bugünkü güncel talepleri üzerinden baksak, Diyanet işleri, cemevleri, zorunlu din dersleri, eşit yurttaşlık talepleri üzerinden baksak bu demokratik mücadele sürecinin içinde yer almaları gerekir. Ama biraz politik aidiyetlerinden bakarak tartıştıkları için kaygıları ortaya çıktığını görüyorum ben...

### **Çözüm ya da barışın içeriği önemli**

**Özgür Müftüoğlu:** *Yasemin hocam sizce bu süreçte sol ve emek yanlısı kesimler nasıl bir tavır almalı, neler söylersiniz?*

**Yasemin Özdek:** Ben şu an için çözüm sürecine bakış açılarının çok genel olarak, kabaca iki grupta toplanabileceğini düşünüyorum. Ulusalcı kesimler çözüm sürecinin dışındalar. Her ne kadar barış istediklerini söyleseler de daha savunmacı bir pozisyondalar. Bu statükocu yaklaşımın etkisiyle hareket edilemeyeceği açıktır. Diğer yanda ise AKP'nin çizgisini sahiplenen ya da AKP'nin çizgisinden kendini ayırtmayan liberaller yer alıyor. Bu tutum da kabul edilemez. Çünkü bu süreç Ortadoğu'da son derece tehlikeli bir potansiyeli taşıyor, Ortadoğu'nun Balkanlaştırılmasına, iç savaşlara yol açabilecek bir tehlike içeriyor. Sorunun, emekçiler ve sosyalistler açısından çok olumsuz bir noktada olduğu açık, demokratik çözüm için etkili bir müdahale olmadığı müddetçe. Benim vurgulamak istediğim nokta, bu tehlikeli olasılıkları da dikkate alarak, Kürt ve Türk emekçilerinin çözüm için aktif müdahale eden bir tutumu benimsemeleri gerektiğidir. Hem ulusalcıların hem de liberal kesimlerin dışında, kalıcı bir barış için üçüncü bir hattın örülmesi ihtiyacı var. Bu çerçevede, taleplerimizin neler olacağı önemlidir. Herkes çözüm olsun, barış gelsin diyor ama bunun içeriğini nasıl dolduracağımız önemlidir.

Kürt sorununun çözümü için sosyalistlerin mücadele programına alacağı talepler listesi, aslında Kürt hareketinin, demokratik güçlerin ve emek hareketinin taleplerinin bir bileşiminden oluşarak geliştirilebilir diye düşünüyorum. Bu talepleri üç başlık altında toplayabiliriz. Birincisi, demokratikleşme için acil adımların atılması, ikinci olarak Ortadoğu'da savaş politikalarının terk edilmesi, üçüncüsü de Kürt halkının taleplerinin kabul edilmesi.

"Demokratikleşme" derken örnek vereceğim talepler, şimdiye kadar demokrasi mücadelesinde çeşitli sol çevrelerin ileri sürdüğü taleplerdir: seçim barajının kaldırılması, KCK tutuklularının, öğrencilerin, sendikacıların, yazarların serbest bırakılması, Terörle



Mücadele Yasasının kaldırılması, özel yetkili mahkemelerin verdikleri kararların doğal mahkemelerde yeniden görülmesi, gizli tanık gibi savunma hakkını kısıtlayan uygulamalara son verilmesi, örtülü ödenegün kaldırılması, örtülü ödenekten şimdiye kadar yapılan harcamalar hakkında halka hesap verilmesi, koruculuğun kaldırılması gibi... Ayrıca, laikliği ihlal eden uygulamalara son verilmesi de, demokratikleşme için acil talepler arasında ileri sürülmelidir. Laiklik olmazsa demokrasi de olmaz. Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması talep edilmelidir. Bu talep laiklik açısından ilkel bir talep niteliğindedir, aynı zamanda Alevilerin çözüm sürecine destek vermesi açısından da önemlidir. Bugün Sünniliğin bütün topluma devlet aracılığıyla dayatıldığını görüyoruz. Zorunlu din derslerinin kaldırılması talebinin de demokratikleşme adına ileri sürülmeye devam edilmesi gerekir.

Ortadoğu'da savaş politikalarının terk edilip bütçenin barışa, sosyal harcamalara yönlendirilmesi fikrine tamamen katılıyorum. Askere-polise yapılacak harcamalar asgariye indirilmelidir.

Kürt halkının hakları tanınmalıdır derken neyi kastediyorum? Kürt siyasi hareketinin taleplerini dikkate alarak, farklı düşündüğüm noktaları da belirterek, söyleyeceğim. Ben doğrudan demokrasi anlamında, halkın özyönetimi anlamında, yerel yönetimlerin özerkleşmesi gerektiğini düşünüyorum ama bu konudaki önerilere baktığımız zaman, yerel yönetimlerin kendi gelir kaynaklarını kendilerinin yaratmasının talep edildiğini de görüyoruz. Bu amaçla, yerel yönetimlere vergi koyma ve vergi oranlarını belirleme yetkisinin verilmesi de talep

ediliyor. Bu, neoliberal bir politikadır. Bugün "mali özerklik"ten yerel yönetimlerin kendilerine tahsis edilen kamu kaynaklarını serbestçe tasarruf etmeleri değil, yerel yönetimlerin finansman kaynaklarını kendilerinin bulması anlaşılıyor. Bu anlamda, mali özerklik kavramı neoliberal bir anlam dönüşümüne uğruyor. Mali özerklik böyle anlaşıldığında, yerel yönetimlere merkezden kaynak aktarılmayıp kendi hallerine bırakılmasına ve onların da gelir yaratmak için sermayeye bağımlılaşmasına yol açıyor, aynen üniversitelerin "mali özerkliği"nin sermayeye bağımlılıkla sonuçlanmasında olduğu gibi. Kendi gelirini kendi yaratmak zorunda kalan yerel yönetimler ise, yerel kamu hizmetlerini yürütmek için özel kredi kuruluşlarından borç almak, bu borçların faizlerini ödemek ve kamu hizmetlerini özelleştirmek zorunda kalıyorlar. Zaten gündemdeki yeni bölgeselleşme-yerelleşme politikalarının bir amacı budur. Bunun sonucu ise, bölgelerarası eşitsizliklerin artmasıdır.

Neoliberalizmin bir unsuru olarak bölgeselleşme politikalarının uygulamaya girdiği ülkelerde bölgeler arası eşitsizlikler artmıştır. Mesela İngiltere'de yaklaşık 15 yıl önce bölgeselleşme politikaları uygulamaya girdi; bunun sonucunda İngiltere'de bölgeler arası eşitsizlik arttı. Zenginleşen tek bölge var, Londra. Geriye kalan her bölge Londra aleyhine fakirleşti ama Londra "süper bölge" oldu. Bizde de İstanbul için bu tür vizyonların olduğunu söyleyebiliriz.

**Özgür Müftüoğlu:** *Bu biraz da Avrupa Birliği Bölgesel Ajanslarına da tekabül ediyor değil mi?*

**Yasemin Özdek:** Evet, bölgesel kalkınma ajansları



da bu yeni bölgeselleşme politikalarının önemli bir unsuru. Kısacası, özerklik konusunu bölgelerarası eşitlik ilkesi ile birlikte düşünmek gerekir. Bölgelerarası eşitsizliklerin giderilmesi için, bütün gelirler merkezde toplanmalı ve oradan pozitif ayrımcılık da yapılarak yoksul bölgeler özellikle desteklenerek her bölgeye hakkaniyetli bir dağıtımın yapılması gerekir. Yerel yönetimlerin bu şekilde merkezden transfer edilen mali kaynakları özerklik ilkesi gereğince serbestçe tasarruf etme haklarının olduğu ise kuşku götürmez, tabii ki bu hakları olmalıdır.

Elbette, yerel yönetimlerin idari özerkliği desteklenmelidir. Zaten sol geleneğin tarihinde de özerk idari bölünmelerin ulusal baskıyı ortadan kaldıracığı kabul edilmiş, özerklik bir demokratik devletin genel ilkesi olarak savunulmuştur. İkinci olarak, anadil hakkı tanınmalı tabii ki. Kamusal alanda, yerel yönetimlerde anadil kullanılabilmesi, anadilde eğitim hakkı kabul edilmeli. Üçüncü olarak, anayasadaki yurttaşlık tanımı etnik referanslarından arındırılmalı. Aynı zamanda, sol, sosyal yurttaşlık anlayışını önermelidir. Yurttaşların sosyal haklarını da savunmamız gerekir. Bizim sadece yurttaşlığın etnik referanslarından arındırılmasını talep etmekle yetinmememiz; Kürt ve Türk emekçilerin sosyal

haklarını yurttaşlık hakkı olarak ileri sürmemiz gerekir.

### **Çok hukukluluk tuzağına düşülmemelidir**

Bugünkü egemen politikalara baktığımız zaman 'kültürel kimlik hakkı' adına, 'çok hukuklu' uygulamaların gündeme geldiğini de görüyoruz. Bu bile özerkliğin bir unsuru olarak gündeme getiriliyor. Demokrasi adına, çok hukukluluğun tuzağına düşmemek gerekir. Çok hukukluluk, Osmanlı'da da uygulanmıştı. Bugün bu sistem dünyanın birçok yerinde geri geliyor. Çok hukuklu sistemde, bir devlet içindeki her dini ya da etnik topluluk, kendi hukukunu uygular ve devlet bunu resmen tanır. Bu Batı'da göçmen azınlıklar için uygulanıyor, mesela İngiltere'de. Güney ülkelerinde de uygulanmaya başladı, ki bu bölgelerde tarihsel bir geçmişi de var bu sistemin. Çok hukukluluk, sömürgeciliğin bir yönetim usulü olmuştur. Buna "hukusal çoğulculuk" da deniyor. Şu anda Güney Afrika'da, bazı Latin Amerika ve Afrika ülkelerinde de uygulanıyor. Dolayısıyla, son derece antidemokratik özellikler taşıyan, toplulukları kendi baskıcı, ataerkil, eşitsizlikçi kültürel değerlerinin içine hapseden ve tabii ki belli cemaat elitlerine tabii olmayı da getiren bir uygulama. Bunun da egemenlerin çözümünün unsuru olabileceğini muhtemel görüyorum. Zaten neo-Osmanlılar çok hukukluluk projesine yakındır. Refah Partisi'nin kapatılmasının gerekçelerinden birisi çok hukukluluğu savunması olmuştur.

### **'Barışın öznesi oluyoruz' denilmeli**

Nazan Üstündağ: Talepler meselesi önemli tabii. Ama son on yılı veya daha da uzun bir dönemi düşündüğümüz zaman, sol için –bir tek sol için değil, aynı zamanda kendimi de içinde tanımladığım feminist hareket için de bunu söyleyebilirim– Kürt hareketinden farklı olarak, yeterli halk desteğini ve örgütlenmeyi sağlayamadık. Yani biz ne talep edersek edelim, arkamızda gerçek bir halk örgütlenmesi ve hakiki bir halk çoğunluğu olmadığı sürece pek bir etkisi olmuyor. O anlamıyla, hem solun hem de feminist hareketin Kürt hareketiyle daha ciddi bir diyaloga girmesi gerektiğini düşünüyorum. Örgütlenme biçimleri açısından daha ciddi bir diyalogu kastediyorum. Yani taleplerin dışında, Kürt hareketinin bugüne kadar nasıl örgütlendiği, ne şekillerde çoğullaştığı...

Mesela 2006'dan 2013'e kadar Kürt hareketi farklı bir örgütlenme biçimine gitti ve çok daha fazla eylemsellik kazandı. Daha öz örgütlenmelere ve alan-

ları, kurumları daha eylem alanlarına, daha hakikat alanlarına dönüştürdü... Bu anlamıyla, ben Kürt özgürlük hareketinin örgütlenme biçimleriyle, kullandığı mekanizmalarla daha ciddi bir diyaloga girilmesi gerektiğini düşünüyorum. Talepler temelinde girilen diyalog konusunda bence zaten oldukça büyük bir ilerleme kaydedildi. Mesela HDK, bu konuda bence oldukça önemli. Yani şu anda emek hareketinin, Kürt hareketinin ve kadın hareketinin, mesela nasıl bir anayasa, nasıl bir talepler manzumesi çerçevesinde birleşeceği konusunda epeyce yol alındı. Ama öbür tarafımızın eksik kaldığını düşünüyorum.

Barış meselesi beni heyecanlandırıyor derken biraz bunu da kastediyorum. Yani yeni girilen süreçte belki örgütlenmek için farklı, yeni mekanizmaların ortaya çıktığına şahit olacağız. Alanların daha fazla sivilleşmesi bir kere bunun için bir artı. Ama bunun dışında, gene dünyadan, Guatemala'dan örnek vereceğim; bu barış süreçleri dünyada genellikle farklı toplumsal kesimlerin hareketlenmelerini sağlıyor. Türkiye'de de aslında böyle bir imkân mevcut, bunun da birazcık filizlendiğini görüyoruz.

Bu nasıl bir şey oluyor? Şimdi barış süreci iki şeyi tekabül ediyor, bunlardan *bir tanesi* egemenliğin yeniden paylaşılması ve bu yeniden paylaşımın da çeşitli mekanizmaları var. Anayasa bunlardan bir tanesi. Anayasa çerçevesinde vatandaşlık tanımı, yönetim biçimi tanımı, anadil kullanımları tanımları, tüm bunlar egemenlikle ilgili. Ama *ikinci* bir tarafı daha var, o da yeni bir toplumsal sözleşme ve toplumsal sözleşme derken de anayasayı kastetmiyorum sadece. Bizim hangi ahlaki kodlarla, hangi etik, estetik, politik, toplumsal kodlarla bir arada yaşayacağımız sorusuna cevap vereceğimiz bir dönem... Bu cevabı verirken de bir tek savaşı tarafların değil, aynı zamanda bundan sonra yeni bir toplumsal sözleşmenin altında yaşayacak olan tüm kesimlerin bu barış çerçevesinde özne olmaları ve kendilerini muhatap kılmaları gerekiyor. Ve bu muhatap kılmanın kendisini zaten toplumu politikleştiren ve yeniden örgütleyen bir şey olarak düşünmek mümkün. Mesela BM'nin 1325 sayılı kararname kadınların barışın tesisindeki her adımda katılımcı olmalarını söylüyor, yüzde elli, yani eşit kadın muhataplığını öngörüyor. Kadınlar gibi, emekçilerin de, Ermenilerin de, Alevilerin de yeni dönemde nasıl 'var olacağı' çok önemli...

Tüm bu gruplar barışın muhatabı. Kendini barışın muhatabı olarak görmek, masalar kurmak ve kendi aralarında müzakereler yapmak... Bunlar benimlenen yöntemler olmuş. Örneğin Guatemala'da toplumun her alanın-

da kadın meselesi, ekoloji, anayasal vatandaşlık, anadil, üretim biçimleri, bütün bunların yeni dönemde, barış döneminde nasıl olması gerektiğine dair müzakere masaları kurulmuş ve bu müzakere masalarına hem halk örgütleri, hem emek örgütleri, hem inanç örgütleri temsilcilerle oturmuşlar, her biri raporlar, önergeler yayınlamış ve bu sayede toplumda ciddi bir mobilizasyon oluşturmuşlar. Burada sonuçta ortaya çıkacak metinden, taleplerden çok o taleplerin altını örgütlemek, o taleplere sahip çıkacak kesimleri örgütlemek için 'şu an' bir fırsat gibime geliyor. Barışın öznesi oluyoruz sloganıyla olabilir bu.

### Yeni siyaset alanları olanağı

En başta örnek olarak gösterdim, Kürt hareketi gerçekten dünya çapında bir örgütlenme modeli sundu. Özellikle son senelerde ve belki de zaten bu kadar yığınla tutuklamaların yapılmasına sebep olan şey de bu örgütlenme modelinin ulus devletin örgütlenme modeline, vatandaş modeline, dolaylı temsil modeline, devleti fetişleştirme modeline karşı yeni bir özne inşası, yeni bir hakikat inşası, yeni bir birliktelik inşası, yeni ahlaki kodlar ortaya çıkartmasıydı. Bu, aynı şekilde tabii ki tekrarlanamaz ama hem sol için hem



kadınlar için ciddi bir ilhamdır diye düşünüyorum. Ortadoğu için de ciddi bir ilhamdır. Nitekim nasıl bir ilham olduğunu Rojava örneği gösterdi. Bu ilham, şu anda sivilleşen ve barış meselesiyle birlikte açılan alanda örgütlenmeyi mümkün kılabilir.

Nitekim, mesela çok eleştirildi, ben de çok eleştiriyorum bir tarafla, "âkil insanlar"... Kim seçti, nasıl seçildi, yöntem olarak doğru mudur? Sonuçta Endonezya ve Filipinler'de uygulanmış, Somali'de uygulanmış, fena sonuçları da olmamış ama harika sonuçları da yok. Hiçbir şeyden süper sonuçlar doğmuyor, mücadeleyle oluyor bu işler. Ama işte bu âkil insanlar meselesiyle, bizim daha önce tahmin edemeyeceğimiz arkadaşlarımız, tahmin edemeyeceğimiz ortamlarda konuşmalar yapıyorlar, hiç bir araya gelmeyeceğini düşündüğümüz insanlar bir araya gelerek kendi aralarında mecburen ortaklaşıyorlar, mecburen "müzakere masaları" kuruluyor. Bunların çok önemli olduğunu, kullanılması, arttırılması, çoğullandırılması, ciddi analiz edilmesi, gözlemlenmesi ve bir siyaset alanına dönüştürülmesi gerektiğini düşünüyorum.

Arjantin'de mesela, bir hakikat meselesinin nasıl bir siyasete dönüştüğünü düşünün... Sonuçta Arjantin'de bir süre sonra önemli olan hakikatın ortaya çıkması olmuyor da *hakikat arayışı siyasetinin* hiç beklenmedik sınıfları birbirine yaklaştırması, hiç beklenmedik kimlikleri ortaklaştırması, hiç beklenmedik de başarılar kazanması, "devlet terörü" lafının meşrulaşması falan... Bu tür şeylerin Türkiye'de de şimdi imkânı olduğunu düşünüyorum, tam da konuşmamın en başında da belirttiğim gibi, "barış" denilen alanın siyaseti sivilleştirilmesi sebebiyle...

### **Kürt sorununu Kürt hareketi yaratmadı**

**Fatih Polat:** 'Solun' bakışıyla başlayarak devam edilebilir. Kendini solda gördüğünü söyleyen CHP, Kılıçdaroğlu'nun yönetimiyle de gelinen noktada kendisini çözümün değil sorunun bir parçası haline getirmeyi başarmış bulunuyor artık. Son olarak, 'süreçe' yakın duran isimlerin baskı altına alınıp görevden alınmaları da bunu göstermiş oldu. Anlıyoruz ki aslında sürecin ilerlemesi için bir de CHP'yle uğraşmak gerekecek! Bir diğer nokta, TKP çizgisi yani Sol gazetesi, işte Yurt gazetesi ve onun hünyesinde çıkan Bağımsız dergisini de katabiliriz, bunların da görünürde Kürt sorununu 'devrim' sonrasına bırakan bir tutum içinde olmaya devam ettiklerini görüyoruz. Ömrü hayatımızda bu sorunun çözümüne ilişkin bir el vermeme tutumları nedeniyle de hani "allah kolaylık versin" demek dışında bir şey aklına gelmiyor insanın! TKP'li arkadaşlar açısından, çıkmaz bir sokakta olduklarını düşünüyorum. Kürt hareketiyle ittifak bakımından da, Kürt sorununun kendi hayatıyeti bakımından da... Kürt hareketi olmasaydı bu

Kürt sorunu olmayacak mıydı yani? Onlara bakılırsa olmayacaktı gibi! Diğer açıdan, HDK hareketi çevresinde olanlar zaten bir pozisyon almış buldukları için onlara ilişkin çok fazla bir şey söylemeyeceğim. Nihayetinde Kürt sorununun çözümüne katkıda bulunmaya çalışan güçlerdir bunlar. Zaten Kürt sorununun çözümü için mücadele ettikleri için Kürt hareketiyle de yan yana durmuş olmaları çok doğal.

Ama bunların dışında olanlar açısından, örneğin, Dev-Yol geleneğinin önemli bir ismi Oğuzhan Müftüoğlu'nun son dönemdeki iki yazısı ve açıklamalarının önemli olduğunu düşünüyorum. Sürecin karşısında olmamak şeklinde özetlenebilecek, çözüme katkı sunan bir yaklaşım.

Diğer bir nokta olarak, bu sorunun çözümündeki yöntem tartışmasına ilişkin olarak Yasemin hocanın Diyanetle ilgili vurguları demokratikleşme bakımından önemli anahtarlardan biri durumunda. Biz Kürt sorununu tartışıyor da olsak bir büyük demokrasi parantezi içinde, AKP'nin bir yandan da ümmetçi, ılımlı İslam, ya da nasıl dersek diyelim, müftüleri siyasetin öznesi haline getiren bir yaklaşımı var. Bununla da mücadele etmeden sağlam bir demokrasinin savunulması çok kolay değil.

### **Mali inisiyatifin önemi**

Yalnız bu özerklik tartışmalarının mali boyutunda ben bir parça farklı düşünüyorum. Şöyle, Rojava örneğine Nazan Üstündağ da önemli bir vurgu yaptı. Geçtiğimiz Mart ayında beş gün kadar orada bulunma şansım oldu ve gözlediğim şeylerden bir tanesi de bu mali özerklikle ilgili. Irak Kürdistanı'ndan başlayan Derik'ten Serêkani'ye kadar giden, Kürtlerin Cezire diye adlandırdıkları bölgede çok ciddi petrol kuyuları var. Bir petrol tarlası gibi. İşleniyor ve borularla Şam'a aktarılıyor. Ama burada Kürtler çalıştırılmıyor, dışarıdan getirilen Araplar çalıştırılıyor. Yani, '62 yılında Hafız Esad'ın önemli bir çoğunluğunun kimliğini dahi aldığı Kürtler, buradaki ekonomik sürecin dışında tutuluyor. Kendi topraklarındaki petrol kuyularında bile dışarıdan getirilen Araplar çalıştırılıyor. Kürtler de Şam'da, gidip Arapların belki çalışmadığı, en alttakilerin, bir dönem Günter Wallraff'ın Almanya'daki Türk emekçiler için yazdığı kitaptaki gibi işlerle uğraşmak durumunda kalıyorlar. Öyle trajik bir durum var. Dolayısıyla kendi bulunduğu bölgenin petrol kaynakları üzerinde şu ya da bu biçimde bir inisiyatifi olamaması halinde Kürtlerin idari özerkliği de çok biçimsel kalabilecektir. Dolayısıyla, o bölgenin bir biçimde yakaladığı kazanımları koruması ve gelecekte sürdürebilmesi açısından bir mali inisiyatif kazanması gerektiği de açık.

**Özgür Müftüoğlu:** *Peki Türkiye'deki Kürtler açısından aynı şey söylenebilir mi?*





**Fatih Polat:** Biz Türkiye’de sosyalist bir merkezden söz ediyor olsaydık, işimiz kolay olurdu, kaynakların dağılımı bakımından. Ama böyle bir merkezden söz edemiyoruz. Dolayısıyla tamamen sınıfsal olarak halkların dışlandığı –Türk emekçileri açısından da böyle bu– işbirlikçi bir burjuva merkez var, devlet aidiyeti var. Kürtlerin buldukları coğrafyada kendi kaynaklarından yararlanmaları bakımından, kendi geleceklerinin ekonomik temelleri açısından bakarsak, elbette bir mali özerklik... Burada tabii Kürtlerin kendi getirdikleri tanım da önemli, Kürtlerin söylediklerini desteklemek bana makul, anlamlı gözüküyor. Çünkü onun karşısında bizim üzerinde tasarrufta bulunduğumuz bir merkezden söz edemediğimiz için, böyle bir şeye ihtiyaç var diye düşünüyorum. Ben mesela AB iller ve yönetimler sözleşmesi vs. Avrupa Birliği’ne karşı biri olarak Kürt hareketiyle tartışabilirim. Ama Kürtlerin özerklik talebi, kendi kendini yönetme talebiyle ilişkisi bağlamında bunun da en azından sol güçler açısından, bir istismara dönüşmeyip Kürtlerin haklarının kazanılması bakımından, halkların kardeşliği çizgisinde bir ilişkilendiriliminin kurulması lazım.

**Özgür Müftüoğlu:** *Biraz daha açabilir miyiz, CHP meselesini. Öcalan da PKK de CHP’nin katılmasını tercih edeceklerini söylüyor. Tek başına AKP ile bu işi yürütmeyelim kaygısı...*

**Fatih Polat:** Kılıçdaroğlu yönetiminin AKP’ye kredi verdiğini söyledi ya, tarihin kendisine sunduğu krediyi çok kötü harcadığını düşünüyorum.

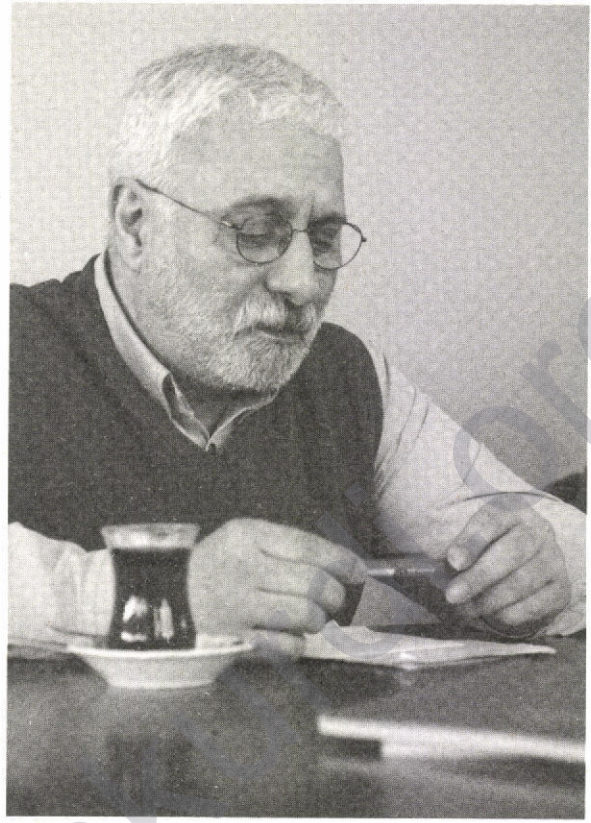
Evet, Türkiye siyaseti küresel anlamda da yeniden yapılandırılmaya çalışılıyor başka güçler tarafından. Ama kendi tikanlıklarını aşarak, kendisini yenileme imkânı açısından bile CHP bu süreci değerlendiremedi. Burada solun diğer aktörleri bakımından şu da söylenebilir tabii. Hatırlarsak, “Zonguldak Botan el ele” sloganı vardı. Çok önemli ve anlamlıydı. Şu bakımdan; iki hareket de yükseliş noktalarında kesişmiş oldular. Bu selamlaşma 90’ların başındaki Zonguldak madenci grevinin o en ileri noktasında bir selamlaşma idi. Kürt hareketinin de zaten yükseliş dönemidir o. Şimdi örneğin, ‘müzakere’ süreci ile ilgili, fabrikalardan aldığımız haberlerde, Metal sektöründen tekstile, tersane işçilerine kadar, İstanbul’un bütün büyük sanayi havzalarında en azından Kürt sorununun daha kolay tartışıldığını görüyoruz. Bunun ilerletilmesi gerekir. Ama hâkim CHP çizgisi, bugün bu kadar kolaylaşan bir süreci de tekrar önyargılarla, çözümsüzlük siyasetini besleyerek durdurmaya çalışıyor.

#### **Hazırlıklı olan süreçten kazançla çıkar**

**Özgür Müftüoğlu:** *Sizin geldiğiniz yerden isterseniz son tura girelim. Şu önemli; 90-91 dönemi, bir taraftan 89 bahar eylemleriyle beraber yükselen işçi hareketi, öbür taraftan da Abdullah Öcalan’la yapılan görüşmeler yine... Özellikle Özal’la beraber Türkiye’de bir barış sürecinin gelebileceği umudunun olduğunu görüyoruz o zamanki söyleşilerinde Öcalan’ın. Yani bir umut havası var. 89 bahar eylemleri sonrasında 90-91, 92-93’e kadar, özellikle orada bir*

*kırılma var. Biliyorsunuz, Uğur Mumcu suikasti, Eşref Bitlis, arkasından Özal'ın ölmesi, ardından Sivas katliamı... O zamana kadar gelen süreçte işçi sınıfının reel ücretlerinde ciddi bir yükselme var ama bir taraftan da Kürtlere yönelik baskıların yoğunlaştığı bir dönem. Yani, hani belki biraz abartmış mı olurum, bilmiyorum ama, sanki işçi sınıfına al sana sus payı, biraz yüksek ücret, biz öte tarafta işimizi görelim durumu gibi... Toplumun harcını tekrar bir karıştıran, aynı zamanda özellikle de o sol, emekçi kabarmanın Kürt halkından uzaklaşmasını da sağlayacak bir süreç yaşanmış gibi düşünüyorum ben. Şimdi bugüne gelirse, geçen Demokratik Toplum Kongresi mevsimlik tarım işçileri kurultayı yapmıştı; önemli sonuçlar çıktı ama burada ben özel bir vurgu yapmak istiyorum. Deniyor ki, özellikle köy boşaltmaları, siyasi baskılar, yasaklar sonrasında 4 milyondan fazla Kürt, köylerinden, evlerinden, baskılarından çıktılar, kente, batıya göç ettiler ve burada da ücretli işçi haline dönüştüler. Doğal olarak, en kötü koşullarda ve emekçi sınıfı içerisinde yer almaya başladılar. Hani 'işçi sınıfının Kürtleşmesi' demek belki biraz abartı olur ama Kürtler içerisinde önemli bir işçileşmenin olduğu da açık. Yani 80'lerle kıyasladığımızda bugün sınıf içerisinde Kürt halkının çok daha önemli bir yer aldığını düşünüyorum. Bu noktada da, evet, bugüne kadar bir düşmanlık, aşırı milliyetçilik, çatışma ortamı, şehitler vs. söylemleriyle de sınıf çelişkilerinin üstünü örten bir mekanizma olarak da kullanıldı Kürt sorunu. Şimdi bu örtünün bir ölçüde de olsa bu süreçle beraber açılması söz konusu olabilir gibi. Çekincelerin, endişelerin hepsini gözeterek, bunun bir mücadele süreci de olduğu düşüncesi ekseninde –ki bu bir ortak düşünce olarak çıkıyor bu masa etrafında– sürecin bundan sonra sınıf hareketine, emekçi, muhalif kesimlere bir dinamizm kazandıracakı öngörüsünde bulunulabilir mi? Dolayısıyla, bundan sonra, hem işçi sınıfı hareketi hem sol-sosyalist hareket için yeni bir fırsat olabilir mi?*

Saruhan Oluç: Öncelikle Fatih'in demin değinip geçtiği bir şeye dönmek istiyorum. Tabii ki birebir aynı koşullar diye söylemiyorum, bunu herhalde Fatih de öyle düşünmedi, ama Günter Wallraff'ın "En Alttakiler" kitabından söz etti, ben gerçekten Avrupa'ya göçmen olarak gitmiş olan Türkiyeli işçilerin orada yaşadıklarıyla –ilk dönemler açısından– buradaki Kürt işçi ve emekçilerin Türkiye'nin batısında yaşadıkları arasında çok ciddi benzerlikler olduğunu düşünüyorum. Gerçekten onlar emekçi sınıflar açısından "en alttakiler" oldu. Bunun bütün tezahürlerini görmek mümkün. Günlük üretim süreci içerisinde birbirlerine yaklaşımlarından, yani o aynı yerde çalışan insanların kurdukları ilişkilerden görmek mümkün. Patronların Kürt işçi emekçilere davranış-



larından görmek mümkün. Bir sürü şeye bakılabilir. Yine o örneğe dönecek olursak; Avrupa'ya göçmüş olan Türkiyeli işçi emekçileri ile orada yaşayan (Almanya'daysa Alman) işçi, zamanında Yugoslavya'dan göçmüş, Yunanistan'dan gelmiş olanlar, hem sendikal alanda hem birçok siyasi konularda ortak bir mücadeleyi örgütleyebildikleri oranda başarı elde ettiler. Yani, mesela ilk zamanlarda yabancı düşmanlığı diye orada konuşulan mesele, ırkçılıktı. Bir süre sonra anlaşıldı bunun ırkçılık olduğu ve bu ırkçılığa karşı tüm farklı kimliklerden, uluslardan işçiler birlikte mücadele ettiler. Sol, birlikte mücadele etti ve çok önemli bir barikat aşıldı bu ırkçı gelişme karşısında. Eğer bu barikat oluşturulmasaydı bugün Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde gördüğümüz ırkçı hareketler çok daha hızlı yükselmiş olurdu aslında.

Şimdi birebir bunu Türkiye'ye taşımak yanlış anlaşılabilir ama benzerlikler olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla bugün de demokrasi, özgürlük, eşitlik, adalet vs. gibi (eşitlik derken sadece yurttaş eşitliği değil, kadın-erkek eşitliği, farklı inançların eşitliği, emek sürecindeki eşitlik vb. gibi bütün genel anlamdaki eşitliklerden söz ediyorum) alanlarda ortak bir mücadelenin, örgütsel ortaklıkların mücadeleyi çok geliştireceğini düşünüyorum. Türkiye'de aslında ırkçı harekette o kadar gerileme olduğunu söylemek mümkün değildir, hele bu son dönemde bunu yükseltmek için ulusalcı-milliyetçi kanatta epey ciddi bir çaba olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla böyle ortak bir

mücadele, hakların kazanılması açısından önemli bir açılım yaratabilir diye düşünüyorum.

Burada, hani arada sırada çuvaldızı kendimize de batırmamız gerekiyor. Benim gördüğüm, sol, çok uzun yıllardır hep barış mücadelesinin içinde oldu. Barış olsun dedi, bunun için mücadele etti filan, bu konuda hiç kimsenin bir şüphesi yoktu. Fakat şimdi ortaya çıktı ki, barışın nasıl olacağı konusunda aslında çok hazırlıklı değil ve donanımlı değil. Ve birkaç aydır yaşanan çeşitli kafa karışıklıkları, tartışmalar filan da, (kendimi de içine katarak söylüyorum) aslında hazırlıklı olmamaktan kaynaklanıyor ve ben bunun çok ciddi tehlike olduğu kanaatindeyim. Çünkü yine dünya örnekleri gösteriyor ki, sadece Avrupa'ya gitmemek lazım, mesela Irak'a filan da baktığımızda bunu görüyoruz. Ortadoğu'da da bunun örnekleri var. Hazırlıksız bir şekilde "barış süreci" ya da "çözüm süreci", adına ne diyeceksek, yaşanmaya başlarsa, burada en hazırlıklı olan, bu süreçten en fazla kazançla çıkıyor. Buradaki kazancı ekonomik bir anlamda söylemiyorum, ama egemenliğini arttırmak açısından, var olan egemenliği güçlendirmek açısından vs. baktığımızda, en hazırlıklı olan en avantajlı olan oluyor. Dolayısıyla bu alanda bizim eksikliklerimizi görmek lazım ve bu eksiklikleri hızla tamamlayacak adımları atmak lazım. Çünkü bilgi birikimi, entelektüel birikim açısından bakarsak, Türkiye solu aslında bunu aşabilecek verilere de sahiptir...

Bir diğer nokta ise şu: Emekçi hareketi açısından baktığımızda; hem Marx'ın hem Lenin'in işaret ettiği bir şey; bir toplumda eğer bir akım çoğunlukta değilse, nicelik anlamında çoğunlukta değil ama güçlü bir politik perspektife sahipse, kendi taleplerini toplumun tamamının çıkarlarına uygun olduğunu anlatarak gerçekleştirebilir ancak derler. Çok önemli bir şey bu. Hem işçi emekçi hareketi açısından bu doğrudur, hem de bu tür kimlik mücadeleleri açısından... Talebi olanlar, bu durumda Kürt halkından söz ediyoruz, aslında bu talebin sadece Kürt halkının talebi değil, bu talebin aynı zamanda Türkiye'deki bütün ezilenlerin, bütün ücretli çalışanların, sömürülenlerin, mağdur olanların talepleri olduğunu anlatabilirse, ancak o zaman bütün toplum için bir demokratikleşme sağlanabilir. Çünkü herkes bunu görür. Yani kimse kendine bir şey istemiyordur, herkes için istiyordur. O açıdan, kritik bir eşikte bulunuyoruz diye düşünüyorum. Sol anlatabilirse eğer, mümkün olduğu kadar geniş toplum kesimlerine, bunun toplumsallaşmasını sağlarsa, kanaatim odur ki işçi emekçi mücadelesi açısından bu özgürleşme ve eşitlik taleplerinin aslında önemli kazanımlar getireceği görülecektir.

### **Özerklik, demokrasi için zorunlu**

Önemli bir şey de bu özerklik meselesi. Türkiye açısından bu da yeni bir tartışma. Bu tartışmayı daha

da genişletmek gerekiyor. Bunu sadece Kürt sorunu açısından da ele almamak lazım. Bugün Türkiye'de müthiş bir merkezi vesayet olduğunu, yerel yönetimlerde yerinden yönetim mekanizmalarının neredeyse olmadığını biliyoruz. Dolayısıyla hem yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi meselesi, hem yerinden yönetim mekanizmalarının geliştirilmesi meselesi önümüzdeki dönemde epeyce tartışılması gereken bir konu. Ama ben mesela mali özerklik meselesinin o kadar kolay bir kenara itilmesinin çok doğru olmadığı kanaatindeyim. Yasemin hocanın söylediklerini anlıyorum. Yani neoliberal politikalar açısından baktığımızda; Türkiye'de alışlageldiği gibi merkezi sisteme girdiği anda bütün kaynaklar müthiş bir eşitsizlik yaratarak ortalığa dağılmaya başlıyor. Dolayısıyla eğer bir demokratik özerkliğin ya da herhangi bir özerklik türünün yaşaması isteniyorsa, bunun mutlaka mali ayağının da nasıl olacağı konusunda çok sağlam verilerin olması gerekiyor. O yüzden bu alanı, daha tartışmak lazım. Ha bu yarın hemen Türkiye'de uygulanabilecek bir şey olmayabilir, çeşitli aşamaları olabilir falan, bunların hepsi tartışılmalı elbette. Ama bu yerinden yönetim mekanizmalarının (buna isterseniz demokratik özerklik dersiniz, isterseniz başka bir şey söyleyebilirsiniz) geliştirilmesi, bence Türkiye'deki demokrasi mücadelesinin çok önemli konularından bir tanesidir. Yani, bu yerel yönetimler üzerindeki merkezi vesayet kaldırılmadığı müddetçe yerelerde yapılacak işler son derece sınırlı olacaktır kanaatindeyim.

Şimdi tabii 'ulusalcılar' –masada kimseyi kastederek söylemiyorum– hemen bölünme meselesini tartışmaya başlıyorlar. Mesela Fransa'daki sistemden çok fazla etkilenmiştir Türkiye'deki sistem. Fransa anayasasına 2000'li yılların başlarında bütün bu yerel yönetimler meselesi tartışması içerisinde bir madde yazdılar ve o maddede ademi merkezîyetçi anlayışın geçerli olduğu ifade edildi. Bu Fransa'nın üniter yapısını ortadan kaldırmadı, Fransa bölünmedi, parçalanmadı, ama ademi merkezîyetçi bir anlayışın geliştirilmesi imkânı ortaya çıktı. Bizim de şu andaki anayasada bunu engelleyen 3-4 madde var, bir kere bu engellerin kalkması gerekiyor. Ondan sonra ademi merkezîyetçi anlayış nasıl tarif edilebilir, tartışılmalıdır elbette. Bunun hem Kürt sorunu açısından ama hem de Türkiye'nin genel demokratikleşmesi, katılımcı bir demokrasiyi geliştirmesi açısından çok önemli olduğu kanaatindeyim.

Son olarak, demin Nazan söyledi, çok da hoşuma gitti, müzakere masaları demişti. Şimdi adına 'müzakere' deyince sadece devlet ve PKK'nin liderleri arasındaki konuşma anlaşılıyor. Ama öyle değil. Onun için bu müzakere lafını ben 'konuşma hali' diye çevirmeyi daha uygun buluyorum. Şu anda Türkiye'de belki uzun yıllardır olmayan bir durum yaşanıyor.

Kürt sorunu nedeniyle herkes bir konuşma hali içinde. Aslında bütün toplum müzakere ediyor. Bunun nereye doğru yöneleceği henüz belli değil ama bir konuşma hali ortaya çıktı. Bu iyi. Birincisi bu. İkincisi de yeni bir anayasa meselesi. Şimdi bu da yeniden güncelleşecek. Yani biz şu anda iki tane tarihsel sorunumuzu eş zamanlı olarak müzakere ediyoruz aslında. Şimdi bu ikisini aynı zamanda konuşuyoruz, nasıl çözeceğiz, nasıl açacağız falan. Herkes bunu konuşmaya başladı. Bu iyi bir şey.

Burada önemli olan, en başından beri konuştuğumuz nokta, onunla sonuçlandırayım. Bu müzakere döneminde, bütün bunların konuşulduğu bir zamanda sol hareket, sosyalistler ve emek ve demokrasi güçleri ne kadar örgütlü, ne kadar istediğini bilen bir şekilde bu sürece dahil olursa, onun o kadar hızlı toplumsallaşması ve olumlu adımlar atılması sağlanabilir diye düşünüyorum. Herhalde üstümüze düşen işte budur bence.

### Ulusalçı-Liberal kıskacı aşmak için...

Yasemin Özdek: Arkadaşların dile getirdiği şu fikre katılıyorum: Hazırlıklı olan hangi kesim olursa, onun çözümü gündeme girer. Eğer barış için kendi çözüm projemizi topluma sunamazsak, egemenlerin "çözüm" projesi gündeme girecektir, bunun da nasıl bir çözüm olacağı meçhuldür. Zaten bu bir yönetim taktiği oldu Türkiye'de. Topluma gerçek amaçlar açıklanmıyor, ama iktidar attığı her adımı demokrasi, barış gibi idealler adına sunuyor. Toplum ise, son anayasa referandumunda olduğu gibi, yaşayarak test ediyor süreci, fakat iş işten geçmiş oluyor. Şimdi de yerel yönetimler reformunda hazırlıklı olan, sermaye, devlettir. Yerel yönetimlerde ademi-merkezileşme amacıyla daha önce yasa da hazırlamışlardı biliyorsunuz, adı Kamu Yönetimi Temel Kanunuydu, eski Cumhurbaşkanı Sezer veto etmişti. Neoliberal politikaların bu ayağı o zamandan bu yana eksik kaldı, sermaye bunu gerçekleştirmek istiyor. Böyle bir yasa, eğer gerçekten Kürt halkının sorunlarına çözüm olacak olsaydı buna niye karşı duralım? Fakat sermayenin ademi-merkezileşme projesi özelleşmeyi ve daha fazla eşitsizliği getirecek. Eğer yerel yönetim reformu neoliberal bir doğrultuda yapılacak olursa, bundan Kürt emekçilerinin zarar göreceği kesindir. Güneydoğu için bölgesel asgari ücret projesinin hala gündemde olduğunu da bu doğrultuda bir örnek olarak unutmamak gerekir.

Yerel yönetimler kendi gelirlerini kendileri yaratmaya başladıkları zaman, yani neoliberal mali özerklik anlayışı devreye girdiği zaman Kürt bölgelerinin daha güçleneceği varsayılıyor. Ama böyle olmayacak. İstanbul'la Hakkari bir değil. Gelirleri de bir olmayacak. Kürt yerel yönetimlerine merkezi yönetimin kaynak transferi kesildiği zaman, belediyeler en temel

kamu hizmetlerini bile vermekte güçlük çekecek. Elbette, merkezi hükümetin sosyalist olmadığını bilincindeyiz, ama yoksul bölgeleri kayıran, biçimsel eşitliği –yani bölgeler arasındaki ya da halklar arasındaki biçimsel eşitliği diyelim- gerçek kılmaya yönelik araçları topluma önermek gerekiyor. Şu anda öyle bir köklü dönüşümün eşigindeyiz ki, o halde devrimciler de radikal taleplerini ifade etmek durumundalar. Yani ulusalcı-liberal ikilemi dışında, bir 'üçüncü yol' açma zorunluluğu var. Kürt hareketi taleplerini ifade etmiş olabilir, ama bu talepler ne kadar Türk ve Kürt emekçilerinin çıkarlarını yansıtmaktadır? Barış mücadelesinin Kürt ve Türk emekçilerini ortak bir programda birleştirmesi için talepler üzerinde yeniden düşünmek ve bir tartışma yürütmek gerekiyor.

Emekçilerin ortak çıkarları etrafında bir araya getirilmesine dönük bir programda sosyal hak talepleri önemlidir. Ama BDP'nin anayasa önerisine baktığımız zaman, sosyal haklar açısından taleplerinin oldukça cılız olduğunu görüyorum. Bir toprak reformu önermiyor mesela. Elbette ki bu dostça bir eleştiridir. Ben de onların taleplerini, halkların eşitliği talebini, bu eşitliği sağlayabilmek için anadil hakkı talebini sonuna kadar destekliyorum, elbette ki haklarıdır ve bu talepler benim de sahiplendiğim taleplerimdir. Fakat yalnız bu talepler, Türk emekçilerini barış mücadelesine katmaya yetmiyor. Topraksız köylülerin toprak hakları, taşeron işçilerin hakları, Kürt mevsimlik işçilerin hakları gibi taleplerdir emekçileri ortak bir programda birleştirebilecek olan. Bu tür talepler ekseninde bir araya gelir emekçi kesimler.

Bugün bir yanda AKP, diğer yanda ulusalcı kutuplaşması arasında, bu kıskacı aşacak, demokratik ama aynı zamanda sosyal eşitlik talep eden bir yol açmamız gerekiyor. Bu çerçevede, egemenlerin çözümünü veya onların özerklik anlayışıyla kendi özerklik anlayışımızı da ayırıştırılmamız gerekiyor. Özerklik deyince herkes aynı şeyi algılamıyor çünkü. Sermaye kesimlerinin on yıldan daha uzun bir süredir yerelleşme programları hazır. Gececek olan şey de muhtemelen o olacaktır. Anayasa değişikliğinin sebeplerinden birisi de budur. Sermayenin neoliberal yerelleşme projesi ulusalcıların direnci nedeniyle şimdiye kadar yapılamadı. Şimdi bu direnci de kırabilir ve toplumsal desteği elde edebilirler. Emek hareketinin ise, kendi yerelleşme, özerklik, demokratikleşme projesini sunması gerekir. Yani hep beraber bu neoliberal çözüme ortak olmamamız, kendi çözümümüzü, kendi taleplerimizi söylememiz gerekir. Bizi sermaye programından ayırştıracak olan şey budur.

Bu çerçevede bütün emekçileri, Kürt-Türk ezilenleri birleştirecek ve solu seyirci olmaktan çıkaracak olan şey, ortak taleplerin dile geldiği bir program etrafında toplumsal mücadeledir. Taleplerde ittifak yoksa örgütlenme alanında bir araya gelmek de dü-

şünülemez; hele ki bugünkü gibi büyük bir altüst oluş süreci yaşanıyorsa ve bu sürecin nereye gideceğini bilemiyorsak. Yani Ortadoğu'da iç savaşlara yol açma potansiyeline sahip bir dönemeç sözkonusu. Bu kadar büyük bir dönüşüm aşamasında tabii ki adımlarımızı dikkatli atmak zorundayız.

### Sınıf ve cins mücadelesi dönemi...

**Özgür Müftüoğlu:** *Kürt hareketine yakın birisi olarak size sorayım Nazan hanım: Evet, Kürtler birtakım politikalar geliştiriyor, bir barış süreci gelişiyor. Bazı sol çevrelerde ise Kürt hareketinden beklentiler şöyle bir ön kabulden hareketle şekilleniyor: Hareketin tamamı sosyalist, tamamen klasik sol bir hareketmiş, her şeyiyle homojen bir yapıymış gibi... Ve dolayısıyla beklentilere uygun hareket edilmediğinde hayal kırıklığına uğruyor. Yani öyle bir duygu var. Ya da oradaki hâkimiyetin, Kürt sermaye sınıfının egemenliği olacak şeklinde endişeler daha ön plana çıkıyor. Gerçekten de öyle homojen, öyle sınıfsız bir durum mudur Kürtler? Kendi içlerinde çatışmalar yok mudur, bunlar kendi içlerinde de konuşulan, tartışılan şeyler midir? Şu kültürel kimlik sorunu üzerlerinden kalktığı zaman, Kürtler içerisinde de sınıf mücadelesinin öne çıkacağından söz edilebilir mi?*

**Nazan Üstündağ:** Ben iki şey söyleyeceğim, birincisi, benim takip edebildiğim kadarıyla, bir kere 2006'da Kürt hareketinde ciddi bir kırılma döneminden bahsedebiliriz. Yani bu Osman Öcalan meselesi vardı, aynı zamanda Türkiye'de bir Avrupa Birliği furçasının estiği ve bazı legal reformların olduğu ve Kürt orta sınıfları, Kürt sermayesiyle Türkiye'nin diğer kesimlerinin yakınlaştığı, ortaklaştığı aslında, bir dönem olarak çizilebilir o 2000'lerin başları. Ama 2006 Nisan Diyarbakır olayları, aslında bir taraftan da Kürt hareketinin oraya doğru evrilmesine Kürt halkının yaptığı bir müdahaleydi aynı zamanda. Hareket tarafından da öyle yorumlandı. 2006 Diyarbakır olayları biraz öyle tanımlandı ve ondan sonra da Kürt hareketinde yeniden bir sosyalistleşme, feministleşme olduğunu söylemek mümkün. Şu anda Kürt özgürlük hareketinin silahlı kanadının yayınlarını takip ettiğimizde, söylemlerine baktığımızda, kendilerini esas olarak, neredeyse bir kadın hareketi, bir sosyalist hareket, bir ekolojik hareket olarak tanımladığını söylersem abartmış olmam. Hatta "kadın hareketi" lafı zaten Abdullah Öcalan'ın kullandığı bir şeydir. Şimdi barış döneminin de esasında mücadelenin bitmediği, bir cins ve sınıf mücadelesi olacağını yayınlarında tekrar tekrar ifade ediyorlar. Zaten Öcalan'ın da hem konuşmaları, hem görüşme notları, hem 21 Mart manifestosunda aynı vurguyu görüyorsunuz. Sürekli olarak kadınlara ve ezilenlerin ortaklaşmasına yönelik bir çağrı var. Şimdi Kürt hareketi bu anlamıyla bundan sonraki dönemde ciddi bir mücadele

verecek. O yüzden de sosyalistlerin ve feministlerin bu barış sürecinde ne denli kendilerini aktör kıldıklarını Kürt hareketi için de önemli bence. Kürt hareketi boşuna demiyor CHP de girsin bu işe ve sosyalistleri ikna etmeye, feministlerle işbirliğine çalışması da boşuna değil. Çünkü Kürt hareketinin bu bahsettiğim kesimleri şunun farkındalar; önümüzdeki süreç, kendi içlerinde de bir sınıf ve cins mücadelesinin dönemi olacak ve sınıf ve cins mücadelesinde Türkiye'deki tüm demokratik halk kesimlerinden, tüm ezilenlerden, kadınlardan, sosyalistlerden güçlü bir ittifak çıkarmak gibi amaçları var.

Ama öbür taraftan bakarsanız, siyasi alanda, belki bu son seçimlerden beri bu iyice gözükmeye başladı, çok toplu, herkesi homojenleştiren bir saldırı altında olmuş oldukları için bu çatışmalar iyice görünmez oldu, tek bir blok gibi gözüktüyor. Ama yani bu barış döneminde, sivil siyasette olan daha burjuva milliyetçiliğe yakın Kürt siyasi kanatlarıyla diğerleri arasında bir mücadele olacak.

Ayrıca uzun dönemde gerillanın geri dönüşünün olabileceğini de düşünmek mümkün. Silahlı kanadın Kandil ve Kandil civarında neredeyse otonomist diyebileceğimiz, başka bir dünya, başka bir yaşam biçimi var. Onlar geldikleri zaman bu başka dünya biçimi, başka yaşam biçimiyle Türkiye sahasındaki siyasetin içine nasıl entegre olacaklar, o siyasetle nasıl bir mücadele içine girecekler, o siyaset içinde kendilerini nasıl özne olarak kuracaklar, orada kurmuş oldukları o yaşamı nasıl çoğaltacaklar? Bu da ayrı bir mücadele alanı. Yani Kürt hareketinin Abdullah Öcalan'a yakın kısmı, bütün silahlı kanadın neredeyse tamamı, kadın hareketi, esas olarak kendini demin de dediğim ulusal mücadele üzerinden tanımlamıyor. Ulusal mücadeleyi bir özgürlük mücadelesi olarak görüyor ve kendini esas olarak bir cins ve sınıf mücadelesi olarak tanımlıyor ve köklerini oradan doğru getiriyor zaten. Önümüzdeki dönemi heyecanlı bulmamın bir başka sebebi de bu. Orada, o mücadelenin neye doğru evrileceği, Kürt hareketinin Ortadoğu'da ve Türkiye'de alternatif bir dünyayı kurup kuramayacağı meselesi, bizlerin de o hareketin içinde ve yanında ve çevresinde nasıl ve hangi söylemlerle yer alacağımızla da belirlenecek. Ve ben Öcalan'ın çağrılarının ve görüşme notlarının alt metinlerinde de bunu çok kuvvetli olarak okuyorum. Bir Kürt-Türk-Sünni ittifakına doğru Öcalan'ın rıza vermiş olduğu konusu tartışılıyor kimi zaman. Kesinlikle katılmıyorum. Tam tersi bir eğilim görüyorum. Belki belli pragmatik, taktiksel olarak birtakım şeyler olabilir, ama asıl o manifestonun alt metninin sosyalistlere ve kadınlara bir çağrı ve Kürt hareketinin bundan sonra nasıl bir mücadele vereceğine dair bir plan program olarak bakıyorum. Ve açıkçası Kürt hareketindeki insanların da bunu böyle okuduğunu söyleyebilirim.

## Hareketin yüzü emekçilere dönük

Fatih Polat: Önce, Yasemin hocanın neoliberal politikalara dair uyarısına katılıyorum. Benim mali özerklik konusundaki itirazım da bunu gören, bu hesapları isklamayan bir yerden... Ekonomide inisiyatif sahibi olmayanın politikada da inisiyatifinin zayıf olacağı gerçeğinden hareketle, burayı gören bir politikayı savunmalıyız diye düşünüyorum.

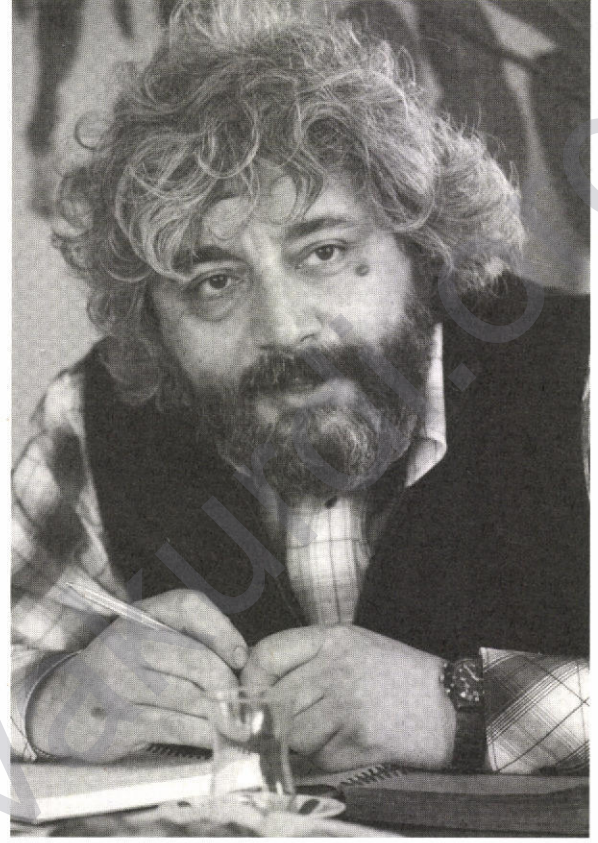
Diğer yandan, sizin dikkat çektiğiniz, şimdi Kürt sorununda hani bu 'çözüm' dediğimiz şey... Tabii gö-reli bir çözümden söz ediyoruz nihayetinde. Sistem içinde gö-reli bir çözümden. Ve bu bir mücadele alanı, yani nereye evrileceği karşılıklı güçlerin mücadelesi tarafından belirlenecek. Bu alanın halklar açısından değerlendirilmesi mücadelesi son derece önemli ve gerekli. AKP'nin hesaplarının ya da AKP'nin arkasındaki güçlerin hesaplarının geriletildiği bu sürecin daha halkçı bir süreç olarak gelişebilmesinin teminatı da ancak bu yolla alınır.

Yine, şimdi bundan sonra bu sürecin görece bir çatışmasızlık hali ve daha demokratik bir sürece evrilmesi, elbette işçi ve emekçilerin taleplerinin ve mücadelesinin daha ivmeleneyeceği bir dönemin nesnel olarak önünü açacaktır. Bu paralel sıçrama öyle hemen gerçekleşmeyecek elbette. Türkiye'nin emek örgütlerinin buradaki inisiyatifi önemli sonuçta ama diğer taraftan da nesnel bir örtü kalkmış olacak. Çatışma halinden kaynaklı olarak diğer alanın üzerini örten örtü kalkmış olacak.

Burada tabii önümüzdeki döneme zum yaptığımızda, Komintern'in Kemalist harekete yaklaşımını aklıma getiriyor. O dönemde, Anadolu burjuvazisi emperyalizmle mücadele halindedir ama Anadolu emekçileri Kemalist burjuvazi ile mücadele etmek zorunda kalacaklardır diye bir şaptaması vardır Komintern'in. Şimdi Kürt hareketi de yoksul sınıflara dayanan bir hareket olarak gündeme geldi, böyle bir farkı var. İçinde Kürt burjuvaları da var ama dağ kadrolarından tutalım da yönetici kadrolarına kadar ağırlıklı olarak böyle. Böyle bir yönelimi var.

Bir de Türkiye'nin şöyle bir şansından da söz edebiliriz belki o açıdan. Dört parçasıyla birlikte Kürdistan coğrafyası değerlendirildiğinde, en demokratik hareket de aslında burada var. Program düzeyi bakımından da öyle. Ama diğer taraftan da elbette ki hareketin o farklı sınıfsallıklara açık karakteri de önümüzdeki dönemde daha da görünür olacaktır. Zaten Kürt hareketi bu süreci kendi içinde yaşamıştır. Daha önce kimi tasfiyelerin gerçekleşmesiyle kadrosal düzeyde yaşanmıştır. Hatta Kürt hareketinin Türkiye'nin sol hareketiyle, emek hareketiyle girdiği ittifaklar da yoksul sınıflara yüzünü dönme eğiliminin belirleyici olduğu için gerçekleşmiştir. Başka bir yere bakan bir hareket olsaydı, zaten başka türlü olurdu. Ama elbette burada tek tek hareketlerin karakterleri-

nin dışında, işçi ve emekçilerin yeni bir dünya kurabilmeleri bakımından inisiyatiflerinin gelişeceği bir süreç olması muradındayız. Oradan doğru katkı sunmak gerekiyor sürece diye düşünüyorum.



**Özgür Müftüoğlu:** *Peki, çok teşekkür ediyorum katıldığınız için. Şöyle bir özetleme yaparsam sanırım yanlış olmaz:*

*Bir kere barış kaçınılmaz. Barışa karşı olmak, çözüm sürecine karşı olmak mümkün değil ve burada esas olan, Kürt halkının taleplerinin yerine gelmesidir. Bir taraftan bu süreç işlerken, Türkiye'nin diğer tarafındaki toplum kesimleri üzerindeki baskının halen devam ettiği çok açık bir biçimde görülüyor. Çevre hareketlerine yönelik baskılar, işçi hareketine yönelik baskılar, Emek sineması olayında yapılanlar gibi... Dolayısıyla bu, sürecin bir tarafı olan devletin aslında ne kadar samimi olduğu ya da gerçekten ne olacağı konusunda endişeler doğuruyor. Bunu da mutlaka tespit etmek lazım. Gelişen bir süreç var ve bu süreç içerisinde de tüm bu endişeler tartışılmalı, konuşulmalıdır, eleştiriler getirilmelidir, bunlar son derece önemli. Ama sonuç olarak bu süreç içerisinde mutlaka en etkili, en aktif bir şekilde yer alınması gerekiyor. Çünkü bu bir mücadele sürecidir de aynı zamanda. Ve burada da temel belirleyici olan halkların güç ilişkileri, güç dengeleridir ve bu da mücadeleye bağlı olacaktır.*

# QAQLÎBAZA BÊ BASK WÊJEYA KURDÎ

WELAT DILKEN

Dema mirov behsa qaqlîbazê bike tavlê pelên zeryayê di bîra mirov de bilind dibin û xwe dirêjî qeraxan dikin. Zerya zeviya qaqlîbazê ye. Jiyana wê piranî li ser bedena avê ya tenik derbas dibe. Ew her roj bo têkîrîna zîkê xwe, wekî masîvanekî li ser avê di vir de wê de difire û seydvaniya masiyan dike.

Wekî hemû afirînerên jiyane ku bêdînamîk nabin, hemû afirîner bi dînamîzmê; guherîn, veguherîn, xwenûkirinê di xwe de pêk tînin û bi vê yekê hebûna xwe berdewam dikin, berevajî, jiyana bê dînamîk ava meyiya ye û di wê avê de berdewamiya afirandinê nîne, ango êdî demsalên jiyane bê bihar in. Lew, bo berdewamiya jiyane dînamîzm, egerek bivênevê ye.

Ji bo her zeryayê jî dînamîka sereke û ya herî girîng pelên wê ne. Pelên zeryayê qulikên nefesa wê ne. Bêyî pelan ew nikare nefesê bide û bistîne. Bo qaqlîbazê jî, li hemberî pelên zeryayê û di jiyana wê ya giştî de dînamîkên berxwedanê baskên wê ne. Dema dînamîkên zeryayê çalak bin divê yên qaqlîbazê jî çalak bin.

Eger ku em vê mînaka qaqlîbazê di mijara wêjeyê de ji xwe re wek kompsiyon bigirin dest, divê berî her tiştî em ji hêza baskên wê binêrin. Ango, eger wêje mijara me be em dikarin bi aktîfbûna bask-dînamîkên wêjeyê asta wê wêjeyê bibînin.

## Wêjeya bê dînamîk qaqlîbaza bê bask e...

Ez dixwazim bi vê mînaka qaqlîbazê berê xwe bidim wêjeya kurdî, bask an jî dînamîkên wêjeya kurdî. Bo ku hebûn û nebûna wêjeyê, asta wêjeyê bi dînamîkên wê diyar dibe, divê em carekê dînamîkên wêjeya kurdî binirxînin. Li gorî vê yekê; wêjeya dînamîk qaqlîbaza ku bi pelên zeryayê re radibe govendê ye û wêjeya bê dînamîk jî, di nav pelên zeryayê de qaqlîbaza bê per û bask e.

Pirs ev e; Gelo wêjeya kurdî qaqlîbaza bi bask e, yan bêbask e? Eger ku hebûna dînamîkên wêjeyê qulikên nefesê ne, gelo wêjeya kurdî bi dînamîkên xwe têr nefesê dikşîne cegera xwe yan na? Gelo dînamîkên wêjeya kurdî hene yan na?... Di rewşa heyî de wêjeya me xwedî dînamîkan e, yan halê wê wekî ye qaqlîbaza bêbask e ku ber palên avê bê serûber di vir de wê de diçe?

Bo ku ez dest bi gotara xwe bikim, divê beriya wê ez bi çend xalan dînamîkên wêjeyê destnîşan bikim. Çi ne ew dînamîkên ku bi hebûna xwe, him hebûna wêjeyê diyar dikin him jî asta wê diyar dikin. Ew dînamîkên ku wêjeyê bi bask dikin ev in;

1- Nivîskar, 2- Metn, 3- Weşan, 4- Danasîn û belavkirin, 5- Xwendevan, 6- Rexne, 7- Nivîskar, 8- Berhem

Ji ber ku mijara me dînamîkên wêjeyê ye, ez ê xalên 1-2 û 7-8'an di vê gotarê de nenirxînim. Ji ber ku xalên; nivîskar û metn, her çî qas destpêka wêjeyê bin jî, ew bi serê xwe du diyarde ne û divê ew bibin mijara nirxandineke cihê. Her wiha, xalên 7-8'an jî cihê ne, ji ber ku ew her du xal êdî mijarên naveroka wêjeyê ne... Li gorî vê rêzê em dikarin bêjin ku; weşanxane pirtûkê çap dike dide danasînê û belavkirinê, danasîn û belavkirin wê digihîne xwendevan, xwendevan wê dixwîne û digihîne rexnegir, rexnegir wê rexne dike û digihîne nivîskêr. Û piştî ku gelek dînamîkan di pêvajoya pirtûkê ya piştî çapê de rol girtin, hingê diyar dibe ka ya ku çap bûye berhem e yan pirtûk e.

Weşan-çap: Weşangeriya kurdî her çî qas ku xwedî dîrokeke teze ye jî, dê vê dema kin de, ku li bakur em dikarin dîroka weşangeriyê bigihînin salên nodî, ew dîrok jî ji bo weşangeriyê ne dîrokeke pir kevn e. Lê di vê dema kin de, li gorî baweriya min weşangeriya kurdî di nav bêderfetiyê de karekî wek ayetên pirtûkên pîroz pêk aniyê. Belkî di destpêkê de derdê wê ne çapkirina berhemeke wêjeyî bû, derdê wê ye mezin ew bû; ku bi çapkirina metnan ispat bike ku zîmanekî bi navê kurdî heye û bi wî zîmanê metnên berendam ên wêjeyê tînin nivîsandin. Karê weşangeriya kurdî, bi pênaseyeke klasîk karekî donkîşotî bû. Wî karê donkîşotaneyî bi baweriya min erka xwe bi cih anî. Bi saya wê donkîşotiyê îro bi sedan nivîskarên kurd derketin ser dîka wêjeyê û xebatên xwe pêşkeşî xwendevanên kurdî dikin. Em dizanin ku di destpêkê de derfetên weşangeriya kurdî di asta tunebûnê de bûn, nivîskar bi qasî tiliyên destan, metnên ku dihatin ber destê weşangeran ji berhemê wêdetir belkî bes mentên bi kurdî bûn. Wekî li hemû cîhanê ku ew bêderfetî bûye qedera hemû destpêkên weşangeriyê û wêjeyê, qedera wêje û weşangeriya kurdî jî di nav derfetên wisa de destpêkir. Divê wisa jî bûya. Û ew, di nav wan derfetan de him bû dînamîka afirandinê ya wêjeya kurdî û him jî ya weşangeriya kurdî. Li gorî min, ku em rabirduya weşangeriyê binirxînin, wê weşangeriyê erka xwe ya dînamîkbûna destpêkiyê pêk aniyê.

Gelo der barê weşangeriya kurdî de hemû gotina ku bê gotin ev e? Na. Çawa ku di destpêka weşangeriyê de bo weşangeriya kurdî ya girîng ne berhem metna kurdî bû û vê yekê heya demekê dikarî berdewam bike, di wan derfetên heyî de weşangeriya heyî jî, ya ku dihate kirin jî bi tevî kêmasiyên wê ve dihate pejirandin. Lê îro, ne metna kurdî ya wê demê ye û ne jî derfetên ku asta wêjeya kurdî danîne pêşîya weşangeriya kurdî ne yên wê demê ne. Lewre, çawa

ku em îro bo weşandinê û xwendinê ne metnê, berhemê pîvan digrin, bo weşangeriyê jî êdî dem hatiye ku weşanxane bi pîvanên gerdûnî yê weşangeriyê tev bigerin. Ku îro em bala xwe didin weşangeriya kurdî, her çiqas ku hêj jî di nav derfetên beriya vê de xwe rizgar nekiribe jî, lê rewşa nivîs, nivîskar û xwendevanên heyî bi me nîşan dide ku, ew dema bêderfetan hêdî hêdî li dawiyê dimîne. Loma jî divê weşangeriya kurdî ne li gorî demên berê, divê ew li gorî dem û derfetên niha û demên pêş xwe ji nû ve saz bike. Ji ber rewşa wê ya ku îro em dibînin ne ya weşangeriya pêşerojê ye. Divê ew li gorî ku piştî deh salên din wêjeya kurdî dê bibe yek ji wêjeyên mezin û girîng a cîhanê û li gorî vê yekê divê ew bi prespektîfa weşangeriya wêjeyek cîhanî armanc û projeyan bide ber xwe.

**Danasîn û belavkirin:** Yek ji dînamîka wêjeyê ku bazarê diyar dike danasîn û belavkirin e. Û ev xal bivênevê bi weşangeriyê re têkildar e. Piştî çapê, ji karên girîng yek jî ku weşanger ji bo wê metnê dike karê danasîn û belavkirinê ye. Danasîn bo ku xwendevan ji pirtûka çapbûyî agahdar bibe, belavkirin bo ku heman xwendevan bi hêsanî xwe bigihîne wê pirtûkê ye. Lewre, ew karê reklam û belavkirinê wek karê weşanger ê dawiyê û bo bazara pirtûkê û navê weşanxaneyê yê herî girîng e.

Danasîn û belavkirinek baş, dikare pirtûkeke ji rêzê jî bigihîne her derê û bazareke baş bo wê peyda bike, lê berevajî, danasînek û belavkirineke nebaş, dikare pirtûkeke baş, hêj di dema çapê de mirî biwelidîne. Ku em bala xwe didin danasîn û belavkirina ku heya niha weşangeriya kurdî kiriye, mixabin em dibînin ku zêde tiştek nehatiye kirin. Belkî ew yek heya niha bi derfet, xwendekar û eleqeya kurdan a li hemberî wêjeya kurdî ve were girêdan, lêbelê, ew yek ne bersiveke têr e. Ta îro hêj min nedîtiye ku afîşa pirtûkeke kurdî li hemû pirtûkfirosên li bakurê Kurdistanê hatiye daliqandin. Hêj min nebihîstiye ku bêyî rojnameya Azadiya Welat pêve û yek du heb kovaran pêve danasînek di çapemeniyê de hatiye kirin. Mixabin ew danasîna ku di rojnameyê tê belavkirin jî, ji cih û naveroka îlaneke sersaxiyê ne pirtir e. Di radyo û televîzyonên kurdî de hêj em rastî reklama pirtûkeke kurdî nehatine. Jixwe, kovarek an pêvekek me ya danasîna û rexneyî, yeka ku agahiyên weşanên wêjeyî û hunerî dike-û-bike, di malzaroka hişê me hêj tov nerezandiyê. Wekî mînak, hêj jî weşangeriya kurdî bo nivîskarê xwe kokteylek û rojêke îmzeyan pêk neaniye. Her wiha, digel ku bi dehan sar borîn jî hêj jî belavkariyeke bi rêkûpêk, ango bi sazî yan bi şîrîkî be jî dezgeheke belavkirinê ava nekirine. Êdî îro li hemû bajarên bakur pirtûkfirosên ku pirtûkên kurdî difiroşin hene, lê mixabin, li wan pirtûkfirosan mirov nikare pirtûkên hemû weşanxaneyan peyda bike. Ev yek jî dibe sedem ku xwendevanê kurdî hay ji pirtûka çapbûyî nebe, yan jî pir bi derengî wê pirtûkê

bo xwendinê peyda bike. Ev jî nîşan dide ku dînamîka ku wê bi danasîn û belavkirinê wêjeya kurdî hinekî din pêşve bibe pasîf hatiye hiştin.

**Xwendevan:** Di wêjeyê de dînamîka navendî û sereke xwendevan e. Ji ber ku hedefa potensiyel a nivîskêr xwendevan e... Yê ku metnê wek pirtûkekê bikire, piştî ku wî-wê metnê xwend, yê ku dê metnê wek pirtûkekê bişîne ber destê rexneyê dîsa xwendevan e. Lew, wêjeyêke bê xwendevan nabe û nebûye. Yê ku metna di nav bergên pirtûkê de vediguherîne berhemê xwendevan e. Yê ku wêjeyê bi gewde dike dîsa xwendevan e. Xwendevan ne xwediyê bazarê, ew bazar bi xwe ye. Loma jî çavê nivîskêr hêj dema afirandina metnê û heya dawiya temenê xwe li xwendevan e. Loma jî, di wêjeyê de dînamîk, ango yê ku wêjeyê dike qaqlîbaza bi bask, ji xwendevanê pêve ne kes an tiştek din e.

Gelo xwendevanê wêjeya kurdî heye?! Li gorî min, mirov dikare bêje, xwendevanê wêjeya kurdî him heye him jî tune!

-Heye! ji ber ku xwendevanê kurdî tunebûya, eger ku nivîskêr pirtûk binivîsanda jî, wê nikaribûya wê pirtûkê fînanse bike. Xwendevanê kurdî yê îroyîn, xwendevanê "qatqi"yê ye.

Li gorî vê yekê, ew xwendevan kesê bi namûs, bi anor e ku pozê wî-wê dişewite. Lew, ta îro ew xwendevan ne yê xwendina wêjeyî, ne yê nixandineke kûr û ne jî yê ku bi xwendinê û li dû estetîk û bedewiyeke wêjeyî ya efsûnî ye. Ji ber ku pozê wî-wê şewitiye wî-wê tenê ji pirtûka kurdî ya bê bazar re fînanzmanî kiriye. Eger ku em bala xwe bidin tîrêja pirtûkên ku tîrêj firotin, em dibînin ku nivîskarekî/ê nenaskirî û xwedî pirtûka ewil ji pirtûka wî-wê nêzî 250-300 pirtûk tîrêj kirin. Nivîskarekî naskirî û xwedî berhemên wêjeyî, ji pirtûkên wî-wê nêzî 500-750 pirtûk tîrêj kirin-xwendin!. Ev yek jî hejmara xwendevanê kurdî diyar dike. Yanê, ew xwendevan ne yê wêjeyê, ew yê afirandina wêjeya zimanê bê welat, ew kesê ku erka fînanzmanê girtiye ser milên xwe ye.

-Qey dibêjim, pîrsa duyê bi pîrsa yekem re hinekî aşkere bû. Lê dîsa jî, dixwazim vê pîrsa duyê hinekî veçirînim. Bo ku kesek bibe xwendevanê pirtûkekê, eger ku karibe bi wî zimanê pirtûkê heya astekê bixwîne û fam bike ew dikare wek xwendevan bê hesibandin. Lê em dizanin ku xwendevaniyeke di vê astê de dê wek xwendevaniyeke ji rêzê be. Li gor vê yek ez dikarim bêjim, xwendevanê kurdî tune ye!. Yê heyî, yanê xwendevanê wêjeya kurdî yê îroyîn ku xwe wek xwendevanê kurdî dihesibîne, bes bi rîya îmanê, bi hewlên xwe bi xwe yî hînî kurdî bûye û vê hewla wî-wê jî kiriye ku ew bibe xwendevanê fînanzmanî yê 300-750 pirtûkên kurdî. Loma jî, ew hêj nebûye xwendevanê wêjeya ku nivîskar jê bitirse.

Çima wisa ye? Eger ku bi zimanekî perwerdeyêke giştî tê kirin, em dikarin bêjin, ku xwendevanê wî zi-



manê, ango yê wêjeya wî zimanî heye. Eger ku famkirina wêjeyê, beriya xwendina berhema wêjeyî, bi riya perwerdeyê, xwendina dîrok, fen, erdnîgarî, tip, sosyolojî, wêje, ziman û hwd. bingeha xwendineke rast a wêjeyî tê avêtin. Xwendevanê kurdî bi waneyên li jor çet bi kurdî perwerde nebûye. Lewre, zanîna zimanê axaftinê û ya xwendineke ji rêzê têrê nake ku ew kes bibe xwendevanekî/ê hişyar, zana û têgihêştî.

Di rewşa heyfî de, xwendevanê kurdî, bi kurdî waneyên erdnîgarî, fen, tip, wêje, sosyolojî û hwd. tu perwerde negirtîye û li ber destê zimanê xwe nehatiye perwerdekirin. Yanê hînkirin cûda ye, perwerde cûda ye, belkî wî-wê xwe hînî kurdî kiribe, lêbelê bi zimanê xwe bi giştî nehatiye perwerdekirin. Loma jî hînkirina wî-wê ya axaftin û heya radeyekê xwendina bi zimanê kurdî têrê nake ku ew di kategoriya xwendevanê ku wêjeyê bi bask dike de were hesibandin û bi dînamîzma xwe ya wêjeyî deziyê dilê nivîskêr biqetîne. Li gorî min, xwendevanê îro heyfî, ji ber ku perwerdeyê giştî ya bi kurdî nedîtiye ew xwendevanekî dewşîrme ye, asîmîlebûyî ye û dema ku ew pirtûkeke kurdî dixwîne, referansa wî-wê (li bakur) ziman û wêjeya tirkî ye. Dema ew pirtûkeke bi kurdî dixwîne daneberheva wî-wê zimanê perwerdehiya wî-wê ye, ango ew di pirtûka kurdî de ast, vegotin, leheng û mekanên ku di wêjeya tirkî de hene digere û ew dixwaze ku ew pirtûk kompleksên wî-wê yên bindestiyê mist bide...

Ji ber vê yekê, xwendevanê zimanê kurdî nikare bi vî halî û bi vê tîkîliya xwe ya bi zimanê ku hêj nebûye zimanê wî-wê yê jiyanê, di rewşa îroyîn de ew nikare bibe dînamîkê/a wêjeya kurdî. Ji ber ku tîkîliyeke raste rast di navbera xwendevanê kurdî û ziman û wêjeya kurdî de tune, ew xwendevan hêj jî nebûye pira di navbera pirtûkê û rexneyê.

Ji ber ku di navbera wêje û xwendevanê kurdî de tîkîliyeke pîsikolojîk û ruhî tunê ye, ew xwendevan li hemberî pirtûk, nivîskar û wêjeya kurdî xwedî pêşde-razî ye û hinekî jî argasîf e. Bo vê yekê jî, di navbera qada wêjevan û xwendekarê kurdî de danûstendineke rast çênebûye.

**Rexne:** Piştî ku xwendevên pirtûk xwend, ango eleqe nîşan da, ew pirtûk vega bo ku rêwîtiya xwe ya bi bervî wêjeyê dom bike, divê biçê ber destê rexnegir. Û piştî ku rexnegir jî gotina xwe got û mohra xwe lêda, êdî him nivîskar û him jî xwendevan tîdî-gihêje, ka ew pirtûk gihêştîye lûtkeya berhemiye yan ew metneke di navbera du bergan de wek pirtûkeke maye ye.

Bêguman, nirxandina rexnegir ne nirxandineke teqezî ye. Mohra ku ew ê li wê pirtûkê bixe wê nebe mafdayîneke ku dad dide xwedî maf. Carina, pîrî caran, li wê dada rexnegir mafê pirtûkê hatiye bînpêkirin jî. Yanê nirxandina rexnegir, bi qasî ku objektîf e, ewqas jî sîbjektîf e. Lê dîsa jî, bo hebûna wêjeyekê,

hebûna saziya rexneyê wek hebûna dînamîkî ya xwendevaniyê ye û girîng e. Ku nirxandina rexnegir objektîf be jî û sîbjektîf be jî ew yek girîngiya saziya rexneyê naguherîne. Ji ber ku, piştî xwendevên pirtûk xwend û rexnegir jî ew rexne kir, nivîskar derfetê bide dest dixê ku ne wek bav an dayîka pirtûkê, êdî ew ê bi derfeta ku xwendevên û rexnegir daye wî-wê, ew bikare bi tîkîliyeke ku di navbera wî-wê û pirtûkê de tîkîliyeke xwînî tune ye nêzî pirtûkê bibe, kêmasiyên xwe bibîne û bo afirandina berhema wêjeyî berê xwe bide metneke nû. Ku em li gorî vê tespîtê binêrin, çawa ku xwendevanê kurdî yê rast û dînamîk tune, rexnegirê/a wêjeya kurdî jî, mixabin, hêj nehatiye ser rûyê erdê. Lêbelê, divê ez vê jî bêjim, di demên dawî de em di hin malperên kurdî de û kovaran de rastî hin navên ku hewl didin dest biavêjin vî karê pîroz tî. Lêbelê, li gorî min hewla wan hêj negihêştîye asta rexnegiriyê. Em dikarin bêjin ku rexneya wan hêj di asta nirxandina xwendevên de ye.

Çima ew nirxandin hêj ne rexne ne? Dema em bala xwe didin nivîsên wan em dibînin ku wan ya pirtûk û nivîskarê wê gihandine ber perê esmên. An jî, pirtûk û nivîskarê wê bi saxî xistine gorê. Ji ber vê yekê, ez dibêjim ew nirxandin hêj jî ji rexneya wêjeyî û ji estetîka hunerî dûr in.

**Encam:** Belê, min bi qaqlîbazê dest bi gotara xwe kir û kompozîsyona wê ya di zeryayê de di tevahiya vê gotarê de ji xwe re kir referans. An jî, rewşa wê ya ku di zeryayê de seyda masiyan dike ji min re bû çira û min bi şewla wê çirayê hinekî li hundirê hucreya dînamîkên wêjeya kurdî ya ku hêj tariye û li benda keşfkirinê ye nihêrî.

Min di wê hucreyê de çî dît, çî li ber çavên min ket? Bi kurtasî tiştên ku bi ber çavên min ketine dixwazim di vê beşa encamê ya gotarê de bi çend hevokan bînim zimên...

Bi kurtî dibêjim ku wêjeya kurdî hêj bêdînamîk e. Ew dînamîk wekî qaqlîbazeke di zeryayê de ku hêj nû nû per pêve çêdibin, nû nû pêk tî. Belkî îro hêj nikare li hemberî pêlên zeryayê yên dîn û har li ber xwe bide, lê bi înad û rik li ber xwe dide. Hêj perên wê negihîştine hêza baskên zexm. Ew hêj nikare di zeryaya fireh û bêbinî de soberiyê bike. Lê ji ber ku ew ji zimanekî bibinyad hatiye pê, rehlên wê kûr in, bi zexm in. Loma jî, ew dê piştî deh salên din, wê bibe qaqlîbazeke bask xurt, ango wê bibe dînamîka wêjeya sedsala 21'emîn. Perên wê yên nazik û biçûk dê bibin baskên ku dema ew li ser pêlên ava tenik rabû govendê, masî jî dê derkevin ser avê û bi kêfxweşî li wê temaşe bikin. Lê bo ew yek pêk were, divê hinekî din, bi giştî, bi sebr û xebat, ew berendamên dînamîk ên wêjeya kurdî ruhê xwe bidin ber pêlên lîrik ên ziman û efsûna wêjeya kurdî. ❀

# ROJAVA'DA DEMOKRATİK ÖZERKLİK DEVRİMİ

VEYSİ ALTAY



İran, Türkiye, Irak ve Suriye'de bölünmüş olarak yaşayan 35-40 milyon Kürt nüfus arasında bugüne kadar en az dikkat çeken, yaşadığı toprakların en kadim halklarından olan "Suriye Kürtleri" idi. Suriye'de iç savaş sonrası elde ettikleri kansız devrim, Kürt partilerinin kendi içinde ittifakı, oluşturdukları silahlı güç YPG ve en son Serêkaniyê'de 'Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) saldırılarına karşı direnişleriyle dünya gündemine yerleştiler. Her zaman Irak, İran, Türkiye ve Suriye olarak bildiğimiz Kürdistan toprakları, Kürtler için Güney Kürdistan (Irak), Doğu Kürdistan (Irak), Kuzey Kürdistan (Türkiye) ve Rojava Kürdistan (Suriye) olarak anılmaya devam etti. Sınırın en "trajikomik" hali ise, Türkiye ve Suriye'de kalan Kürt coğrafyasını bölmesi oldu. Öyle ki sınır bile değil, bir tren yolu.

Suriye'nin kuzeydoğusundaki Haseke vilayetinde (Dêrik, 'Amudê, Dirbesiye, Tirrespî, Qamişlo şehirlerini kapsamakta) 1962 yılında yapılan olağanüstü nüfus sayımı sonrasında bu bölgede yaşayan Kürtlerin 1925 Şeyh Said İsyanı sonrası Suriye'ye

gelmiş oldukları iddiasına dayanarak, Suriye'nin otokton (yerli) nüfusundan olmadıkları sonucuna varıldı ve Suriye vatandaşlıkları ellerinden alındı. 1963 yılında Suriye'de iktidara el koyan Baas Partisi döneminde Kürtlerin durumu daha da kötüleşti. Baas rejimi Cezire bölgesinde yaşayan Kürtleri dışlamaya başlayarak potansiyel tehdit olarak değerlendirildi. Baas hükümeti çok geçmeden bölgede yaşayan Kürtlerin Suriye içinde dağıtılması, buna karşılık bölgeye Arapların yerleştirilmesi yönünde bir politika belirledi. Böylece, Kürtlerin yaşadığı bölgede *Arap Kuşağı* oluşturdu. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporlarına göre bir gün içinde 120.000 Kürt "yabancı" (*ecânib*) adı verilen bir statüye düştü. Ancak Kürtler zaman zaman direnişle plana karşı çıkınca hükümet, politikasında istediği sonuca ulaşamadı. Amaçlarına ulaşamayınca Kürtler üzerindeki baskılarını her geçen gün daha da dayanılmaz hale getirdi. Zaten az olan Kürtçe yayınlar ve Kürtçenin konuşulması yasaklandı; kimliksizleştirme çabaları oldu ve bölgedeki yer isimleri Türki-

ye'de nasıl Türkçeleştirildiyse, Suriye'de de Arapçalaştırıldı. Kürtlerin toprakları ellerinden alındı.

### **Yok sayılmaya çalışılan halk devrimi**

10 günlük gözlemlerimizde Cizîr bölgesi denilen bölgede kansız bir devrimin yaşandığını ve bu devrimden Bakurê (Türkiye) Kürdistanı'nın, biz dahil kimsenin yeteri kadar haberi olmadığını fark ediyoruz. Haberdar olunmamasının bir sebebi de çeşitli ambargolar...

Suriye'de Kürtlerin, Rejim ve ÖSO'nun dışında tüm halkları kapsayan "3. yol" politikası ile şimdiye kadar Serêkanîyê dışında ciddi çatışmalar yaşanmadan kendi kentlerini yönetebilir duruma gelmesi çevre iktidarlar açısından 'tehlike' olarak görüldü. Dêrika Hemko'da başlayan, Qamişlo ve Serêkanîyê'ye kadar devam eden Cizîr bölgesi ile Halep, Afrin ve Kobani'de oluşturulmuş halk meclisleri çalışmalarına hızla devam ediyor. Birçok yerde halk evleri, gençlik, dil, kültür-sanat, halk meclisleri, eğitim, kadın örgütü, mahkeme, asayiş ve meslek örgütü gibi kurumları oluşturan Kürtler, örgütlü bir geleceğe yürüyor. Her köy, kasaba, belde, ilçe ve şehirde kontrolü ellerine almış; dış güvenlik çalışmalarını Yekîneyên Parastina Gel (YPG) ile, şehir içi güvenlik çalışmalarını Asayiş (polis, zabıta) diye adlandırdığı birimlerle sağlamaya çalışıyor. Yani diyebiliriz ki, Kürtler Batı Kürdistan'da yüzyıllık esaret zincirlerini parçalıyor ve Esad'ın zulüm kalelerini yıkıp, yerine demokratik bir yapı kuruyor. Her Kürt şehrinde Kürt kadınları rengârenk kıyafetler, "zılgıtlar", "gowned"lerle, silahlanarak YPG güçlerine katılıyor. Gençler Baas Rejiminin tüm karakol ve devlet binalarına Abdullah Öcalan, sarı-kırmızı-yeşil, konfederalizm, federal Kürdistan, PYD ve YPG bayrakları çekiyorlar. "Artık yeter! Kendi topraklarımızda kendimizi yönetmek istiyoruz" diyorlar.



### **Mala Gel (Halk Evleri)**

Bırakalım şehirleri, her sokak ve köyde "Mala Gel" yani Halk Meclisi inşası telaşı var. Birçok yerde bu süreç tamamlanmış, bazı yerlerde ise çalışmalarını sürüyor. Kimi mahalle ve köylerde kullanılmayan bir ev, meclis çalışmaları için ayrılırken, kimilerinde halk, el birliğiyle meclis için bina inşa ediyor. Halk Meclisleri seçimle belirleniyor, rutin toplantılar ve çalışmalarında halktan gelen sorunlar değerlendirilip, çözüm aranıyor. Yani, halk kendi sorunlarını ortak belirleyip, ortak çözüm arıyor. Tek işi sorun çözmek değil elbette. Ülkenin ve toplumun geleceğini belirleyecek zihniyet inşası... Kültürel ve siyasi asimilasyona karşı mücadele, toplumun kendi kendini savunabileceği bir bilinç oluşturma çabası... Meclisin bulunduğu bölgede Kürtler veya Müslümanlar dışında kesimler var ise, bu kesimlerin de Mecliste temsiliyetini bulması için azami çaba gösteriliyor.

### **Petrol bölgesi de Kürt kontrolünde**

Yolculuğumuz Girkê Legê'den başlıyor. Taksinin şoförü ile konuşa konuşa ilerliyoruz. Aslında o anlatıyor biz dinliyoruz. Sonradan bindiğimiz tüm arabalarda olduğu gibi bu takside de devrim şarkıları çalıyor. Girkê Legê (El Mabeda), çevresindeki Rimêlan ve Girzîro'da hemen göze çarpan petrol pompaları. Şimdiye kadar binlerce kuyu açılmış. Bölgede doğalgaz da çıkarılıyor. Coğrafyanın ekonomi kenti konumunda. Suriye'de savaşın başlamasının ardından petrol pompalama durma noktasına ulaşmış. Hem petrol şirketleri geri çekilmiş, hem de petrol bölgesinde çalışan mühendis ve işçiler güvenlik gerekçesiyle bölgeyi terk etmiş. Şoförümüz, petrol pompalamasının durmasının ülkede benzin, mazot, tüp ve gaz sorununu açığa çıkardığını söylüyor ve ekliyor: "Yoksulluk daha da artabilir. Ama bu daha başlangıç, normaldir. İleride bu sorunlar çözülür." Girkê Legê'nin ardından, Rimelan ve Girzîro'nun yönetiminin de geçtiğimiz ay Kürtlerin kontrolüne geçtiğini söylüyor, biraz da gururlu şekilde...

### **Hizmet ve Belediyecilik**

Roja'vanın en büyük sorunlarından biri, hizmet... Suriye'deki iç savaş sonucu, daha sakin oldukları için buraya yönelen göçler nedeniyle nüfusları katlanan Kürt kentleri belediye hizmetlerindeki sorunları da çözmeye çalışıyor. Yaklaşık 6 ay önce kurulan ve mahallelerde halk evleri bünyesinde komiteler şeklinde örgütlenen belediyeler, binlerce kişiyle çalışma

yürütüyor. Belediyeler bu yolla Demokratik Özerklik sistemi kapsamında örnek kentler ortaya çıkarmayı hedefliyor. 19 Temmuz devrimiyle halkın kent ve köy yönetimlerini ele geçirmesinin ardından, Demokratik Özerklik sisteminin temel ayaklarından biri olan halk belediyciliği geliştirilmeye çalışılıyor.

Aldığı göçün de etkisiyle ciddi nüfus yoğunluğu oluşan Qamişlo, halk belediyciliğinin geliştirilmeye çalışıldığı kentlerden biri. Qamişlo'yu diğer kentlerden ayıran özellik ise, hem bölgenin en büyük kenti olması, hem de hâlâ rejime ait resmî kurumlar ve görevlilerinin bulunmasına rağmen kentin halk tarafından yönetilmesi. Şehrin birçok sorun yaşadığını rahatlıkla görebilirsiniz; temizlik, güvenlik, gaz, altyapı çalışmaları, elektrik, su ve temel gıda... Sorunlara rağmen hemen herkes, her kesimden insanın içinde olduğu belediycilik anlayışından umutlu. Qamişlo Halk Belediyesi, 9 kişiden oluşan meclis tarzı örgütlemeyi esas almış. Hukukçu, mühendis ve esnaftan oluşan mecliste başkanlık yerine 6 ayda bir 'sözcü' seçiliyor. Meclis içinde ayrıca Ermeni, Arap ve Hıristiyan yurttaşlar da bulunuyor. Meclis örgütlenmesi kapsamında bölgelere ayrılmış ve her bölgede halk evleri kurulmuş. Kent belediyesi de bu sisteme göre bölgede halk evleri içinde komitelerini oluşturulmuş. Halk Belediyeçiliğinin sistemleşmesi için çaba sürerken, diğer yandan da yaşamsal önemdeki çöp, su, elektrik, altyapı, kaçak yapılaşma gibi sorunların çözümü ile ilgileniliyor.

### Eğitim...

Mart 2011'de Suriye'de olaylar başladığında, hazırlıklı olan Kürtler, demokratik özerk bir yapı kur-

ma çalışmalarına başlamış. Böylece Kürtler Arapça eğitimin yanında Kürtçe eğitim olması için öğretmen yetiştirme çalışmalarına hız vermiş ve şimdiye kadar bine yakın öğretmen yetiştirmiş. Buldukları her yeri eğitim ve okul alanına çeviren Kürt gençleri, eğitimin toplum üzerindeki etkisine vurgu yaparak bir an önce eğitim materyallerini oluşturup her evi, köyü, kurumu birer okul haline getirmeye, Kürtçe eğitim vermeye çalışıyor. "Artık resmî Baas tarihi yalanlarından bıktık, bilimsel ve anadilde eğitim almak istiyoruz", görüştüğümüz bütün gençlerin ortak söylemiydi.

### Ve kadınlar...

Roja'ya'da kadınlar, hayatın her alanında çok aktif şekilde yer alarak, demokratik özerk Kürdistan'a en büyük katkıyı sağlıyor. Eğitimde, eylemde, siyasi çalışmalarda, sivil toplum örgütlerinde, adalet sisteminde ve en önemlisi YPG güçleri içerisinde öncü bir rol oynayarak devrime öncülük ediyorlar. Zaten her kurumda yüzde 40 uygulanan bir kota söz konusu. Özellikle Serêkaniyê'de yaşanan savaşta YPG savaşçıları içerisinde gösterdikleri başarı örneği, Roja'ya'da hemen herkesin dilinde.

### Kürtlerin gayrimüslimlerle imtihanı

Bu son sürece baktığımızda da, gerek Suriye tarafı olsun gerek Roja'ya Kürdistanı olsun, hem rejim hem de ÖSO güçleri, ilk olarak gayrimüslimlerin mekânlarını talan etmişler. Özellikle, Serêkaniyê'de gezdiğimizde, Ermenilere, Çeçenlere, Süryanilere ve Ezîdîlere ait evler ve inanç mekânları ÖSO tarafından

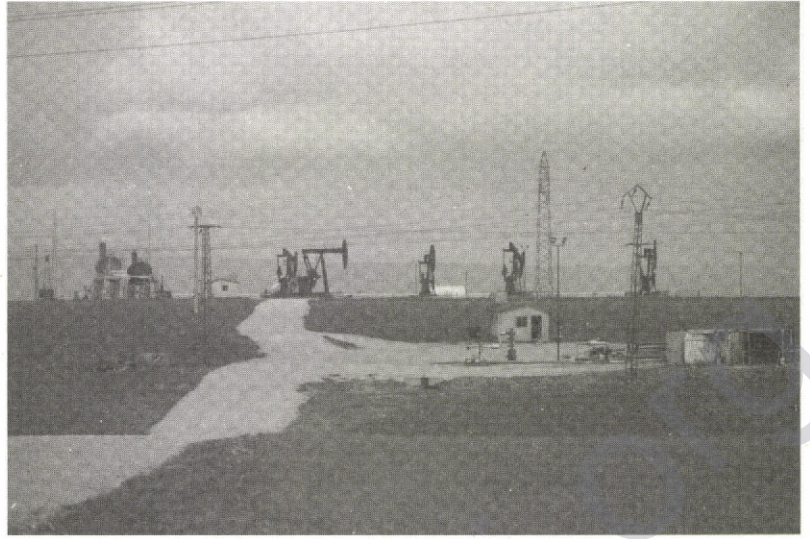


yağmalanmış, hatta bazı kiliselere Kuran bırakılmıştı. Evler talan edilmiş, herkes zorunlu göçe maruz bırakılmıştı; tüm değerli eşyalarına el konmuştu. Kalan mekânlar ve kiliseler ise YPG militanlarının koruması altındaydı. Bu konuyu birçok yöneticiyle görüştüğümüzde, söz birliği edilmişçesine, halkın kazanımlarına karşı saldırıların artmasıyla birlikte, girişimlerine hız verdikleri dile getiriliyor. Ortak hareket etme yaklaşımları öne çıkarılıyor. Ayrıştırıcı, ötekileştirici dilden uzak duruluyor. Saldırılara karşı demokratik ulusu inşa etme kapsamında bölgedeki diğer halkları temsil eden parti ve kurumlarla da diyaloglarına hız verdiklerini ifade ediyorlar. Süryaniler Birliği Partisi, Demokratik Asuri Hareketi, Demokratik Suriye Asuri Gençlik Birliği, Süryaniler Meclisleri Birliği, Asuri Hareketi, Şeeb Hareketi, Şemaran Aşireti'nin de aralarında bulunduğu birçok kurum ve kuruluşla görüşmeler gerçekleştirdiklerini, birlikte hareket etme isteklerine olumlu cevaplar aldıklarını belirtiyorlar.

### Talan edip çaldılar, yıkıp gittiler...

Serêkaniyê'deki savaşta en büyük hasarı gören mahalleye geliyoruz. Neredeyse sağlam yapı kalmadığı gibi, evlerin duvar ve kapıları elek gibi delik deşik olmuş. Duvarları yıkılmış, ev içleri talan edilmiş. Her evin odası, bahçesi ve damında binlerce boş mermi kovani ve diğer savaş artıkları bulunuyor. Yine ÖSO militanları tarafından kullanıldığı belirtilen ve Türkiye menşeli yiyecek atıkları... Evlerin odalarında geri çekilme ve evler arası geçiş için duvarlarda genişçe delikler açılmış. En üzücü izler ise yakın zamana kadar binlerce insanın bulunduğu bu mahallede, yaşamdan kalma izler; oyuncak bebekler, parçalanmış bisiklet, yenilmiş ve bir başka öğüne kaldırılmış kurşunlanmış dolap içindeki yemekler, yıkılmış duvarda ısrarla çalınan saat, damlayan musluk, camı patlamış tv üzerindeki dantel... Mahallenin diğer özelliği ise Türkiye sınırına çok yakın olması. O kadar ki seslenseniz, sınır kulübesindeki askerler sizi duyabilir.

Mahallede yıkılmış evler içerisinde yürüyoruz. Üst kattan ağlayarak gelen kadın dikkatimizi çekiyor. Öğretmen ve mahalle okulunun müdürü olduğunu öğreniyoruz. Bize anlattığı öyküsü özetle şöyle: "Güya bizi özgürleştirmek için geldiler, kendi şehrimizden göç ettirdiler... Yaşamım boyunca tüm halktan insanlara yardım edip birlikte yaşamak istedik. Ama bunlar (ÖSO) öyle değil. İnsan kendi evinde böyle kirli bir şeyle birlikte yaşayabilir mi? Çocuklarımızın her biri bir tarafa gitti... Evimizin her bir noktasında emeğimiz var, göz yaşımız var... Tamam; talan ettiniz, çaldınız peki geri giderken ev ve dükkânımızın içinde neden bomba patlattınız?.."



Ermeni ailenin bir diğer ferdi ise sık sık Tayyip Erdoğan'a beddua ediyor ve şöyle konuşuyor: "Biz yüzyıllardır bu şehirde yaşıyoruz. Eskiden bir kuş mümkün değildi Türkiye sınırdan geçsin, ÖSO için sınırlarını sonuna kadar açtılar. Esad Rejimi bile bize bunu yapmadı. Bunlar rejimden daha kötüler. Bu mahallede biz hep birlikte yaşıyorduk, ben dükkânımda alkol de satıyordum. Binlerce malzemem vardı. Erdoğan ve ordusu geldi her şeyi yıktı geçti. Bunlar özgür ordu değil, haram ordu, hırsız ordu. Hırsız ordu, tavuklarımızı, yumurtalarımızı bile çaldı. Kürt, Arap, Çeçen, Hristiyan herkes, burada sorunsuz yaşıyordu."

### Türkiye hoşnut değil

Türkiye, Rojava'daki gelişmelerden çok rahatsız. Çünkü, Kürtlerin hangi siyasi arka plandan gelirse gelsin özerk bir yönetim kurmasını ve kendisini yönetmesini kesinlikle istemiyor, bir tehdit olarak görüyor, içine sindiremiyor. Yani özgürleşmiş Kürdü değil, ehlileştirilmiş Kürtlerin varlığını istiyor. PYD ve YPG'nin güçlenmesini istemiyor. Bunu engellemek için uluslararası diplomatik yollar başta olmak üzere, kendi "sınırından" Serêkaniyê'de Kürtlere saldırınsınlar diye çeteleri saldırtıyor. Yine genel olarak Suriye'nin tümünde özel olarak Suriye Kürdistanı'ndaki siyasi ve ekonomik gelişmeleri şekillendirmeye ve disipline etmeye çalışıyor. Hal böyleyken, Kürtlerin yaşadıkları yerlerin yönetimlerini ele almaları meselesi Türkiye medyasının merkezine oturuyor. Kürtlerin, Özgür Suriye Ordusu'na karşı Serêkaniyê'deki zaferi, Türkiye kamuoyuna tersinden yani Kürt fobisi ve korkunun egemen olduğu bir ruh haliyle, komplo teorileriyle servis ediliyor. İç kamuoyunda korku ve düşmanlık yaratmaya yönelik provokatif haberler yapılıyor.

Rojava'da ise durum farklı. Kürtler kararlı bir şekilde, diğer halklarla birlikte demokratik özerk sistemi oturtup Ortadoğu'ya model olma çabasındalar. Ve asla geri adım atma niyetinde de değiller... ✨

veysialtay@hotmail.com

## 'OĞUL'LA SÜREN YOLCULUK...

ŞERİF KARATAŞ



Kayıt altına aldıkları Dersim'in sözlü kültürünü müziklerine de taşıyan Metin-Kemal Kahraman kardeşler, bu kez müzik yolculuklarındaki bir ilkle, film müziği albümüyle dinleyicilerinin karşısındalar. Yaptıkları her albümde gerek söz, gerekse müzik olarak farklılıklarını ortaya koyan Kahraman kardeşler, "Deniz Koydum Adını" isimli ilk albümleri ve sonrasındaki "Renklerde Yaşamak" çalışmalarında ülkemizdeki toplumsal gerçeklikleri müziklerine taşıyarak farkındalık yaratma çabasını sürdürmüşlerdi. "Yaşlılar Dersim Türkülerini Söylüyor" içinse Kahraman kardeşlerin kendi 'ana' kültürlerine yönelik yaptıkları ilk önemli çalışma denebilir.

Dersim yaşlılarının söylediği ezgileri kayıt altına alma ve Dersim kültürünü yansıtmaya, "Meyman" ve "Sürela" albümlerinde de devam etti. İlk albümlerinde, ezgileri ana dilleri Zazaca seslendirmeye başlayan Kahraman kardeşler, ana dillerine ve kültürlerine duydukları sorumluluk gereği, Zazaca ezgi sayısını her albümde giderek arttırdılar. "Dersim müziği yapıyorlar" eleştirilerine rağmen Metin-Kemal Kahra-

man kardeşler, bildikleri yolda yürümekte kararlılar.

### Asimilasyona karşı...

Enstrümantal ağırlıklı "Fefecir" albümünün Kahraman kardeşlerin sahip oldukları müzik külliyatı bakımından çok önemli bir çalışma olduğunu söylemeliyiz. Geniş kitlelerce beğenilen Fefecir sonrasında da Kahraman kardeşler, Dersim'in sözlü kültür ve inancına yönelik çalışmalara ağırlık vermeyi sürdürdüler. Bu çalışmalarını Hayat Televizyonu için hazırlanan Gole Çetu belgeseliyle de devam ettirdiler. Metin-Kemal Kahraman'ın, "Çeverê Hazaru" (Binler Kapısı) adlı albümleri ise, öncesi bir yana, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren uygulanagelen asimilasyon politikalarının ülkedeki inançlar üzerindeki

etkisini teşhir eden bir çalışma oldu. Dersim inanç ve kültürünün yaşadığı asimilasyona karşı, Zazaca ve Kurmanci söylenen deyişlerin izini sürerek, bunların bir kısmını gün yüzüne çıkaran Kahraman kardeşler, bu kez daha çok Anadolu ve Mezopotamya'da bilenen Sayê Moru (Şahmaran) masalının izini sürdürdüler. Farklı halkların ve inançların bildiği bu kadim masalı teatral bir çalışmayla dinleyiciye bir kitapçıkla birlikte sunarak, gelecek kuşaklar için de önemli bir belge bıraktılar.

Kahraman kardeşler son olarak, müziklerini yaptıkları filmle aynı ismi taşıyan "Oğul" albümü ile müzikseverlerin karşısındalar. Lizge Müzik'ten çıkan albüm on iki eserden oluşuyor. 2011'de gösterime giren Oğul filmi, biri Dersim'de, diğeri Karadeniz'de yaşayan iki babanın kaybettikleri evlatları için bir araya gelmesini anlatıyordu. Bugün artık çözümünü konuşulan Kürt sorununun yıllar yılı yarattığı dramı, evlat acısının yüreklere vuran hüznü, kahredici tınıları 'Oğul'daki ezgilerle ve dinleyicilerle buluşturuyor Metin-Kemal kardeşler... ❀

# QÊRÎNA SÎNEMÊ

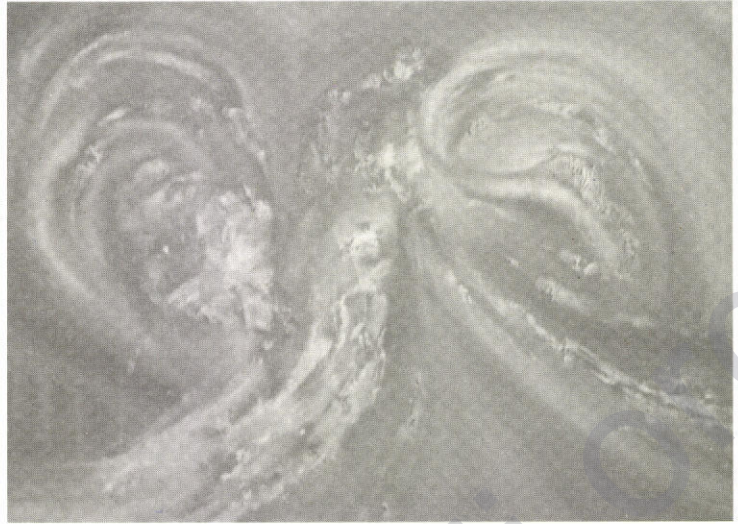
OMER DILSOZ

Zer, rengê kemilînê ye jî. Kovan e, mişt hizn û xemgîrî ye. Kul lê bar kiriye. Paleyê xemê ye. Zer, gihîştin, stewiyan û kemilîn e. Ber bi êvarê ye. Xwedan bîrekê ye. Bi serpêhatiyên xwe, bi çîroka xwe hesiyaye û li ser wê meyiya. Ji bo vê jî, zerê me ne zerê destpêkê ye; yê berdewama ji duhîyekê ye, li dûv raboriyekê xwe nimandiye. Bi taybetî, ev zer û zerê simbilê genim ku ber daye û gihîştîye hasilê, di heman rêgehê de ne. Simbil, heta zer dibe û dibe dan, an jî dan pê dikeve û berê xwe digire, xwedan çîrokeke dûdirêj e. Genimê payizî bifikirin, dema cotmehê direşînin zikê axê, ser zeviyê ku hêj dîndik e, payîz e û surîşt mirî ye. Zivistanek bi ser de tê, ew sir û serma, berf û baranê dibîne û li dijî wan di ber xwe dide. Paşî bihar xwe nişan dide, tav axê germ dike, ew ji tûvilê xwe diteqe û çilê xwe berdide. Baranên biharê bi ser de tên, ba gelek caran lê radibe, gijlok û terg lê dide. Ditewe, xwar dibe, bi erdê re pahn dibe, kulî berdidinê, qimil pê dikeve, kêzik dikerûjin lê di ber xwe dide û tê digihêje havînê. Hingê êdî çîrokeke wê ya dûr û dirêj heye, ew kemilî ye û danê xwe girtiye. Simbilên wê êdî giran in û weke zêrekê bi tîrêjên rojê re dibiriqin. Zer in, zerê ron ê ber û têradan.

Sebarek bi pîrsa mirinê jî ez dikarim weha bêjim, nexêr mirin zer nîn e, mirin reş e, nependî ye, bi gîz û raz e; Mirin di jiyane de bi xwe ye. Jiyan û mirin cewî ne. Ji ber ku mirin heye, jiyane jî hebûnekê ji xwe re çêdike. Jiyan, berdewamî û livgeriyê; mirin jî sekanî û nediyariyê vedigêrin. Rengê zerê me, huzn e; Huzn pêgiriya bi bîranîn, hurmet û rêza bi serborî û diljenînen mirov bi xwe ye. Huzn, neqîpandina têkiliya bi duh re ye û çandina hezkirinê ye ku ji duh tê îro û bi perwîzeke demê ya berfireh bi te re dijî. Huzn, ew e ku çîrok hêj neqediya ye û xelekên wê yên din mane ji ber wê jî, di kovan û huznê de temamkirina wê serhatiya nîvrêmayî heye. Ji ber hindê jî, gelek caran mirin bi hawara huznê tê û çîroka wê digihîne serî/binî. Çi ko, carina kêla gorekê, teselî ye bo 'yê/ya li dûv maye', nişanek e bo kovandarî ku çîroka bîra wî li wir nixumandiye. Nixumandin, teşeyekî taybet dide çîrokê û wê 'pîroz' û 'berz' radigihîne û pênasê dike. Ji ber hindê hestî a rastîn bo 'bîra me' di heman demê de nişanên hebûnê ne.

êşa piştê

piştî ku ruhsarê tenêtiya dêqehb hafa bêxwedaniyê dialîne bi yek derb



kengî

bêkesî bihost bihost xwe di dola xwîngeha wer ke û xwîsareke tîrş a vederhîştî xwe di gewriya valahiye bipêçe û qîlên xwe yên sawrêjê tê re daçikîne hingê êşa piştê bi dizîka piştopişt di giyanî sar werdibe

Heke em bipîrsin: Mirovê kovandar/huzngir ji çiya xwe diêşe; Ez dikarim bêjim ku xerîbî, bîrîkirin herî pir ji piştê ve li mirov dadide. Li vir, ez xerîbî û bêkesiyê di wateya dûriya ji warê xwe bi kar naynim, mebesta min ji vê diyardeyê, wateyeke metaforîk e. Sînem jî, ji ber ku huzna xwe nixumandiye hundirê xwe û xwe ji 'xwe' jî vedişêre, diêşe. Ji morika piştê xwe diêşe. Êşa piştê di lîteratûra kurdewarî de li der-tengê 'giyayê hewşê' dinişe û di heman kevalê de têne çav. Ev rewş, analîz û boçûnek e li ser rewîşteke kurdî ya civakî û xisleteke kurdewar a navxweyî, êşa xaniyê piştê, an jî paşxaneyê; bi gotineke dî zeviya dermalê raber dike. Ev ruhiyetî haliye, ev rewşingîrî, reftareke karakterîst ku di nav civaka kurdî de gelekî li dar e û binecî ye, destnîşan dike. Êşa piştê, di kevnetora kurdîniyê de bi serhatiyekê dibe xwedan bejn û balekê û diyardeyekê li ber me radixe. Te dî dibêjin, "camêrek hebûye, sê kurên wî hebûne. Tifaq nebûne, neyarên wan hatine ser, camêr kiriye hawar kes bi hawara wî nehatiye, serê wî şikandiye, wî gotiye, ax piştê min! Jê pîrsîne ka çima weha dibêje, gotiye; Heke kesek li piştê min bûya ev tişt nedihatî serê min..."

Sînem jî ji gelekî kûr ve bi vê êşa xwe dihesê. Ev êş, ligel ku di jiyana xwe ya rojane, civakî de gelekî berçav û xurt xuya ye jî, çu carê dest ji hefka wê bernade. Çi ko a rastîn, ew bi qasî huznê zerî bi tenê ye û bi kul û keserên xwe yên nixumandî re digevize. Ji derve ve pir serxwe û çîst tê çav, lê a rastîn di hundirê xwe de weke nava volkanekê ye pîjên pihêtên êgir jê bilind dibin. Bi gotineke dî, gurrî jê dibare. ✨

# FIRAT SAHİLİ

Yayına Hazırlayan: MESÛD SERFİRAZ

Tîroj'un geçen sayısında (sayfa 48-49) 1913 yılında İstanbul merkezli Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti'nin yayın organı Hetawî Kurd dergisinde yer alan Kürdistan Mektupları başlıklı yazıların ilkini yayınladıktan sonra, söz verdiğimiz üzere bu mektuplardan ikincisini, Fırat Sahili başlıklı olanını sadeleştirme ve transkripti ile araştırmacılara sunuyoruz.



## Sadeleştirme

Doğubeyazıt'tan kaynağını alarak akan Fırat nehrinin kenarında pek çok Kürt yaşıyor. Bugün bu nehrin mecrası üzerinde yaşayanlar medeniyetten hiç nasibini almayanlardır. Samsun-Bağdat caddesi üzerinde ve nehrin iki sahili boyunca yerleşmiş bulunan ve İzolu denilen büyük bir nahiyede şahit olduklarımızı anlatayım:



Cenab-ı Hakkın bu köylere bahsettiği güzellikleri pek az yerde gördüm. Nehrin iki kıyısına bakarken Boğaziçi'ni hatırlamamak mümkün değildir. Bu güzel köyler caddeden yarım saat kadar daha aşağıda olan kısımdadır.

Ahalisi genel olarak çiftçi olup kadın ve erkek çalışırlar. 13-15 yaşındaki kızların sırtlarında taşıdıkları ot, saman yığınları beş altı batmandan<sup>1</sup> aşağı değildir. Hiçbir köyünde okul yoktur. Köylüler çocuklarını okutmaya isteklidirler. Fakat böyle İzolu'ya tenezzül edip "Kürt içine" hangi öğretmen gelecek? Esasen nahiyedeki kimse Türkçe bilmediğinden, açılacak okul pek başarılı bir sonuç vermeyecektir. Herhalde bu düşüncelerden dolayı da şehirden öğretmen gelmiyor.

Köylüler ağaların nüfuz alanlarına göre bölünmüş durumdadır. Hiçbir konuda kendi başlarına hareket edemezler. Çok eski zamanlarda oluşmuş bu kötü gelenek lüzumsuz kavgalara neden olmuştur. Zannedersem bu kavgalardan gerek hükümet ve gerekse ağa, köylü artık bıkmıştır. Acaba son felaketimiz<sup>2</sup> de mi İslam âleminde bir uyanış doğurmayacak?

Sıtma, göz hastalıkları bu köyleri bitiriyor. Buralarda doktor yüzü görmek mümkün değildir. Sıtmanın doğurduğu kansızlık, çocukları daha cılız ve zayıf bırakıyor. Solfato kinini<sup>3</sup> kimse bilmiyor. Amerika ve İstanbul'a bu köylerden giden pek azdır. Bununla beraber sıtma-hastalığı nüfusun giderek azalmasına neden olacak derecede genel ve vahimdir.

Şurada genç arkadaşlarıma sesleniyorum ve diyorum ki: Arkadaşlar, yeşil masa başında Kürdü düşünmek, sefalet ve cehalete çare aramak mümkün değildir. Okulunu bitiren genç burada öğretmenlik yapmayı, köylünün toplayacağı iki-üç yüz kuruş maaşla geçinmek fedakârlığını seçmelidir.

Bununla beraber Hêvî Cemiyeti, saygın öğretmen İsmail Hakkı Bey'in bahsettiği "Yahudi cemaati" teşkilatına benzer bir eğitim teşkilatını bir an önce yapmalıdır.<sup>4</sup>

Bu "Suciété israil"<sup>5</sup> ve farklı milletlerin daha buna benzer olarak kurulmuş birçok ilim komisyonları hakkında *Hetawî Kurd* sayfalarında inceleme ve değerlendirmelere ihtiyacımız vardır.

10 Eylül sene 329 [23 Eylül 1913]

1 Batman: Hububat için kullanılan bir ölçü birimi. Yöreden yöreye iki okkadan, sekiz okkaya kadar değişim gösterir. Bir okka yaklaşık 1,2 kilogramdır.

2 Son felaketten kasıt, Balkan Savaşı [1912] yenilgisi olsa gerek.

3 Solfato kinin: Sıtma hapi

4 Babanzade İsmail Hakkı Bey'in Rojî Kurd dergisinde neşredilen ilgili yazısının sadeleştirilmesi için bkz. Yüzcüncü Yılında Rojî Kurd 1913, Hazırlayan: Kürdoloji Çalışmaları Grubu, İstanbul Kültür Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2013, s. 283.

5 Alyans İsrailit: [Alliance Israelite], Dünya Musevi Cemiyeti (kuruluşu 1860, Paris). Bkz. Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, c. 1, s. 394.

## Transkript

(*Hetawî Kurd*, Sayı:2 (4 Aralık 1913), Sayfa: 13-14)

Bâyezidden menba'ını alarak cereyân iden Fırâtın kenârında pek çok Kürdler yaşıyor. Hâl-i hâzırda da bu nehrin mecrâsında yaşayanlar hassa-i temeddünden hiç nasîbini almayanlardır. Samsun-Bağdâd caddesi üzerinde ve nehrin iki sâhili boyunda iskân ve İzolî denilen büyük bir nâhiyede müşâhade ittiğimi anlatayım:

Cenab-ı Hakkın bu köylere bahş ettiği eltâf ve muhâsini pek az yerlerde gördüm. Nehrin iki kıyısına bakarken Boğaziçini tahattur itmemek mümkün değildir. Bu güzel köyler caddeden yarım sâ'at kadar daha aşağıda olan kısımdadır.

Ahâlîsi 'umûmiyetle zerrâ' olub kadın ve erkek çalışırlar. 13-15 yaşındaki kızların sırtlarında taşıdıkları ot, saman yığınları beş altı batmândan dün değildir. Hiç bir köyünde mekteb yokdur. Köylüler çocuklarını okutmaya hâhişdirler. Fakat böyle İzolîye tenezzül idüb "Kürt içine" hangi mu'allim gelecek. Esâsen bütün nâhiyedeki halk Türkçe bilmediklerinden açılacak mekâtibde ne derecede muvaffakiyet te'mîn idilecek. Her hâlde bu gibi mülâhazâta istinâden vilâyetden mu'allim gelmiyor. Köylüler ağaların dâire-i nüfûzlarına taksîm olmuşlardır.

Hiç bu husûsda müstakil hareket idemezler. A'sâr-ı 'adîdeden beri te'essüs iden bu fenâ 'an'ane pek lüzumsuz cidâlleri mücibdir.

Zann idersen, bu cidâlden gerek hükkâm ve gerek (ağa, köylü) artık bıkmışdır. 'Acabâ felâket-i âhîremiz de 'âlem-i İslâm'da bir intibâh tevli'd itmeyecektir.

Sıtma, göz hastalıkları bu köyleri bitiriyor buralarda tabîb yüzü görmek muhâldir. Sıtmanın tevli'd ittiği kansızlık çocukları daha cılız ve za'if bırakıyor. Solfato kinini kimse bilmez. Amerika ve İstanbul'a bu köylerden giden pek azdır. Ma'mâfih sıtma hastalığı tenâkus-ı nüfûsa bâdî olacak bir derecede 'umûmî vahîmdir.

Şurada genc arkadaşlarıma hitâb idiyorum: Ve diyorum ki, arkadaşlar yeşil masa başında Kürdü düşünmek, sefalet ve cehâlete çare aramak mümkün değildir. Mektebi bitiren genc burada mu'allimlikle, iki üç yüz gurûşluk köylünün i'anesiyle ta'yin edecek fedakârlığı ihtiyâr itmelidir.

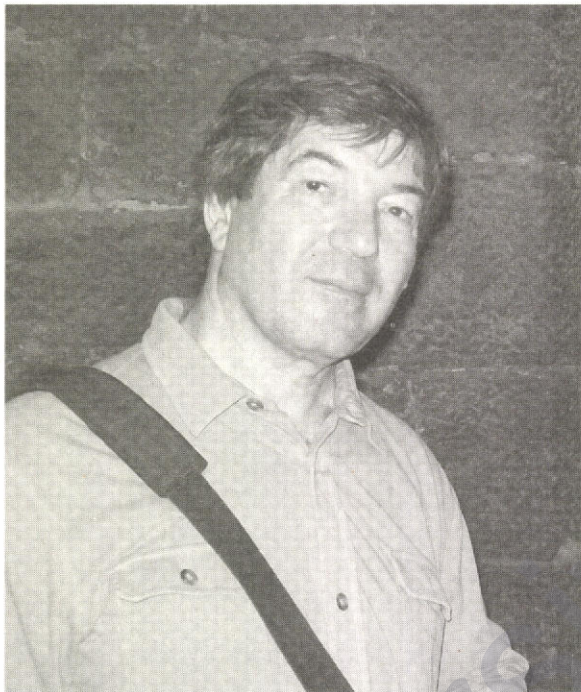
Ma'mâfih "Hêvî" mu'allim-i muhterem İsmâ'il Hakkı Beyin "Yehûd cemâ'ati" teşkilâtına muvâfık bir ma'ârif teşkilâtını bir ân evvel yapmalıdır.

Bu "Suciété israil" ve daha bunun gibi mile-i sâ'ire için müteşekkil encümen-i 'ilmîler hakkında "Hetawî Kurd" sahifelerinde tedkikât ve mütâlâ'ata ihtiyacımız vardır. ❀

10 Eylül sene 329

# MA ÇI JI EROTÎZMÊ XWEŞTIR HEYE, MALNEKET?!

Hevpeyvîn: OMER FARUK BARAN



*O.F. Baran: Min Barê Şevê du caran xwend, bê lome be! Tu şev nivê şevê barê kesî nexînî Xwedêo, dibêjim ho Seydayê Parîsî, ew çi êş bû te li vê romanê reşandibû?*

Fawaz Husên: Eger te navê min kiriye “Seydayê Parîsî”, ez jî ji Şepalê Deşta Sirûcê re dibêjim: “Te du caran Barê Şevê xwend, Şêro, bila hezar carî mala te ava be û bila deşta Sirûcê bi dar û çîmen be, bila bihuşta li ser rûyê erdê be, bêjin amîn ya Rebûl-Alemîn!” Rast e, “bê lome be!”, barê vê pirtûkê nivê şevan ne be barê gawiran jî! Lê tu ne yê yekem î, birakooo, tu vê yekê dibêji! Xewa Abdullah Keskîn, dostê min û xwediyê weşanxaneyê Avestayê nehat wê roja ku wî destnivîsa romanê xwend û şev lê geriya. Bê lome be! Lê eger tu bêyî rastiye, qedêr û enînivîsa me kurdan bi milyonên caran ji ya her çar lehengên vê berhemê girantir e. Ez ta bi derziyê venakim û tenê du nimûyên piçikok didim. Ma wêrankirina çar hezar gundan li Kurdistanê bakur pêkenok e, qardaş? Ma komkujiya Enfalê û Helebçeyê geşt û seyran in, yewel?

*Baran: Na welle, heyf e... Te ew barê giran hildaye ser milê xwe, li ber çavê min piştî Amîdabad, Parîsabadê ew jî Penaberabad bû. Min bar di, lê ya rast min di romanê de şev pir nedî?*

Tu çawan, çilo, çito pir rastî şevê nehatiyî, ezbenî û ew li her derên romanê ye? Şeva Barê Şevê radeya bê hêvî, destana bê ûmîdiyê ye. Em kurd jihevketî ne, her yek ji me bûye peyrew û mirîdê serokê xwe, jê re nimêj dikin, bi serê wî sond dixwin û niştiman û armanca gel ji bîr dikin. Ha, gelek wê li vê derê bêjin ku Fawaz Husên reşbîn e, tenê tevna malwêraniyê dirêse. De ji xwe re li rewşa welêt binihêrin û bêjin ka hêvî ketiye kû derê? Hêzên şevê, nezanebûnê, meqeresiyê li ser sînga Kurdistanê mexel hatine û diçêrin û şeva rasteqîn jixwe ev şev e. Kurdistan vala dibe, pêşeroj û paşeroja me mij û dûman e, şevêk bê payan e, karwananek bûyerên xemgînbar e. Hema hema bê lome be, bi serê tirkî jî neyê! Bila Xwedê alîkarê me be û hew! Ez carinan ji Xwedê dixwazim ku ez Swêdiyek an Portixaliyek bûma û ev mohra dijwariyê ne li ser eniya min bûya! Lê paşê, wek Sîzîfosê yewnanî, ez jî bi zend û milên xwe zinarê xwe li ber xwe diajom û dawîya dawîn jê hez dikim. Kurdewarî kevirê min ê girover e û gerek ez wî bigihînim ber ersê Xwedê û wek Baba Tahir biqîrim “Çima ev barê şevê Xwedê? Çima “yekî re dadî sed naz û ni’met, yekî ra nanê çû alûde der xûn?”

*Qey şev li ber çavê min reş bû loma min nedît! Bes ez dixwazim vê jî bipirsim, bi rastî birçîbûna li welatê me ji têrbûna li welatê xelkê çêtir e? Yan ew gotineke klasîk a klîşe ye û pûç û vala ye?*

Têrbûna li welatê me ji têrbûna li welatê xelkê çêtir e! Birçîbûn li kû derê be mirovan ji mêranî dixîne û ew şêr û pilingan di qefesan de dike pisîk û temaşe. Lê çima birçîbûnê bibe pehra welatê me û têrbûn pehra welatên xelkê? Birçîbûna li welatê me sîncê siyasetên pîs û bêexlaq e. Dibêjin ku giyayê hewşê tehl e, lê ew tenê li ba me wisa, wilo, werê, weha, halo, ye. Li Ewropayê, her kes bi kêfxweşî li hewşa xwe diçêre û di axurê xwe de kayîna xwe dike û ji axa xwe hez dike. Ewropayî û cihû wek me nakin, biyaniyan di ser xwe re nabînin û rûmetek mezin didin xwe. Têrbûn û bajarvaniyê li ba me, li rojhilatê, di nebera Dicle û

Firatê de, dest pê kiriye lê mixabin bûne pehra xelkê û nezanî û birçibûn û giyayê tehl ji me re mane. Tiştê ji me kême, hiş e hiş! Bi Xwedê mû bi zimanê min ve hat hingî ez vê yekê dibêjim lê kesek guh li gotinên min nake.

*Ê de tê çib'kî ma, meriv nikare kerran bi zorê bi guh bike. Va Şerko hat bîra min Şerko. Mesela di romanê de Şerko dixwest bibe kûçikekî piçûk ê li ber malek têr ji taxeke dewlemend ji taxên Parîsê?*

Erê aniha tu li Stenbolan dijî, lê tu ji Deşt Sirûcêyî û tu tîra xwe li gundan mayî. Tu dizanî jiyana kûçikên me çî jiyana e! Sibehan, xwedanê malê nanekî wek kevir hişk davêje ber wan û êvaran jî he-man tişt. Havînan, ji ber germa rojê zimanê wan du buhustan ji devê wan dikîşe û bi kurtayî, û “kurtasî”, jiyana wan a seg û kûçikan e û hema bê lome be!

Li Parîsê, jiyana piraniya kûçikan bi tersî vî kûçikaniyê ye û bi rastî ji ya piraniya jin û mêr û zarokên kurdan xweştir e. Ew çarnig nizanin tirs çiyê, kesek bi keviran nade pey wan, wan bi werîsan nafetîsinin û bi dû xwe ve nakişkişînin. Xwedê daye wan û ew jî dizanin çawan bixwin û jixwe kêfa gurê manco dikin. Doktor û psikologên wan hene, serê wan bi şampuanê tê şûştin û pirça wan di destmalên pemboyî de tê zuwa kirin. Gava ku dimerin, goristanên wan bi mermer û bi gul in û bi milyarên ewroyan li wan tînan xerc kirin. Ma çariya çariya çariya wan pereyan li zarokên li dora bedenên Amedê tê xerc kirin? Niç. Şerko, kurdê ji Mehebadê, bihîstiyê ku rewşa kûçikan li Fransayê “werê” ye, lê ew bêhtir dixwaze ji xwedî rîh û şaşikên komara Îslamî û ji mirovantiya hovane bireve. Ez wî digihînim Parîsê, wî dibim taxa ku ez çardeh salan lê, di odeyek piçûk de, jiyame. Ez xewna wî bi cih dikim, lê dawiya her tiştî heye, kakecan! Wek ku her kes dizane, ev دنیا ji qiral û pêxemberan

re nemaye û şêrê kûh û çiyên Kurdistanê rojhilat dîsa dibe xwelî û arî û dibuhure warê nebûn û nebedibûnê.

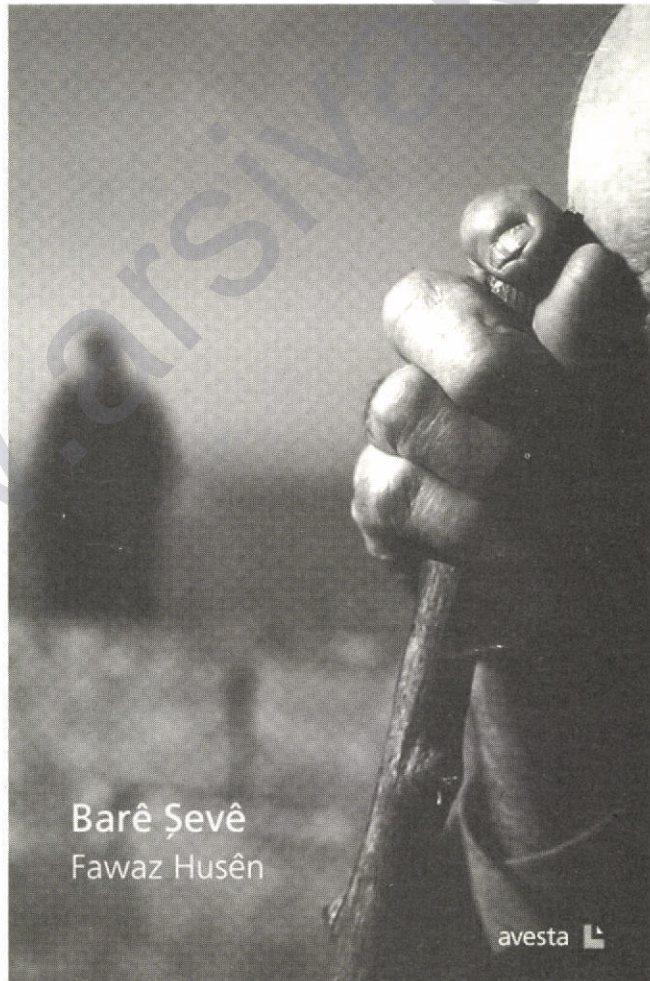
*Tu wa xweş karakterên xwe digihîni Parîsê, lê ez tiştêkî din bipirsim, a bêjin a tirsika Amûdê a ev jî pot au feu Parîsê, bi te be tê bi kîjanê têr bibî?*

Xwarina herî xweş li dinyayê, ew e gava mirov zarokêkî çilek be, li mitfaxê li hember diya xwe rûne û hema destê xwe dirêjî xwarinê bike û dê jî hema bêje “Bes e, lawo! Berket wilo ji xwarinê direve haaa!” Min perçeyê mezin ji jiyana xwe li Ewropayê buhurandiye û li gor gorbihuşta dapîra min, tu xêr di min de nemaye. Ez çirûk bûme ji ber ku gelek nanê welatan ketiye zikê min. Lê bi rastî, ez ne li Parîsê me ji bo xwarin û xweşiyên wê. Bêhtirî caran, ez li loqenteyên kurdan tirsika kurdî dixwim û li şildim bildima Mereşiyana guhdarî dikim. Eger ez “pot au feu”ya Parîsê ji tirsika Amûdê xweştir dibînim, tenê ji ber ku ez dizanim ku kesek li vê derê di destê sibeha zû de wê li deriyê min nexîne û nebêje “Wilak, (oxlim), ka çî rengên baweriyên te yê siyâsî ne?” Ez ne ji bo birca Eiffelê û leqentoyên buhagîran û navtengên keçên porzer û çav sîn li Parîsê me.

Jixwe ji dema ku ez bi ser pîncî ketime, gava ez li keçîkên û guzeleran dinihêrim, ew rûyê xwe ji min tirsî dikin û ji xwe re dibêjin: “Yaaaq, ma xalo vî rojê mejiyê xwe xwariye? Çi yaaa, amê min halo li min mîze dikaaa?”

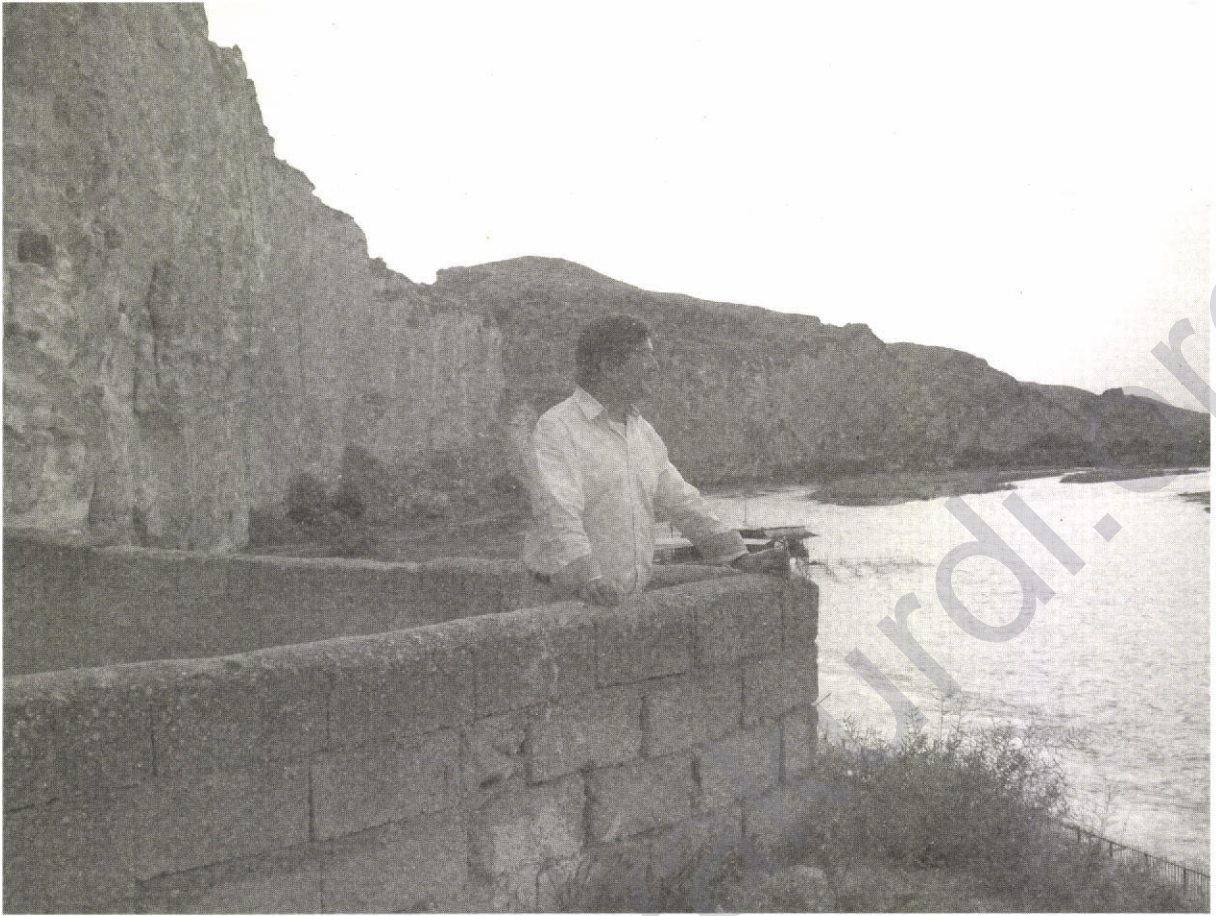
Amûdê destpêk û dawiya hebûna min e. Parîs jinek zîrek e, pîr zane ye, çavfîreh e û bi roj û şevan di hem-bêza xortan de ye. Ew dilbera min e, lê xwezî rojekê wê xwe li kêleka min jî dirêj bikira û sîng û berên xwe diyarîyî min bikirana. Lê sal bi sal, xwezî bi par!

*Xwarin û sîng û sepet bila bisekinin hele, em vegerin ser romanê. Ferhengeke erotîk hebû di Barê Şevê de, ji xirpîşandinê bigre ta kupandinê, ji*



Barê Şevê  
Fawaz Husên

avesta



*xurpandinê bigre ta çiçikên telo melo gelek tiştên agir bi navranan dixistin hebûn. Fawaz Husên, ew erotîzm ji ku girtiye?*

Min ev erotîzm ji birçîbûna xwe ya ji Amûdê, ji axa zuwa ya çemê wê yê miçiqî standiye. Ew di hundirê min de ye û ji min û ji bav û bavpîrên bavpîrên min kevntir e. Pêkenokek amûdî bi vê pîrsê tê bîra min. Yek ji hevalê xwe re dibêje: "Herfa "X" di kurmancî de çi qas xweş e looo! Xwarin, xew û.....XURPÎÎÎN! Ma çi ji erotîzmê xweştir heye, malneket? Ma Xwedê teala bi çi misilmanan ber bi xwe ve dikişîne? Ma ne bi saya wan heftê periyên ku yek çi qasî bixirpişe ser sîng û berên wan û bikeve nava ranên wan keçikaniya wan xamayan dîsa li wan vedigere? Ma Rebûl-Alemîn wê klaşnîkovan bixe destê bihiştîyan, wan bişîne serê çîyan an ew ê wan li ser sîngên ji berfê spîtir bispêre xewa şêrîn? Min di vê romanê de nexwest xwe sansûr bikim, lê ez bawer nakim jî ku min "bêedebî" kirine an ji toreyê dûr ketime. Gava pêdiviya bûyerê bi saloxdanên erotîk hebe, çima yek şerm bike. Xwedê gotiye "La haya'a fî addîn", di dîn de, şerm gerek nebe û ez bi gotinên wî dikim.

*Hmmm, Zîba hebû, ewa qehpik, te ji xwe û jineke Afrîkayî çi dixwest? A rast, ku tiştên hatine serê Zî-*

*bayê ku min xwend min di ber xwe de go "hinek xwe di ser me re dibînin, em jî xwe ser hinekan re dibînin". Elbet terciha nivîskêr e, lê eceb "qehpika kurd" bi nivîskêr giran hat?*

Bi zimanê fransî, ji pîşeya qehpetiyê re tê gotin "Karê herî kevn yê cihanê". Lê mêr, meqeresî, zordarî û bi taybetî birçîbûn dihêlin ku jin xwe ji bo çend benqenotan bifroşin û can û bedena xwe qirêjî bikin. Gava yê rêber çav li Darayê ji Kurdistanê başûr dikeve, ew dizane ku qelsiya vî xortî jin e û bi saya jinê jî, ew wî ber bi dahf û xefka rêwîtiya Ewropayê ve diajo. Peyva "Zîba", bi farsî "bedewî, spehîti" ye. Dara evîndarê xweşîkbûna jinê ye û bawer dike ku ew ê li Ewropayê rastî wê bedewiyê bê û ew ê birçîtiya xwe ya cinsî binçal bike. Li Parîsê, piraniya qehpikan biyanî ne. Ez ne pîsporê vê yekê me û dikarim ji te re, bi Pêxember, û bi .... mêşê jî wek Amûdiyan, sond bixwim... Lê piraniya wan ji Afrîkaya jorîn û jêrîn in, ji Romanayê, ji Okranyayê ne û jixwe di van deh salên dawîn de, rê û rêwanî ji ber Çîniyan nemaye. Keçên wek Zîbayê li Parîsê wek axê ne. Ev jinên mexribî, cezayîrî, tûnisî yanzdeh mehên salê xwe dikişînin û meha Remezanê vedigerin welatên xwe, nimêja xwe dikin, rojîya xwe digirin û li misilmantiya xwe

xwedî derdikevin. Ez van tiştan ji ba xwe ve çênakim û rastiya rasteqîn e! Wek min got, zehmetiyên cihanê dihêlin ku jin bibin qehp, cende û ûrûspî. Jinên kurd wek hemû jinên cihanê ne, eger mercên pîs bi ser wan de bîn, ew jî dikarin bêjin gurm û bikevin nava vê rezaletê. Di vî şerê ku li ser sînga Sûriyê mexel hatiye, gelek jinên pir paqij ji bo zarokên xwe laşên xwe difroşin. Erebên devbigû, kal û diranketî diçin di wargeh û kempên penaberan de keçên panzdeh salî ji xwe re tînin û çîye ne çîye, ew bi navê misilmantiyê dixwazin alîkariya wan bikin. Na, qehpetî ne pehra miletên din e û kurd jê ne bêpar in. Piştî wêranbûna çar hezar gundên Kurdistanê bakur û mirina gelek mêran li serê çiyân, Xwedê dizane çî qas jin li dora Amedê, li Îzmîrê û li kexxaneyên Stembolê xwe ji bo çend benqotan didin! Li Swêdê, tiştêkî di baweriyaya min de baş heye. Gava polis qehpekê bi mêrekî re zeft dike, ew tenê mêr digire û wî ceza û tewanbar dike.

*Waaa, Swêd li ku belengaziya welatê me li ku?! Sîno, Şêrko, Dara, Rustemê Zal... Çar kurd, çar penaber, çar malikwêran, welatwêran. Roman diqede, tenê Sîno sax dimîne. Xwedê miriyên me gişan bi rehma xwe şad bike...*

Amîn ya Rebûl-alemîn! Belê, Xwedê miriyên me hemûyan bi dilovaniya xwe şad bike û rehma wî di ser tukesî re neqevize, dîsa bêje: Amîn!

*Lê ez dixwazim Rustemê Zal bipirsim. Eger Rustemê Zal sax bûya wê niha li ser rojava çî bigota, çî bikira? Em bêjin li ser van tiştên vê dawiyê qewimîn?*

Rast e, di dawiya romanê de tenê Sîno, lawê mele Gundoro, sax dimîne. Sîno wek teyrê berateyan e, jiyana wî bi mirina yê din ve girêdayî ye û tenê dijî gava kurd dimerin. Bavê wî serxtekarek bû û ew bavê xwe di warê sextekariyê de dixwe bêrika xwe ya herî piçûk. Neyse, wek ku bi tirkî dibêjin, em vegehin ser Rustemê Zal, Kurdê ji Amûdê. Di vê romanê de, qehremanê herî li ber dilê min şêrîn jixwe ew e. Ew mirovekî sade ye, gundî ye û xewna wî ya herî mezin ew e ku bibe xwedî nasname. Ew jî ber Ba'siyên Sûriyê bûye "ecnebî", ango aware û bê welat. Belê, di dema Ba'siyan de, Rustemê Zal, mêrê Tehmînayê, bavê Zohrab, qehremanê Şahnamêyê dibe belengazê belengazan û awareyê awareyan. Ew dimire da ku vê cihana sexte ji sextekarên wek Sîno re bihêle. Eger ew vegere Amûdê, yek ji her pênc bajarên rizgarkirî, ew ê di van demên tevlihev de çî bibîne û çî xweliyê li serê xwe bike? Ew bixwe gundî ye, ne xwende ye û ew ê hemû dema xwe li ber devê firnan wenda bike. Ew ê li qetek êzîng an tepikên rêxê bigere da ku xwe di vê zivistanê sar de germ bike. Lê eger ez vegehim, ez ê bêjim ka li kû ne ev her pênc bajarên xwedêgi-

ravî azad? Cengawer û şervanên ereban bi qencên xwe û bi xerabên xwe ji nêzikî du salan ve xwîna xwe dirijînin û wan buhustek ji axa Sûriyê rizgar nekirine û çawan bê şer û bê kuştin kurdan axa Cizîrê û Kurdistanê rojava ji destê Ba'siyan derxistin? Xwedê bike ez şaş bim, lê ez bi kurdiya Amûdê dibêjim ku rewşa kurdên Sûriyê bûye ya helawçiyân û kesek nema tiştêkî ji vê şorbeya nexweşan fêma dike. Sûrî û Kurdistanê Rojava bûne qada şer û pevçûnên navçeyî û navnetewî û her yek li dahol û zurneya serok û pêxemberê xwe dixwe û bi kîn û rîq beşdarî vê govenda malwêranî û kambaxiyê dibe. Jixwe li aliyê me çîya jî nînin da ku em wan ji xwe re bikin pişt û talde. Xwedê me ji Ba'siyan û ji misilmanên nêrînteng û bawertûj bisitirîne. De ka bêje Amîn haaa!

*Amîn amîn, sed û bîst û çar caran amîn. Ê de pirsaw dawî, dibêjin li Qoserê xwendevanên Barê Şevê ji dest hev revandine, sala 2012an kitêba herî zêde hatî firotan ew e. Hew, kêfêke karakterên te heye, ew jî ev xebera ye, ne wisa?*

Ez li bêtirî bîst welatan geriyame lê gera min a di gulana 2012'an de li Amedê û li Kurdistanê bakur, axê jî bidin ser çavên min, ji bîra min nare. Wek ku min li derekê gotibû, min ji vê nivîsandina bi kurdî benqotek jî çîye negirtiye, lê hezkirin û dilsoziya ku min wan pênc rojan di çavên keç û xortên Kurdistanê bakur de dît hêja bû hemû defîne û gencîne û milkê nebî Silêman. Ez qerfan nakim lê bi rastî qurequra beqên li jêra pira Deh Derî hîna li ber guhên min wek mûzîka Mozart û Chopin xweş e. Ez li qetekî digerriyam û bi saya vê hevpeyvîne werisek bi dest min ket. Ez dîsa keysa xwe xweş dikim da ku spasiya Serxetiyân bikim. Serxetîno, bila mala we hemûyan milyon caran ava be û destên we tu carî derdan nebînin. Bila guhên we hew wê şildim bildimê bibihîzin û ez tîm çavên we hemûyan, hûn çî çiyayî bin, çî wek min deştî. Rast e, di sala 2012'an de, Barê Şevê li Qoserê bû best seller, ango romana ku herî bêhtir hate firoştin. Bila Kadîna kovar û pirtûkan ava be û hundirê wê hemû bibe zêr û elmas û çewalên benqotan!

*Ji bo vê jî sed û bîst û pênc caran amîn! Û de aqûbet li serê çend romanên din be rebbî, ma dê çî bibe?!*

Dengê te biçe Xwedê teala! Nêzik, ji bo Newroza vê salê, romana min a şeşan "La Prophétie d'Abouna" bi fransî derdikeve. Gerek Avesta jî romana Evdoyê Helebçeyî çap bike.

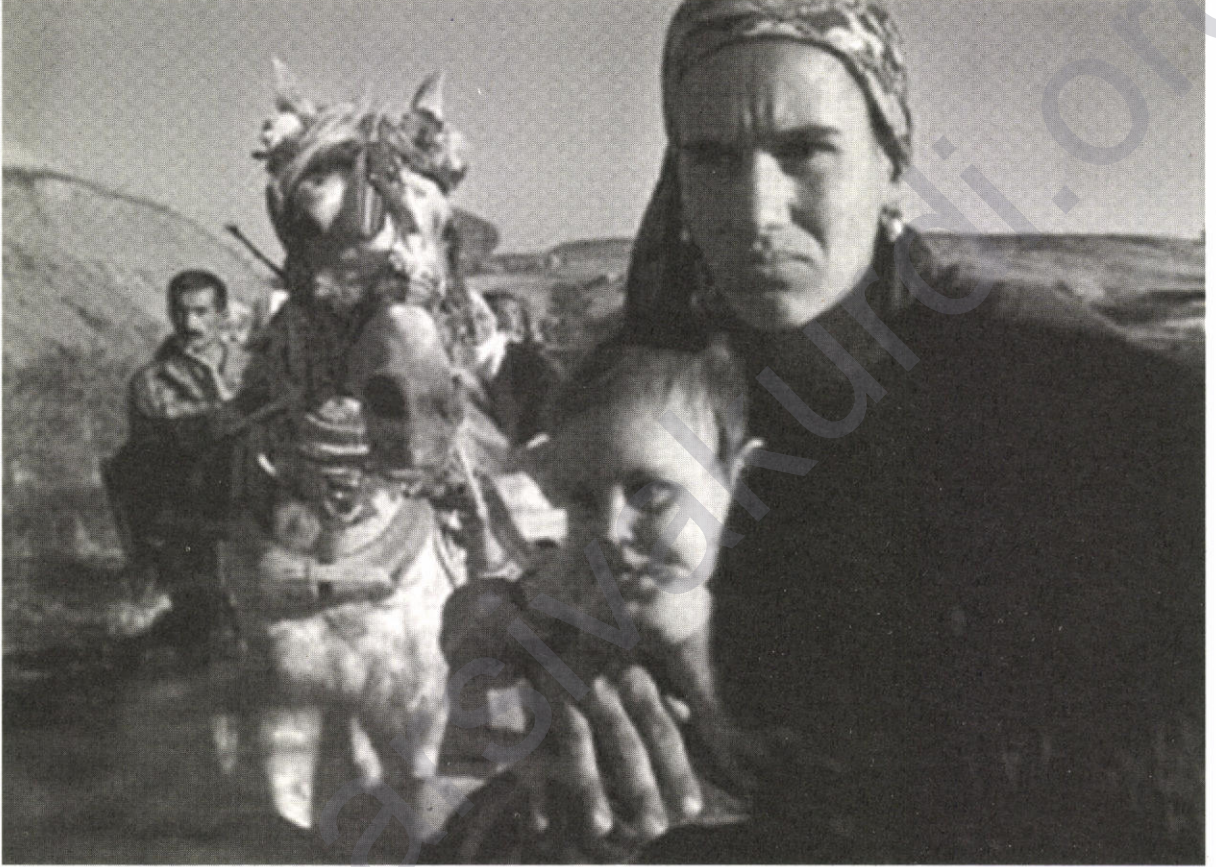
*Well, ê de ser xêrê Seyda, ji Sirûcê ta hetanî Parisê spasler, silavler.*

Spas ji bo te û wê roja ku tu li Stenbolê hatî pêşiya min û me hev nas kir. Bijî birader.

Bijî romana kurdî û hew. ❀

# SÜRECİN GÖRÜNMEYEN TARAFI YOKSUL KÜRTLER...

MEHMET ŞERİF CAMCI (SARMAŞIK Derneği Genel Sekreteri)



Fotoğraf: Hüsamettin Bahçe

Kürtler ve yoksulluk... Aslında her şeyden yoksulluk... Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yürütülen yoksullaştırma politikaları, 90'lı yıllarla birlikte daha sistematik bir hal alarak, devletin tüm kurumlarının rol ve sorumluluk üstlendiği bütüncül bir 'konseptle' yürütülüyor. Çok ciddi siyasal bir arka planı bulunan bu konseptin temel amacı, devlet zorunun tüm aygıtları kullanılarak geriletilemeyen Kürtlerin, ekonomik araçlar da kullanılarak teslim alınmaya çalışılmasıdır.

Başbakan Yardımcısı Ali Babacan yaptığı bir açıklamada; kişi başına düşen millî gelirin 10 bin doları aştığını ve günlük geliri 2 doların altında hiçbir yurtaşın kalmadığını dile getirdi. Bu rakamlar Kürdistan'da zifiri yoksulluğu yaşayan Kürtler için hiçbir anlam ifade etmiyor. Çünkü Sarmaşık Derneği olarak yaptığımız saha çalışması bunun böyle olmadı-

ğını kanıtıyor. Sadece Diyarbakır kent merkezinde düzenli tek kuruş geliri bulunmayan, istihdam olanağı sağlansanız bile üretime geri dönüşü mümkün olmayan, ötesinde, bir öğün dahi destek sunulmadığında geceyi aç geçirme riski ile karşı karşıya bulunan yaklaşık 5 bin aile yani 30 bin kişi bulunuyor! Acımasız ve izan/sınır tanımayan 'yoksullaştırma konsepti' öyle bir hal aldı ki, insanlarımızı ekmeğe muhtaç hale getirdi; açlıkla karşı karşıya bıraktı.

Elbette her toplumsal olguya sınıf perspektifinden bakmak gerekliliğin ötesinde zorunluluktur. Lakin yoksulluğu, özellikle de Kürdistan'da uygulanan yoksullaştırma politikalarını irdelerken kimi hususları göz ardı etmemek gerektiğine inanıyorum. 'Küresel' anlamda yoksulluk olgusu sınıfsal, etnik ve toplumsal cinsiyet parametreleri esas alınarak değerlendirilmelidir. Lakin Kürdistan'daki yoksulluğun

ağır basan yanının 'etnik' nedenler olduğu gerçeği atlanmamalıdır. Çünkü Kürtler, etnisitesinin gerektiği doğal hakları için ayağa kalkmanın/direnmenin bir sonucu olarak bu denli ağır bir yoksullaştırmaya tabi tutulmuştur. Siyasal talepleri nedeniyle üretimden düşürülmüştür. Zira taleplerindeki ısrarı nedeniyle ekmeğe muhtaç duruma sokulmuştur. Yani etnik kimlik/mücadelesi nedeniyle açlıkla terbiye edilmeye çalışılmış, her şeye karşın boyun eğmeyince de cezalandırılmıştır. Bu nedenledir ki Kürtler etnik nedenlerden dolayı üstelik toplumun tüm kesimleri dahil edilerek, yani sınıfsal hiçbir ayırım gözetilmeksizin yoksulluk/yoksunluk sarmalına itilmiştir. Yani, Kürtlerin yoksulluğu 'etnik' temeli de olan bir yoksullaştırma...

Ortadoğu'da yeni bir yaşamın mümkün olduğunu içeren 2013 Newroz Manifestosunun deklare edilmesinden sonra görünen o ki Sayın Öcalan ile pek çok görüşmenin yapıldığı ve müzakere aşamasına geçişin yakın olduğu görülmektedir. Bu müzakerelerde doğaldır ki Kürtlerin ve birlikte yaşadıkları halkların politik talepleri öncelikle gündeme gelecektir. Böyle de olmalıdır. Lakin politik taleplerin yanı sıra Kürt yoksullarının içine itildiği ekonomik ve sosyal açmazın yarattığı tahribatlar da dikkate alınmalıdır. Çözüm sürecinin güven içinde yürümesi, 'yol temizliği' denilen adımların atılmasına bağlıdır. Bu yolda atılacak adımlarla eşzamanlı olarak Kürt yoksullarının durumunu iyileştirecek sosyo-ekonomik tedbirler de ihmal edilmemeli, nihayetinde 'yoksullaştırma konsepti' son bulmalıdır.

Özellikle mücadele süresince yaşam alanlarından zorla göçe zorlanan, varlıklarına el konulan, her türden ayrımcılığa tabi tutulan, istihdam olanaklarından yararlandırılmayan, güvencesiz ve en kötü koşullarda gündelik/mevsimlik işlerde çalıştırılan ve milyonları aşan yoksul Kürtlerin artık tahammül edilemez trajedisi mutlaka görülmelidir. Tüm Kürtler inkâr ve imha döneminin birinci derece mağdurları ve bu sürecin tarafıdır. Lakin yukarıda belirttiğim yoksullaştırılan Kürtler bu sürecin iki kat/kez mağduru, tarafı ve hak sahipleridir. Çünkü onlar hem siyasi hem de ekonomik olarak mağdur edilenlerdir.

Çözüm sürecinin ilerleyen aşamalarında "helalleşme"nin ön açıcı bir araç olacağı görülmektedir. Devlet bu yolla Türkiye toplumu içinde mağdur ettiği tüm kesimlere karşı ilk adımı atarak "helalleşme"yi kendi cephesinden etkin bir şekilde işletmelidir. Elbette buna yoksullaştırdığı Kürtlerden başlamalı ve durumlarını iyileştirecek somut adımlar atmalı ve yaşamlarını cehenneme çevirdiği uygulamalarından dolayı devlet adına onlardan "ÖZÜR" dilemelidir. ✨

## I. YEWÎNÊYÎ

Ters

Tersê mi çîn a çewî ra /

Qasêk ke ez xo ra tersena.

Şîya

Ax, ti ke mi ra nişka şîyaya /

Nika ez xo ra hersbîyayî ya

Dost

Ez edî dostê derdê xo bîya /

Derdê dostê mi dostê mi biyo...

Çîk

Mi xo bi xo va; her çî mi est o /

La zerr va nê, çîkê mi çîn ow!

Versîye

Mi versiyê xo kişte /

Ez nika tik-teyna ya.

Newzat Valêrî

# CENG-NAME

M. ZAHİR KAYAN

LAS:

“...bihêle ez di wan çavên te de “teysa” welatekî azad bineqîşînim...”

\*\*\*

DI HÊWIRZEYAN DE “FIDAKAR” YEKCAR XWE FIDA DIKIN  
“NEWÊREK” ROJ TÊ XWE DI QERATIYÊ WAN DE DARDA DIKIN...

-I-

Sî hubra hêsirên gunehkaran e  
Sî xwe berdide ser birînên min, el-eman  
Dundukê vê enqayê noqî hubra siyê dibe  
Janeke bêdemasal di birînên min de çîlik dide,  
Lê dundukê vê enqayê, li ser kevirêkî Laleşî, destana şaneşîna min dinivîse  
El-eman...

Li welatê min hubra pêûsê sorûgevez e  
Navê hemû balindeya Teyrê Enqa ye  
Sîrf ziyakujekî me heye, ku navê wî Mîrze Miheme ye  
Me di paşîka keloşkên kalûpîran de şevbihêrkên xeybane dizîne  
Bêhejmar leheng tama qudûmên polayî ji vir çînîne  
Zîndanên darizandinê yên li ser gewdeyên jar çêtî/çêtî ku zilmê dijenîn  
Di bin hêwirzeya piyên evîndaran de bûne cihên hevşabûnê  
El-eman...

Me xewnê xwe di nav deryayên qetranî de dirêst  
Wa îro keserên me yên nivcomayî  
Di dilê dilqetranan de çîlik dide, ji nû ve dizê  
El-eman...

Ez dizanim  
Ku siyê xwe berda ser gewdeyên me  
Wê baran bibare.  
Cehniya felekê orxe ye  
Beriya şayiyê, qeda û bela tê  
A li vê derê min mirina we  
di nav çend rêzîkên eşarî yên zêrîn de veşartîye  
Ku we derê eşqê bi hewes û bengîtiya waweyla dilî xwe nehejanda  
Em ê bêfêkî, bêhêma, bêîman, bêguman bimana  
El-eman...

Îro we em li tixûbekî nemir û xezwayî asî kirine  
Hun kakil in, em qalik in, lê li we dorpêçkirî ne  
Çûka dilê min bi teqîna guleyekê bask diweşîne  
Gava ku pelek ji dara xwe dikeve  
Ji emrê min jî hezaran hezar stêrkên xemlemorî dadiweşin  
Hêsirê min axa bînpêkirî av dide  
Axx gidî di kûraniya axa welatê min de  
Qiyameta çend ciwanên pîçokî, agir û alavên keserê dax dike  
El-eman...

Were, zimanê min di rûpela deftereke afatî de bêmey maye





Were, bêhna şevên bêheyv li bedena min geriyaye  
Gunehkar şitlên jehrî ne, rê û dirb girtine  
Hey hewar, tama barûdê rê nişan dide  
Dengê bûmê azadî ye di van şevên qehar de  
Mirina me çirûska stêrkekê ye  
Ku di esmanên bêtxûb de dibiriqe û ditemire  
Were di dika manûnemanê de pêjna xwe bibarîne  
Çavên te qurtek şerab e  
Dasa xezebê ditewîne  
El-eman...

LÛS:

*Di destê we yê rizî de gul hêşîn bûne, dara sipangdarê pelê xwe jî gewdeyê we re kiriye lihên  
Çendî çend demsalên bênav derbas bûne, gidî di paşika welêt de hun kilameke nûzayî ne*

DIBÊJIN KU DORA MIRINÊ HATE JINÊ, JIN ÇAVÊ XWE JI MÊR DÛR DIXE  
LÊ KU DORA MIRINÊ HATE MÊR, MÊR DIXWAZE JIN JÊ RE BIBE PERWANE

-II-

Gure gura hêrsê li arîkên kortaçavên wê qeşa girtine  
Zarokên bênasname wek mûçilka birqonek fînda şevên bêberate ne  
Bedewê te bazinên zîvîn ên milûzendê xwe firotine  
Te liv bi liv koçanên cihêzê xwe derxistiye mezatê  
Te ruhê xwe jî daye ser, gidî  
Tu bûyî polabend  
Bi saya te  
Qijikê li ser me de bêyomî nexwend  
El-eman...

Kumê Babe Emkê ye dilê te  
Tu eşqiyayeka hednenas î, di deryaya xeman û eleman de  
Di sorsifetên te de, beyta ba û bagerê dinvîse pêçiyê minên bê neynok  
Wa çûkeke bengî ye xeyalên min, xwe li wan dev û lêvên te yên hingivîn digre  
Di nav kefa destê te de gulokeke berf im, bûme qeşem  
Bestên dêmî yên zimanê te av didim  
Dilopên melûl û mestane dibarînim  
El-eman...

Ez liv bi liv dibim kuncî, diperçifim, dimeyim di bin xweşikiya te ya çayayî de  
Dibim baqek helbestên esrarî yên ku hukumdariyeke Eyûbî li dilên xedar dike  
Dibarim peyv bi peyv,  
Dibezim bi babezîn weş bi weş  
Dişewitim rêzik bi rêzik  
Daxilî ew şeva ku melekên bêbask yên şerûd,  
ku te bi mûyên porên te darda dikin, dibim  
Tu hêdî hêdî dimirî  
Ez mirin bi mirin dihelim bi te re, te got erê  
Wek bawermedekî Îsayî diçilçilim bi zelûliya te  
El-eman...

We di paşika dilsoziyê de ruhê xwe şuşt, kulên we ji dayîka hêviyê şîr mêt  
Hêviyên we bêguman neman, we ji teyrê dilan re hêlîn çêkir, ji têt têt porên şevokî  
Di nav hezaran hezar libas de hun kakilek bûn, ji laşekî re canek bûn  
Yek bûn, lê bi qudûmên mîlyonên destbiqeydan we xwe berda lehiya royê  
We em di nav xemeke zarokî de hîştin û hun çûn  
El-eman...

Ew kenê we yê hevirmûşî, li sifetê me wek maçeke makepîroz dax kirî ma  
Sî û sê guliyên we di ferhenga evîndaran de bûn sî û sê hezar rêzikên helbestî  
Bi xeyalên we, evîndarên berbebaran di tenûra dil de reqisîn, bi bengî lerizîn  
Bêyî we tarî man qeraxên çemên fetlemarî, nêrgîzan dayîktî kir li girînên asîmanan  
El-eman...

Bayê serê sibehê herroj di dilê me de dibezîya bi dengê guleyê serxweş û kemînkêş  
Di her sitranê de peyva herî balinde bi pesnê we dixemilî  
Hun cana canê di bedena kelax de bûn bêşik  
Hun agirê çira munzewiyekî Kurdistranî bûn  
Di kûranyên şikeftên bêbinî yên efsûnî de dura di nav lepên felekê de bûn hun  
Hun jinên bi moçik nexşe nexşeyî bûn li hêratiya esmanan  
Hun bi destên eş'arên kevnare li qafikên kîlî hatibûn xîzkirin ey jina Kurd  
Di destê we yê hinekirî de çendî çend hêviyên xav gihîştin kemla xwe  
We hay pê hey e ku jîyan jî, mirin jî bê we nabe  
El-eman...

LOD:

*Di şûşeya bajarên dereke de xeyalên we hatine şêlandin, pêjnên we bêneynik mane  
Gava ku hun dikêlimin ez dilerizim, lê xelkên vî bajarî li we tinazan dikin  
Carinan jî hun bi serhişkî bela xwe li fermana felekê dialavînin, ez betilîna we dibînim  
Ku hun nebin wê şên nebe ev kolanên xalî, wê bêdemsal bimîne ev bajarê heramiyan gidî*

ROJ BÊ WÊ DERÊ QUTIYA KULÊN ME VEBIN, HER EZAYÊ BEDENÊ WÊ XWE GUNEKAR BIHESIBÎNIN  
RO DIXEYÎDE, LI WELATÊ ME DI NAV PEYVÊN QEYDAN KIRÎ DE KILAMEKE BÊYOM E SAWA MIRINÊ

-III-

Hêviyên bê sitêrk di kefa destê te de biriqîn, mêt dane reqşê  
Sinîyêke tenî ye dil, dayîkê ji te re dilqê heyvê dizî, hê tu piçûk bûyî  
Gava ku heyv diqulibî, te digot heyv tî bûye, çûye li ser kaniyê rukû bûye  
Çendî çend efsûnkêş tu ji cinan, ji Kulan, ji hîlqatên efsanewî rizgar kirî  
Lê tu her tim heşyar î li ber defa hewarên xapînokî, bi kilamên janê, şînê efsûnkirî yî  
El-eman...

Ezî eş'arim xwe bi sobalî diavêjim hembêza te, tu dêman ji min re dikî ûman  
Tirsonêk hîm bûme ey Leylîya bê Mecnûn, xwe dikî çira, min pê dixî alav alav, dibim aşiq  
Cehlê zilmê ez di keviran de veşartime, bi xwîna te diwelidim, dayîka min kevir û kuçik in  
Bi neynokê te, me zikê zilmê qelaştî ye, em kenê te direşînin li zeviyên welatekî dilqeydan  
Rabe tek dewlemendiya me xweşikiya te ye, ez minminîka li ser sifetê te me  
Min pêna xwe ji dirika serê dilê lehengên bênav çêkirî ye, peyvê min ji êgir in  
Were pêşa xwe li bedena me bêkasan dawêşîne, bila agirê Laleşa dilê me gur be  
Gava govenda cengê zîz bû, em giş çiyayên xefî ne ku rehê me di sîngê we de veşarî ne  
Xwe li me jaran bigrin, xwe li me dilwaran bigrin, hembêza me dayîka durên bêhempa ye  
El-eman...

## OT/WAS

DR. SUNCEM KOÇER

30 Mart-14 Nisan tarihleri arasında bu yıl otuz ikinci kez gerçekleştirilen Uluslararası İstanbul Film Festivali'nden geriye, zengin bir film seçkisinin, Costa Gavras, Peter Weir, Billie August gibi konukların, pek çok yan etkinliğin ve sayısız sinema sohbetinin hazzıyla birlikte, nahoş bir ruh hali kaldı. Festivalin en önemli gösterim alanı olan tarihi Emek Sineması'nın önünde 31 Mart'ta alternatif bir açılış için buluşan festival takipçileri ve sinemacılar, 7 Nisan'da bir kez daha Emek Sineması'nın bulunduğu sokaktaydılar. Emek Sineması'nın 2009'da tadilat gerekçesiyle kapatıldıktan sonra, içinde bulunduğu *Serkildoryan* binasıyla birlikte dönüştürülmesini protesto etmek için sinema önünde toplanan grubun içinde festival konuklarından yönetmen Costa Gavras da bulunuyordu. Polisin protestoculara sulu gazlı müdahalesi, takip eden günlerde iç ve dış basında yankı bulacaktı. Polis müdahalesinin öncesindeyse, Costa Gavras kalabalığa şunları söylemişti: *"Uzun yıllar boyunca İstanbul Film Festivali'ni ağırlayan Emek Sineması her şeyden önce bir semboldür. Sembolleri yerle bir edemezsiniz. Bu, sembolleri umursamadığımız ve bu durumda sinemayı umursamadığımızın göstergesidir. Sinema salonları olmadan ulusal bir sinema olamaz. Bir ülkenin sineması olması için de ülkenin yardımına ihtiyaç vardır. Sinema bir aynadır. Hem kendinizi gösterir hem de sizi dünyaya gösterir. Yol gibi bir film yapan Türkiye, büyük bir ülkedir ve büyük ülkelerin güçlü sinemaları olması gerekir. Güçlü bir sinemaya, sembol salonları yıkarak ulaşamazsınız..."*

### 'Yol'u da hatırlamak gerek

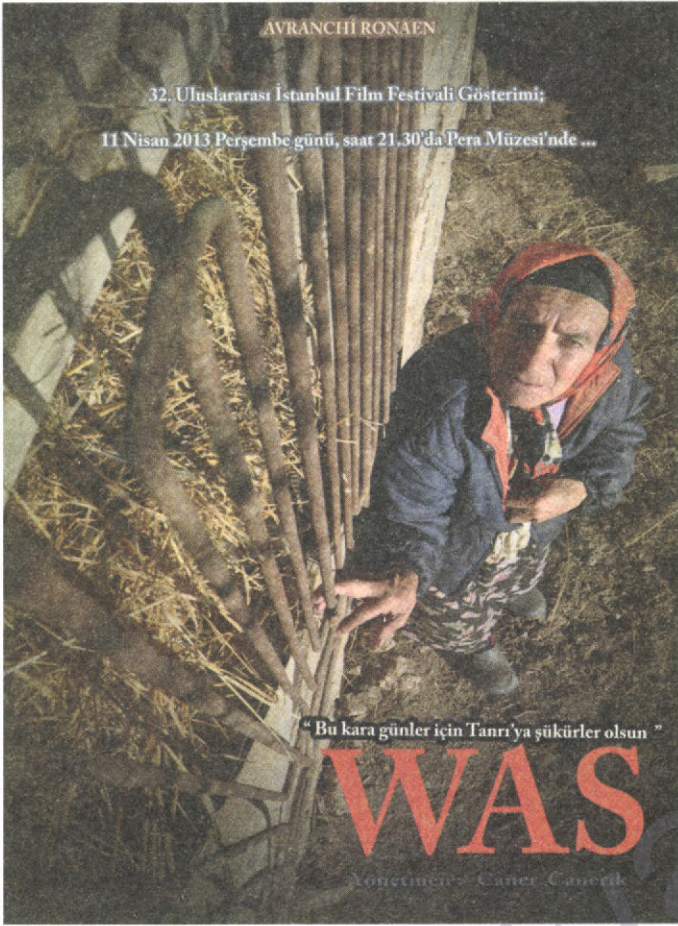
Gavras, 1982 yılında Uluslararası Cannes Film Festivali'nde kendisinin yönetmenliğini yaptığı *Kayıp* filmiyle beraber en iyi film ödülünü alan *Yol*'un, doksanlı yılların sonuna kadar Türkiye'de yasaklı kalacağını belki o zamanlar tahmin etmiyordu. 7 Nisan 2013'te binlerce kişinin toplandığı sokakta yaptığı konuşmada ise Gavras, Yılmaz Güney'in sinema evreninde izini *"Türkiye'nin büyüklüğüne"* rağmen bırakmış olduğunu açıktan söylemese de Emek'in yi-

kılmasına itiraz edenlerin maruz kaldığı tavrın arka planında *Yol*'un ve daha nice sinema üretiminin başına gelenleri görmek gerektiğinin işaretini veriyordu.

Emek Sineması'nın vaziyetini, Türkiye'de kültürel üretim alanlarını çerçeveleyen tarihsel bağlama yerleştirmek, bu alanlara giydirilmeye çalışılan dar elbiselerin devamlılığını görmek ne kadar elzemse, "kentsel dönüşüm" adı altında milyonlarca insanın yaşam alanına bilfiil müdahale eden mevcut siyasi ve ekonomik erkin ajandasını daha geniş bir perspektiften kavramak da o kadar önemli. Emek'in yıkılışının bu büyük resmin sadece bir parçası olduğunu fark et-



mek, kamu rızasını kentsel dönüşüm projelerinin en atıl ve önemsiz adımı olarak gören yaklaşıma karşı yürütülecek kalıcı mücadelenin ve sağlıklı toplumsal muhalefetin ilk koşulu. Yine, yıkımı protesto edenler arasından gözaltına alınan dört kişi hakkında *"Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na Muhalefet"* gerekçesiyle, altı yıl hapis cezası istemiyle açılan davayı, demokratik protesto hakkını gasp eden sistematik uygulamalar ve bu uygulamaların olağan mağdurları üzerinden değerlendirmek zorundayız. Her ne kadar sinema sanatçıları Emek Sineması'nın yıkılmasıyla ilgili duydukları hicabı kişisel hafızalarındaki yansımalarından süzerek ifade ediyorlarsa da (festivalin kapanış töreninde Hülya Koçyiğit ve Nejat İşler'in yaptıkları duygusal konuşmalarda olduğu gibi), *Serkildoryan*'ın alışveriş merkezine dönüştürülecek olması daha kapsamlı ve tarihsel bir muhalefeti gerektirmekte. Yıkılan sinema salonlarının ki Emek onlardan sadece bir tanesi, Türkiye'de film dağıtım-



mının içinde bulunduğu açmaza negatif katkısı ise ilintisiz olmayan bir diğer başlık olarak karşımızda duruyor. Türkiye sinemasında dağıtım ve gösterim sorunlarını en keskin yaşayan üretici kesim, piyasanın dinamikleriyle doğrudan temas edemeyen ya da etmemeyi tercih eden yapımcı ve yönetmenler. İstanbul Film Festivali gibi köklü bir mecra bu alternatif yapımlara alan açmaya hevesli olduğu için önemli.

### Gözden çıkarılmışlığa, unutulmuşluğa karşı...

Bu yıl festivalde gösterilen alternatif yapımlar arasında Caner Canerik imzalı bir belgesel de yer alıyordu. *Was/Ot*, Dersim'in Pülümür ilçesinin Pirdesur köyünde samanın etrafında verilen yaşam mücadelesini kaydediyor, birbirlerinden ve otlarından başka tutunacak dalı olmayan iki yaşlı kadının arka planında Cumhuriyet tarihinin izlerini görüyor. Sağır ve dilsiz Fatma teyze, yıllar önce bir öküz karşılığında Beser teyzenin kocası tarafından kuma olarak alınmış. Koca, ustalık yapmak için kente gidince çocuğu olmayan iki kadının birbirlerinden başka hiç kimseleri kalmamış. Doksanlarda köyleri boşaltılıp zorunlu olarak Pirdesur'a geldiklerinde Fatma ve Beser teyzenin birkaç inek dışında hiçbir şeyleri yokmuş. Bir de hayvanları kışın yesin diye bin bir zorlukla sa-

tın aldıkları birkaç bağ otları. Fatma ve Beser teyze için, evlerinin bahçesine yığıldıkları ot en kıymetli hazineleri, arkalarını döndükleri anda otun başında biten komşunun inekleri birincil düşmanları, güç bela sürdürdükleri yaşam savaşının en meşakkatli cephesi ise otu ineklerden korumak olmuş. Ot'un yönetmeni Canerik Beser teyzenin deyimiyle teneke (kamera) elinde peşlerinde dolanıp durmuş aylarca. Sonunda, yönetmen iki yaşlı kadının gözünden dünyayı getirip İstanbul perdelerine taşımış.

Caner Canerik, Dersim Pülümür'ün Pirdesur köyünde yaşayan Pirdesur, Bertij, 73. Millet gibi belgesellere imza atmış, mütevazı bir kültür emekçisi. Canerik filmlerini mümkün olduğu kadar çok izleyiciye ulaştırmak için genellikle internetten paylaşıyor. Omzunda hissettiği Dersim'de yaşanan onca hikâyeyi gelecek kuşaklara aktarma görevini böylelikle ifa ettiğini düşünüyor. Kaydetme ve aktarma pratiği, savaşın, göçün, gözden çıkarılmışlığın, unutulmuşluğun izlerini, ne olursa olsun devam etmek zorunda olan gündelik yaşamda sürüyor ve aslında bugünün günlük pratikleri üzerinden tarihe etnografik bir pencere açıyor. Yapım şirketi, festival beklentisi, satış motivasyonu olmadan ürettiği belgeseller, İstanbul Film Festivali gibi bir mecrada yer bulunca, kendi deyimiyle Canerik'in görev tahayyül ettiği üretimi başkalarının gözleri önünde bir nebze meşrulaşmış oluyor.

Festivaller bütün katılımcılar için tabii ki farklı anlamlar ifade ediyor. Uluslararası İstanbul Film Festivali bu yıl da kiminin kış kovuğundan çıkmaya bahanesi, kimininse küresel sinema sahnesine çıkmadan önce prova aldığı atölyesi oldu. Carlos Reygadas, Alain Resnais, Sergei Loznitas gibi yönetmenlerin filmlerini İstanbul'a taşımak ya da sinema piyasalarında boy göstermek şiarıyla film yapan sinemacılara alternatif bir okul olmak bir yana; festivalin esas değeri belki de üretimlerini İstanbul'da sinemaseverlere ulaştırmak isteyen yönetmenler için yer açmasında gizli. Buradan bakınca da, Emek Sineması'nın yıkılmasını, yıkımı protesto edenler hakkında açılan davayı ve toplumsal muhalefetin baskılanış biçimlerini, kişisel hafızalarda yer etmiş olsa da kamulaşmamış sembollere saygı retoriği üzerinden değil; kültürel üretimin kodlarını, direnerek, üreterek, itiraz ederek dönüştürmenin devamlılığı üzerinden görme gerekliliği ortaya çıkıyor. Ancak o vakit İstanbul'un aslında biber gazı, tazyikli su ve gözaltı temalı bir gerçek hayat filmine bazıları için mütemadiyen perde olduğunu fark etmek mümkün ve bu farkındalık derinlikli toplumsal muhalefetin birinci koşulu. ✨

# STRÎKO\*

Wergera ji farisî: SAMÎ TAN



Hebû tune bû, Jûjî Xatûn û çar zarokên wê hebûn. Ew jî xwe re li daristanê digeriyan. Ew di nav giha û pelên daran de bi vî alî û wî alî de diçûn.

Rojekê Jûjî Xatûnê got:

Zarokên min ên delal, ez îro dixwazim nîşanî we bidim ka hûn ê çawa xwe bikin wekî gilokekê, striyan bavêjin derdorê. Gava ku we rewşeke xeternak dît, divê hûn xwe wisa bikin."

Jûjiyê herî biçûk ê bi navê Strîko, pirsî: "Yadê, em ê bo çi wisa bikin?"

Dayika wî got, "Ji bo ku ajalên xerab nekarin we bigirin û bixwin."

Paşê Jûjî Xatûnê xwe wekî gilokeke bistrî gilover kir û çend strî avêtin derdorê.

Her sê jûjiyên biçûk jî li pey diya xwe heman tişt ceriband, lê strîko guh nedida gotinên diya xwe. Strîko bi vî alî û wî alî de baz dida û jî xwe re dilîst. Çend çaran gindirî û di ser xwişk û birayên xwe re hol bû.

Jûjî Xatûnê bi hêrs got, "Ev ne listik e Strîko! Ev kar pir girîng e. Divê tu cidî bî û hîndariyê bikî. Listikê bihêle rojeke din." Lê belê Strîko guh nedida gotinên diya xwe.

Ew hinekî li daristanê man, piştê Jûjî Xatûnê got: "Ev qas bes e êdî, divê em vegerin malê." Paşê hemû bi hev re ber bi mala xwe bi rê ketin. Strîko li

pêşiya wan dimeşiya. Wî jî xwe re dilîst û dimeşiya. Ji nişka ve jî pişt deviyekê du çavên birqonek dîtin. Awirên wan her du çavên birûskî li ser Strîko bûn. Ew çavên roviyekî bûn. Rovî li pey nêçira xwe bû. Strîko qîriya û got, "Waa! Ev çi çavên tirsnak in." Jûjî Xatûn kire qîrîn û got: "Zarokino hemû bi hev re xwe bikin gilok!"

Hemû bi lez bûn gilokên bistrî. Strîko jî xwe li hev bada, lê nekarî xwe bike giloka bistrî. Lewre jî rabû û baz da. Rovî bi pey wî ket. Di wê hêngamê de Jûjî Xatûn û jûjiyên biçûk çend striyên sertûj bi aliyê rovî de avêtin. Strî di terî û lingên rovî re çûn. Rovî jî jana canê xwe kir qîjînî û nekarî li pey strîko bibeze. Strîko xwe ji ber çavan winda kir û xwe avêt çalekê. Jûjî Xatûn û jûjiyên biçûk bi heman awayî çend striyên din avêtin rovî, dawiya dawîn rovî jî ber êşa canê xwe debar nekir û reviya çû...

Strîko ji çalê derket û dît ku rovî çûye, bêhna wî fireh bû û got: "Yadê were em a niha hîndariyê bikin. Ez dixwazim hîn bibim."

Diya wî kenîya û got: "Bila hîndariya te bimîne sibe, me îro têra xwe hîndarî kirin." ❀

## ÇAVKANÎ:

Çîrokên zarokên pêşdibistanê, "Quriyê Xemgîn û Qisseyayê Diger (Çaydankê xemgîn û çîrokên din)", Mujgan Şêxî

\* Navê wî yê farisî "Xarxarek" e, min jî bo kurdî ew nav guncan dît. Her wiha di dema wergerê de min hewl da ku hinekî li kurdî bînim. Li şûna wergera peyv bi peyv min xwest wateyê li kurdî wergerînim.

# RESAMEKE KU BI WÊNEYÊN XWE RE DIPEYIVE

FEWZÎ BÎLGE



Heyva Leylan, Koçber (90x65), li ser tuale, boyaxa zeytî

Gava min Heyva Leylan nû nas kir û gava ku wê wêneyên xwe diwênand min digot qey ew xwe bi xwe dipeyive. Piştî demeke dirêj ez têgihîştim ku ew bi wêneyên xwe re dipeyive. Ez pirole nakim, rastî jî bi wêneyên xwe re heya ku diqedîne her roj, her roj dipeyive, carinan bi wan re pevdiçe û carinan bi wan şa dibe. Gava tiştê di hişê xwe de li gor xwe diwênîne, bi gotîneke din tiştê ku difikire bike wêne bi wan şa dibe û gava tiştê ku dixwaze bike wêne ne li gor hişê wê be jî bi wan re pev diçe. Mirov karibe tiştê bike wêne ya herî girîng ew e û ew tiştê ku dixwaze bike wêne çer dike, çawa dike wêne. Ya mirov li ser xwe û wêneyên xwe difikirîne jî ew hêla wê ye ku mirov dixê nava kelecane.

Ew wêneyên xwe ji rastiya xwe ava dike û ji bo bibe wêne pir tédikoşe. Ew dizane ku ger wêneyên wê bişîbin yê hinekê din, ew ê ne wêneyên wê bin wê çaxê kopî ne. Eks, gir û aramiya wê mirov qanix

dike ku mirov ji wêne, sekin û şewaza wê hez bike û biparêze.

Şewaz, nêzîktêdayîn, sekn, rêgez, bîr, bîrdozî û bawerî giş li aliyekî, ew çawa dibîne wiha diwêne, carinan jî çawa diwêne wiha dibîne. Li gor min a herî rast dike. Mijar çî dibe bila bibe ew formên xwe li gor tiştê dixwaze, li gor formên dinya xwe diwêne. Ji formên wê mirov pê dihese ku formên dinya wê û yê ew dinya ku em dizanin ne weke hev in. Ew dinya xwe û formên wê bedew dibîne û ji wan hez dike. Dinya ku dixwaze biafirîne bi formên xwe pêşî mirovan dike û xwe sêpandina wê dike ku mirov ji wê, ji form, ango ji dinya wê hez bike. Formên ku ji wê pê ve tu kes pê nizane, wê bi salan di bin hişê xwe de xwedî kirine, yek bi yek disêwirîne û weke Nîetzsche, ew jî dibêje: "Dinya sêwirandina min e."

Binhişîya wê ne mîna ya surrealîstan e. Surrealîst gava dest diavêjin binhişîya xwe dîsa ji bo rastiya

wêne rastiyeke e, yan rastiyeke din e û belkî ya herî rast rastiya rastiye ye.

Rasteqîn an ne rasteqîn a girîng ew e ku bê ka formên wê bûne wêne an nebûne wêne.

Ew û wêneyên xwe pir dişibin hev du. Ew rastiya dinya heyî red dike û bi formên xwe rastiya dinya xwe bi me dide pejirandin. Formên wê pirîmîtv xuya bikin jî tu girêdana wê bi hunera pirîmîtv re tune ye. Ew jî kesên weke Jean Dûbûffet cuda ye. Ji ber ku ji bo Dûbûffet tiştê li ser tûalê wêne ye lê ji bo Heyva Leylan tiştê li ser tûalê wê çêbibe, wêne ye.

Nêziktêdayînên akademîk –klasîk– gişan red dike. Ji bo wêneyekî tiştên hewce û bê wan nabe, tiştên mîna bergêh, ronîk, kompôzîsyon, desen, reng tevan înkâr dike û ew wêneyên xwe diwêne. Di wêneyên xwe de rastiye red dike.

Forma boyaxkirina wê ango bikaranîna wê ya rengan xweser e. Bikaranîna wê ya boyaxê her çi qasî bişibe boyaxkirina surrealîstan jî ew mîna surrealîstan siyên pir qalind bi kar nayne. Bela ku wêneyên wê li qalibên di hişê me de nakin, gava mirov nû li wêneyên wê dinêre mirov dibêje qey amator in. Lê xwerûbûna wêneyên wê dike ku klîşeyên –qalibên– di hişê mirovan de bêne guhertin.

Bi îsrar xwe dispêre bergeha xwe. Mekanê ku formên xwe tê de bi cih dike erd û ezmanekî em nizanin,

erd û ezmanekî biyan e. Lê ew erd û ezman in yên ku ew bedew dibîne û yên ku ew dixwaze.

Di dîroka hunerê de wêne yan wênesazek her dem di çarçoveya bizavekê de, yan çend bizavan de hatiye nîrxandin. Tê zanîn ku gelek kes jî derveyî wê mane, ew kesên jî derveyî dîrokê mane jî hema hema bi qasî yên ketine wê çarçoveyê, piştî mirinê jî wan bandor li derdora xwe kiriye. Pîvan çi ne, ew pîvan çi qasî teqez in an hewce ne nizanîm. Mirov dikare bêje huner di roja roj de, ango bi dîroka mirovahiyê re heyê. Bi guherîna civakê re hunerê xwe jî guherandiye û ew jî bûye sedemek guherîna civak biguhere. Bi gotina Norbert Lynton her çi qasî dîrokzan –nivîskar– wê rastiye zanibe û xweşa wî neçe jî dizane ku divê wiha be.

Ji ber vê min jî hewce dît ku ez bi çend rêzikan be jî behsa wêneyên Heyva Leylan û sekna wê bikim.

Heyva Leylan di sala 1985'an de li Batmanê hatiye dinê. Nêzî çar salan e ku li kargeha hunerên şewekarî ya Fewzî Bilge xebatên xwe yên wêneyê didomîne. Ji bilî wêrandina wêneyan kedkar e û di dezgehê mêzeran de dixebite.

Wêne di jiyana wê de gelek cih digire û dibêje: “Jiyana ku ez nikarim bijîm dixwazim di wêneyên xwe de zevt bikim û bijîm. Wêne cihêzê min yê jiyana min a pêşerojê ye.” ❁



Heyva Leylan, Bûk (71x83), li ser tûalê, boyaxa zeytî



## KUMDAN KALELER...KÂĞITTAN KENTLER

FUNDA YAĞLI

Çoğaldık biz... Umarsızca parçaladıkları hayatımızın kovalanan saatlerinden, kayıpların ardından, yıkılan kentlerin kenarından, yürüyüp de gerisine bakmadığımız yollar boyunca, zalimin zulmünden arınmak için yıkandığımız yağmurların bir bir düşen damlasında, baharı kutladığımız kalabalıkların içindeki renkler gibi olsun şu ferî sönmüş hayatın diye her sabah direnmek için uyandık siyahıyla boyandığımız dünyaya. Azalmadık elbet. Gün farklı biçimlerde aydınlanırken, güneşin sarısının her yere aynı mesafede durmadığını öğretiler, bildik. Farklı biçimlerde getirdiler günleri, yaşadık. Bahar bir kuş sesinin içinden çıkıp binbir sözcüğe bedel tınısını bıraktı da sabaha, kentin türküsü değişik ezgilerini çınlattı ömrün bağrında. Sabah yürünen yollar aynı değilken gecenin içinde, hüznün ardında saklanan ne varsa kentin içinde dolandı durdu. Bir sabah oldu, bir akşam. Gün geçti, geceyi yakaladı; gece

sabaha karşı düştü hayatın telaşına. Kanattıkları ne varsa, yazdığımız kâğıda damlayan mürekkebin rengini aldı.

Belki de bu yüzden kâğıt, kalemden damlayan mürekkep değmeden kâğıt olmadı. Sıradan bir gün gibi başladı her gün. Gizi içinde saklandı. Tıpkı kâğıda düşen ilk cümlenin izi diğerlerini takip edecek mi etmeyecek mi merakıyla kendine bakan sözler gibi. Öyle günlerden bir gün yola düştük her birimiz yaşadığımız kentlerin farklı sokaklarında, değişik iklimlerinde, birbirine benzemeyen insanların gölgesinde. Yolun ötesinde, bahar güneşine yüzünü dönüp mayışan kedileri selamladık önce, sonra kentin o karmaşık müziği çalındı kulaklarımıza, birden gülüşünü keskin bakışlarının kenarına saklayanlar değdi gözlerimize. Telaşlı adımlar, somurtkan bakışlar, bağırان gözler ve hızla akıp giden yollar... *"Bir durup nefeslenmek için ne az zaman varmış"*





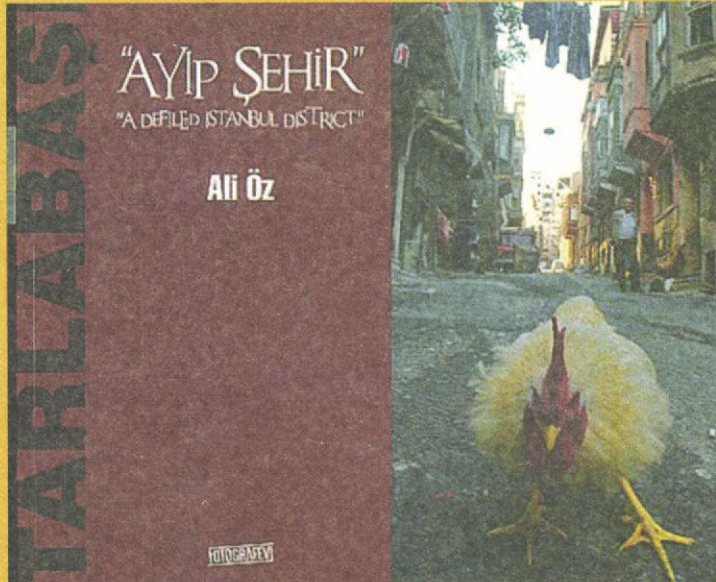
diye hayıflanırken kendi kendimize, kentin tam da ortasından, en güzelinden bir ses fısıldayıverdi kulağımıza: *"Telaşlı caddeler boğmuşken gönlümü, o an fısıldadı bir bakış o müzeyyen hayatı, bir an*

*yetermiş meğer bir asır içinde, zahir oldu önümde baktım öylece."* Baktık öylece. İçimize doğru seslendi o ses. Kendimize bakınca bir an, bir an sadece, önce yüzümüzü döndük örselenmiş hayatın kapısına. O tozlu ve eskimiş kapının aralığından sızan ışık gözümüze değince bir ağacın kenarında, yaprağından düşen kâğıda yazılanları gördük: *"Bu ne galeyan böyle, yürekler çarpıyor güm güm, sabahın seheri mahşer kalabalığı, herkes en güzel elbisesini giyinmiş, ortaklık göz kamaştırıyor."*

### Ve Bajar, 'Hoş geldin' dedi

İçimize yazdığımız cümlelerimiz kovalandıkça kaçtı, bir defa yakalayıp bırakmadık peşini, ağlayarak başladığımız hayatın o soğuk koridorlarını ısıtmak için. İnadına gülmek de bu yüzden. Gözyaşıyla geldiğimiz dünyaya bir gülüşle tavır almak "hayat" oldu nihayetinde. Söz olup kaldıkça kentin ortasında, sesimize yılların içinde değişen, değiştikçe eskisine hasret ve hayretle bakan gözlerimizin arayışı yerleşti de hep bizden olanı biriktirdi. Evler yıkıldı, yollar değişti, bir soluklanmak için ucuna iliştiğimiz kaldırımlar parça parça kaldı, sabah selam verdiğimiz bakkalın yeri derin bir boşluğa emanet edildi, ağaçlar dallarını rüzgârdan esirgedi, sokakta oynayan çocukların sesi kırıldı, toz toprak uçuşurken yerini yadırgadı, kent hüznünü peşi sıra ona hükmedenlere bıraktı. Diren(e)meden... Birden uğultuların arasında seslendiler yine: *"Geçmişimizi, kelimelerimizi, masallarımızı koyalım heybemize, ağızını sınıksız bağlayalım kaçmasınlar ki onlar küpler dolusu altın bize..."*

Bajar... Bizlere *"Hoş geldin"* dedi. İnsan oluşumuza bir güzelleme, yaşadığımız kentlerin yoğunlukla kenarında kalan umutlarımıza bir dokunuş



misali. Kumdan kalelerimiz ve kâğıttan kentlerimiz yıkıldığında çocuktuk, büyüdük birden. Bazen istemeden bazen ardı ardına giden yaşları hızlı aksınlar diye suya bırakarak. Bilinmezdi dünyanın renklerinin örselenmemiş çocuk neşesindeki kadar parlak kalmayacağı. Evlerin pencerelerinin içindeki hayat, yerinden yurdundan edilirken biz, katedilen yollar da bıraktıklarımız gibi olmadı. Onlar bize seslendi, duyduk: *"Düşlerin gökkuşağı... belki titrer kale-mim, yazar kesik kesik, o an sızır düşler anular..."* Dilimize, özümüze ve var olduğumuz yere ait ne varsa özgürce yol alalım diye müziği yoldaş ettiler içinde resimlerimizin kırılarak çerçeveslendiği kentlere. Sözünü sakınmadan. Bir yandan da yaşanan acıları bulutların ardına bırakmadan. Göstererek, hissettirerek... Hafızalarımızda, hatırlanacak yerlerine yerleşsinler de emekçiyi, öğrenciyi, göç etmek zorunda bırakılanı, hayallerinin orta yerine ölüm saçılan gencecik fidanları, acıyı, bekleyişi, bir türküye sazın duyduğu özlemi, bir kadının sevdasını mühürlediği bir erkek tarafından bu dünyadan koparılışını, bir gerekçenin bile yeterli olmasının geçerli sayıldığı "öteki" görüleni, harcı inatla karılmış ömürleri, kenti, özlem duyduğumuz uzaktaki toprakların iklimini unutmayalım. Bajar, adı gibi... Aynı maviliğin altında yaşayıp gidenleri, bir gün buluta, bir gün yağmura, diğerinde fırtınaya, şans varsa da güneşe çıkararak hayatın can evi.

Kardeşliğin alfabesinde hangi harfler varsa ve biriktirse, Vedat Yıldırım'a, Burak Korucu'ya, Cansun Küçüktürk'e, Ari Hergel'e, Ferhat Güneş'e ve Erdem Göymen'e bizim adımıza da bir teşekkür eylesinler, *"Hoş geldin"* için. Biz farklı kentlerin insanları, onlar *"Hoş geldin"* dediğinde her bir sözün ve ezginin ardına puslu bir havada saklanmış gözlerimizle baktık ve birden dökülüp geceyi, gündüzü, kenti bölen sesle yol aldık: *"isyandır, diren, yaşamak isyandır, yaşamak direnmektir."*

### Ali Öz'ün gözünden 'Ayıp Şehir' öyküsü

Ya direnemeyenler... Gerçek ile hakikatin yerini değiştirenler, hakikati, görülen gerçeklerin arasında yok saydırtan bir mecra hapsederken, alanı daraltıp anlamı da yitirttiler. Zaferlerini de "insan" olmanın, kendinden olmayana ait besleyip büyüttüğü garip ve yıkıcı görüntüyle kutladılar her daim. İsyanimız bu sayede hep direncimize gebe kaldı. Bir kentin içinde ufacık bir parçaymış gibi duran, kapsayıcılığını, büyüklüğünü, rengini, insanını, hareketini, durgunluğunu, karmaşıklığını, evlerini, sokaklarını,

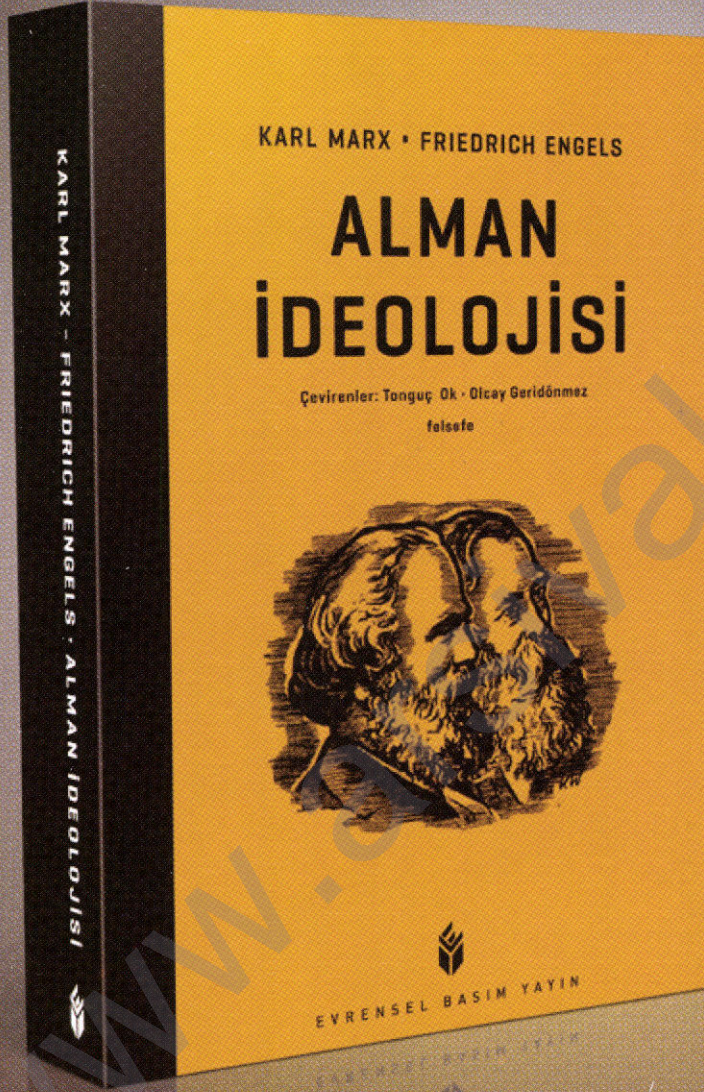
duvarlarını, sınırlarını ve bazen sınırsızlığını gördüğümüz, görmekle kalmayıp kimi zaman bir yerinden coşkusuna, hüznüne, kırılğan sevinçlerine, gülüşü yarım mutluluklarına dahil olduğumuz yerlerin yok oluşuna tanıklık etmek azaltırsa direncimizi diye hakikatlere sığındık.

Işıkları sarısından beyazına yandığında, içinde hayat, içinde ölüm, içinde insan, içinde dünya olduğunu bildiğimiz evlerin kapıları arka arkaya kapandığında, parçalananın aslında geri döndürülemez, rengi kendinden bir öz olduğunu bir biz bileceğiz. Zalimin elinden kurtulamadan, zulmüne tanıklık eden Tarlabası gibi... Bir sabah doğulan, bir gece ölünen, bir akşamüstü sönmeye meyilli topun peşinden koşulan, çoğunlukla bakış diğerinin bakışına değdiğinde sevdaya düşülen, insan nefesinin ve sesinin her yere sindiği, kokusunu, dokusunu, benliğini, kimliğini sınırlarına dahil ettiği pürüzsüz ve beyaz olmasa da sokakları ile Tarlabası, adına kentsel dönüşüm denen kaygan, dokunduğunuzda üzerinize yapışan bir zeminin içine çekildi. Zemin kaydıka dünyanın her ülkesini, her kentini ve insan öyküsünü varlığına sorgusuz sualsiz dahil eden çerçeve, büyük fotoğrafın yanında durmaya layık bulunmadığından kırıldı, parçalandı. İnsanın içinde yaşadığı yer, bir gölge gibi takip ederken geçmişini, Tarlabası'nda hayat, insanlara, kırılmış pencerelerin arasından rüzgârı yüzlerine siper ederek yaşamayı öğretti. Gerçek insanların gerçek hikâyeleri siyah gölgeler oldu duvarlara yazıldı, yüzleri fotoğraf olup görenin aklına kazındı.

Ali Öz, *"Tarlabası: Ayıp Şehir"* kitabında, semtin öyküsü olanca çıplaklığı ile anlatılırken, fotoğraflarıyla hayat verdi kentin içinde yok sayılan, hakikatle bezeli insanların yaşamlarına. Görmeyenler de görsün duymayanlar da işitsin istedi yıkılanın aslında binalar olmadığını. İş makinelerinin, planların-projelerin altında kalanların insanlık, kültür, yaşanmışlıklar, anılar ve o hiç bitmeyen gelecek umudu olduğu bilinsin çabasıydı kitabı elinizde tutmanıza sebep. Her bir fotoğraf karesine bir insan ömrünün yüzüne yansıyan parçası ilişti. Tarlabası, kitaptaki fotoğraflarla tanıttı kendini sizin bir şey söylemenize gerek kalmadan. Öyle çok ve öyle sahibiydi ki içindekiler, bir sayfa diğerinin üzerine kapanırken her bir sokaktan yeni öyküler yaratıldı henüz yazılmayan.

Sonra Tarlabası, Bajar'ın sesinden duyuldu: *"... uğurlayalım dostlarımızı, bizim de rızığımız bu şehirde."* Yaşanmışlıkları, yaşan(a)mayacaklarına terk edilen semtin sokakları, onu yok edenlerin ayıbı olarak kaldı. ✨

**Marx ve Engels'i sosyalizme ulařtıran son halka**  
Dünyayı deęiřtirmenin felsefesi  
Tarihsel materyalizmin temel tařı...

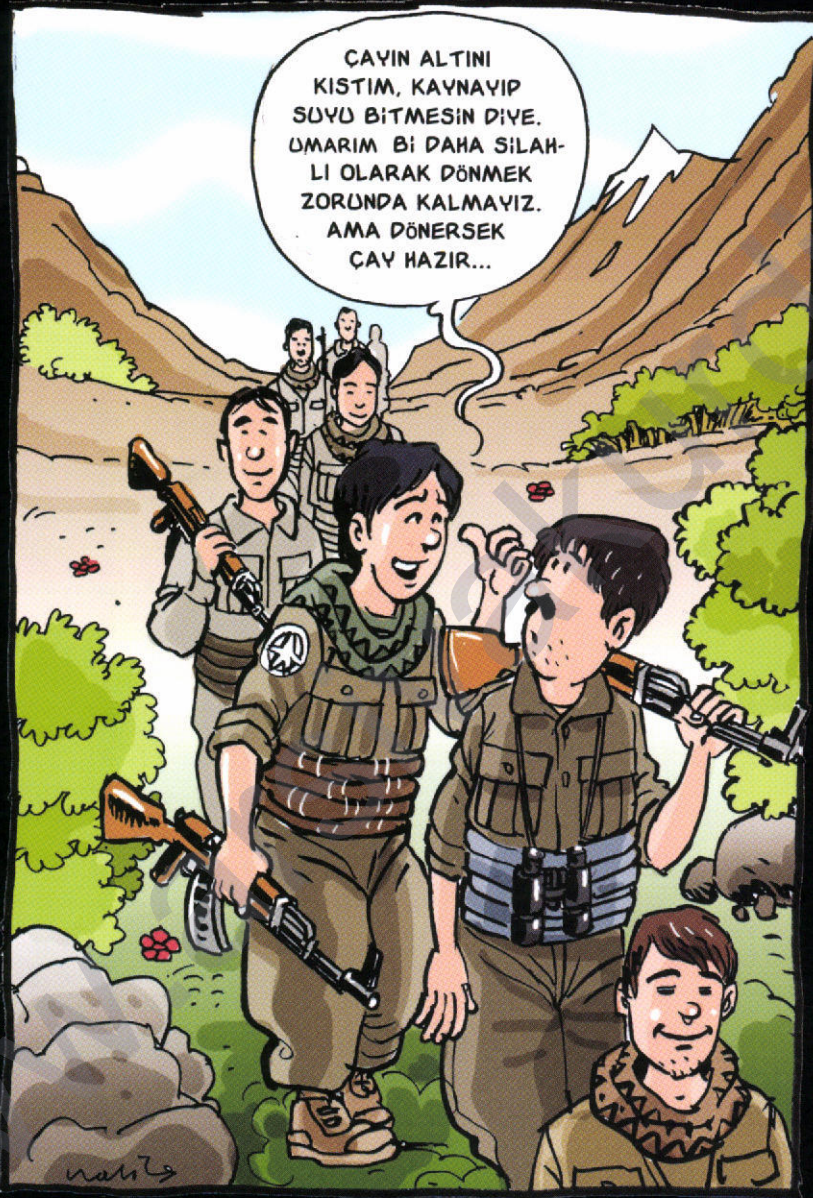


Marx'ın ve Engels'in, "Alman felsefesinin bütün ideolojik tarzlarıyla" hesaplaşmak üzere giriştikleri olağanüstü çalışmanın sonucunda ortaya çıkan eseri Evrensel Basım Yayın, Almanca ve İngilizce basımlarını dikkate alarak Türkçeye kazandırdı. Marksist klasikleri Türkçe okuyanlar, Alman İdeolojisi'nin tam metnine ilk kez kavuşuyor...

**EVRENSEL  
BASIM  
YAYIN**

T: +90 212 255 25 46 Pbx - info@evrenselbasim.com - www.evrenselbasim.com





[hincesu@hotmail.com](mailto:hincesu@hotmail.com)

ISSN 1305-4775-16



9 771305 477514